

ÚVOD DO ŠTÚDIA MAYSKÝCH HIEROGLYFOV

HARRI KETTUNEN
CHRISTOPHE HELMKE

Úvod do štúdia mayských hieroglyfov

Harri Kettunen – Christophe Helmke

Slovenský archeologický a historický inštitút

Bratislava

SAHI 2011

ISBN 978-80-970516-3-1

© Harri Kettunen, Christophe Helmke 2008
© SAHI Slovak version 2011

Z originálu Harri Kettunen & Christophe Helmke: „Introduction to Maya Hieroglyphs – Workshop Handbook“ (vydaného pre potreby workshopov mayského hieroglyfického písma v rámci European Maya Conference organizovaných WAYEB – European Association of Mayanists)

do slovenčiny preložili:
Martin Hanuš
Eva Jobbová
Branislav Kovár.

Redigoval:
Milan Kováč.

Návrh obálky:
Marcel Križan.

Poznámka vydavateľa:
Publikácia je určené k samoštúdiu, ale predovšetkým k organizovanému štúdiu mayských hieroglyfov v súčinnosti s lektormi, pedagógmi, za pomoci obsiahlejších slovníkov mayských hieroglyfov a ďalšej odbornej literatúry. Z originálu bola vypustená záverečná kapitola: „Slovník jazykovej terminológie“.

OBSAH

Predhovor k slovenskému vydaniu	7
Predslov	9
PodĎakovanie	9
Poznámka k ortografii	10
I Úvod	12
1. História rozlúštenia hieroglyfov	12
2. Pôvod mayského písma	16
3. Jazyk(y) hieroglyfov	17
II Systém písma	18
4. Konvencie transkripcie a transliterácie mayských textov	18
5. Smer čítania	19
6. Zložené glyfy, vloženie a zlúčenie	20
7. Logogramy	22
8. Slabiky (Sylabogramy)	23
9. Fonetické doplnky	23
10. Sémantické determinanty a diakritické znamienka	24
11. Polyvalencia: polyfónia a homofónia	24
12. Počet známych hieroglyfov	25
III Gramatika	27
13. Slovosled	27
14. Slovesá	27
15. Podstatné mená a prídavné mená	27
16. Pronominálny (zámenný) systém	29
IV Typická štruktúra a obsah textov	31
17. Nápisy na monumentoch	31
18. Keramika	31
19. Kódexy	36
20. Artefakty	39
Matematika	51
Tzolk'in a Haab'	53
52-ročný cyklus	53
Dlhý počet	54
Počiatočná séria	54
Doplňujúca séria	54
Dištančné čísla	54
Možné koeficienty Haab'u pre jednotlivé dni Tzolk'inu	55
„Páni noci“ (Cyklus 9 dní)	55
Príklad korelácie kalendárov Dlhého počtu, Tzolk'inu, Haab'u a cyklu „Pánov noci“	56
Ako konvertovať dátumy z mayského Dlhého počtu do Gregoriánskeho kalendára	56
Krátky sprievodca pre konverziu dátumov z mayského Dlhého počtu do Gregoriánskeho kalendára	58
Systém slovesných rodov klasickej mayčiny	73
Stručný slovník klasickej mayčiny (maysko – slovenský)	81
Tematický slovník klasickej mayčiny – slovesá	100
Tematický slovník klasickej mayčiny – podstatné mená a prídavné mená	109
Ďalšie prvky jazyka a gramatické afixy	135
Skratky použité v morfolologickej segmentácii a analýze	138
Pramene a doplňujúca literatúra	140

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ:¹

Predná strana obálky: Motív pisára na cylindrickej nádobe v tzv. kódexovom štýle, oblasť Nakbé (Guatemala) a nápis z inej cylindrickej nádoby, Naranjo (Guatemala).

Obr. 1: Stéla A, Copán, Honduras	13
Obr. 2: Detail z Madridského kódexu	14
Obr. 3: Detail z Drážďanského kódexu	15
Obr. 4: Dverový preklad 8, Yaxchilán, Mexiko.....	15
Obr. 5: Obrázok a text z olméckeho pektorálu zo zeleného kameňa	16
Obr. 6: Priama reč, panel 3, Piedras Negras	29
Obr. 7: Ergatívne a absolutívne zámenné afixy v klasickej mayčine.....	30
Obr. 8: Strana 9 z Drážďanského kódexu.....	38
Obr. 9: Strana 91 z Madridského kódexu.....	38
Obr. 10: Strana 6 z Parížskeho kódexu	38
Obr. 11: Strany 56 z Madridského kódexu	38
Obr. 12: Strana 8 z Kódexu Grolier	39
Obr. 13: Vyrezávaná kosť z hrobu 116, Tikal	39
Obr. 14: Nápis na zadnej strane stély 3 (vrchná časť), Piedras Negras, Guatemala.....	42
Obr. 15: Stéla 4 (A1-B5), Ixtutz, Guatemala.....	43
Obr. 16: Dverový preklad 2, Yaxchilán, Mexiko.....	43
Obr. 17: Markador z loptového ihriska 4, Caracol, Belize	44
Obr. 18: Oltár 23, Caracol, Belize	44
Obr. 19: Panel 96 glyfov (A1-F8), Palenque, Mexiko.....	45
Obr. 20: Panel 96 glyfov (G1-L8), Palenque, Mexiko	45
Obr. 21: Jadeitové dláto neznámeho pôvodu, tzv. „Leidenská doštička“	46
Obr. 22: a) Monument 101, Toniná a b) stéla 6, Itzimte, Mexiko.....	46
Obr. 23: Emblémové glyfy z klasického obdobia	48
Obr. 24: Vybrané emblémové glyfy z klasického obdobia.....	49
Obr. 25: Mapa mayskej oblasti zobrazujúca hlavné archeologické lokality	50
Obr. 26: Landova abeceda.....	65
Obr. 27: Miesta artikulácie.....	67
Obr. 28: Dverový preklad 10, Yaxchilán, Mexiko.....	70

¹ Ak nie je uvedené inak, všetky ilustrácie a grafika: Harri Kettunen.

ZOZNAM TABULIEK:²

Tabuľka I: Glyfy označujúce najrozšírenejšie typy mayských nádob z klasického obdobia.....	40
Tabuľka II: Príklady diachronickej distribúcie a paleografickej variability kolokácií týkajúcich sa typov nádob.....	41
Tabuľka III: Porovnanie idealizovaných foriem nádob (profilov) a glyfických kolokácií zobrazených na týchto nádobách..	41
Tabuľka IV: Najčastejšie používané kráľovské tituly	47
Tabuľka V: Glyfy týkajúce sa príbuzenských vzťahov	47
Tabuľka VI: Dvadsiatková a desiatková sústava	51
Tabuľka VII: Aplikácia dvadsiatkovej sústavy v kalendárových výpočtoch	51
Tabuľka VIII: Mayské číslovky od nuly po devätnásť z klasického obdobia	52
Tabuľka IX: Usporiadanie za sebou nasledujúcich dátumov kalendára Tzolk'in.....	53
Tabuľka X: Páni noci.....	55
Tabuľka XI: Názvy periód v kalendári Dlhého počtu	58
Tabuľka XII: Názvy dní v kalendári Tzolk'in	59
Tabuľka XIII: Názvy „mesiacov“ v kalendári Haab	60
Tabuľka XIV: Tabuľky slabík.....	61
Tabuľka XV: Spoluhlásky klasickej mayčiny	66
Tabuľka XVI: Samohlásky klasickej mayčiny	66
Tabuľka XVII: Artikulačné orgány a miesta.....	67
Tabuľka XVIII: Príklady založené na pravidlách harmónie	69
Tabuľka XIX: Príklady slov s nezapísanými hláskami	69
Tabuľka XX: Príklad rôznych zápisov mena <i>Ahku Mo'</i> na dverovom preklade 10 z Yaxchilánu.....	70
Tabuľka XXI: Rôzne spôsoby zápisu vedúce k zmene v artikulácii.....	71
Tabuľka XXII: Príklady gramatických zmien slova <i>chum-</i> v čase a v priestore:	72
Tabuľka XXIII: Príklady gramatických zmien slova <i>hul-</i> v čase.....	72
Tabuľka XXIV: Systém slovesných rodov v klasickej mayčine	73
Tabuľka XXV: Stručný slovník klasickej mayčiny.....	99

² Ak nie je uvedené inak, všetky ilustrácie a grafika: Harri Kettunen.

PREDHOVOR K SLOVENSKÉMU VYDANIU

Slovensko je krajinou, ktorá sa nemôže pochváliť dlhou tradíciou mayologických štúdií. Na druhej strane patríme k niekoľkým málo krajinám, ktoré sa skúmaniu mayskej kultúry venujú systematicky. Univerzita Komenského v Bratislave organizovala od roku 1999 do roku 2008 dlhodobý antropologický výskum Lacandónskych Mayov v Mexiku, ktorý viedol okrem iného aj k lingvistickým cieľom a zostaveniu prvého slovníka lacandónskej mayčiny. Od roku 2009 vedie zase Slovenský archeologický a historický inštitút (SAHI) systematický archeologický výskum mayských lokalít v Guatemale, ktorého súčasťou je hneď od začiatku výskum hieroglyfických nápisov na mayských monumentoch. Na pôde Univerzity Komenského vznikla postupne idea výučby mayských hieroglyfov, ako štandardného študijného programu. Počnúc rokom 2009 sa s podporou SAHI začalo s organizáciou „Jesennej akadémie mayského hieroglyfického písma“, ktorá napokon v Bratislave zapustila korene. Na tomto mieste musím poďakovať jej prvému hlavnému lektorovi a súčasne spoluautorovi prítomnej učebnice Dr. Harri Kettunenovi z Univerzity v Helsinkách, ktorý okrem toho, že je skvelým znalcom hieroglyfov, je aj brilantným pedagógom. Spolu s ním nám pomohla odštartovať prvé kurzy aj mexická epigrafa Veronica Vázquez z Mexickej národnej autonómnej univerzity. Podhubie pre vznik trvalého záujmu o problematiku starého mayského písma je však spojené so sugestívnym pôsobením francúzskeho epigrafa Ramzyho Barroisa z jazykovej školy v Louvri, ktorý začal dávať lekcie mayských hieroglyfov pre členov slovenského archeologického tímu v Guatemale ešte na jar roku 2009. Nasledoval ho iný excelentný znalec hieroglyfov, guatemalský špecialista Hector Xol Chok, ktorý sa ukázal byť trpezlivým a tvorivým pedagógom, ktorý podnietil mnohých členov slovenského tímu k štúdiu mayského písma. Ich úsilie doplnil ďalší náš blízky kolega a terénny spolupracovník, americký znalec mayského jazyka a písma Bruce Love. Opierame sa tiež o trvalú podporu nemeckej epigrafickej školy z Univerzity v Bonne pod vedením profesora Nikolaja Grubeho, ktorý je našim veľkým inšpirátorom. On sám, ako aj jeho najbližší spolupracovníci a žiaci Guido Krempel, Claudia Zehrt a Carlos Pallán sa iniciatívne zapojili do budovania našej vlastnej tradície mayských hieroglyfických štúdií. Toto podhubie zaistené zahraničnými odborníkmi, mohlo byť našťastie opreté hneď od začiatku aj o domácich znalcov. V prvom rade o skúsenú absolventku európskych hieroglyfických workshopov Evu Jobbovú, ďalej o vedúcu programu spracovania nápisov na mayských stélach v guatemalskom Uaxactúne Tatianu Podolinskú a o prvých talentovaných absolventov školení, kurzov a seminárov mayského hieroglyfického písma: Martina Hanuša, Branislava Kovára, Jakuba Špotáka a ďalších. Na takomto pozadí už pre mňa samotného nebolo ťažké zorganizovať domáce podujatia vedúce k skvalitneniu a rozšíreniu vzdelávania v mayskom hieroglyfickom písme. Bez súhry všetkých týchto okolností, ale predovšetkým bez podpory Slovenského archeologického a historického inštitútu, bez príkladnej spolupráce s Katedrou porovnávacej religionistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ale najmä bez nadšenia a nezištnej obetavosti všetkých zainteresovaných osôb, by slovenská škola hieroglyfov nemohla vzniknúť. Dnes sa môžeme pochváliť už niekoľkými desiatkami absolventov, ako aj užším tímom domácich špecialistov. Máme vlastný terénny program výskumu nápisov na stélach severovýchodného Peténu a predovšetkým mladý tím domácich perspektívnych odborníkov, ktorí začali s aplikovaným výskumom dosiaľ nevytlúštených hieroglyfických nápisov. Tak sa dostávame od teórie k praxi a o tom by dobrá škola mala byť. Nech je preklad tejto učebnice, za ktorý vďačíme spojenému úsiliu Martina Hanuša, Evy Jobbovej a Branislava Kovára, ďalším krokom k poznaniu písma a kultúry najrozvinutejšej a najfascinujúcejšej z amerických civilizácií.

V Bratislave 23.10. 2011

Prof. Milan Kováč, PhD.

PREDSLOV

Počas posledných štyroch desaťročí sme boli svedkami prelomového vývoja v oblasti mayskej epigrafie. Poslaním tejto učebnice je poskytnúť úvod do mayských hieroglyfov. Určená je ako pomôcka, ktorá by sa mala používať v spojení s hieroglyfickými workshopmi. Jej cieľom je zhrnúť a zrozumiteľne podať najnovšie poznatky v mayskej epigrafii (tzn. v štúdiu hieroglyfov). Učebnica je určená hlavne pre začiatočníkov zúčastňujúcich sa na workshopoch.¹

Autori uvítajú akékoľvek poznámky a komentáre k obsahu a štruktúre tejto učebnice, keďže poslúžia na vylepšenie jej novších verzií. Prosíme čitateľov, aby vzali do úvahy, že táto učebnica by sa mala používať v kombinácii s workshopom, to znamená, že učebnica sama o sebe ponúka iba základnú osnovu k mayskému písmu a ak sa má z nej vyťažiť maximum, autori odporúčajú čitateľom účasť na workshopoch a prednáškach týkajúcich sa tohto starovekého písma, ponúkaných či už jednotlivcami alebo rôznymi inštitúciami v rôznych kútoch sveta.

POĎAKOVANIE

Počas predošlých rokov sme mali príležitosť a privilégium spolupracovať s najlepšimi svetovými odborníkmi v oblasti epigrafie a často sme mali príležitosť dozvedieť sa o najnovších objavoch z prvej ruky od ľudí, ktorí sa na rozlúštení priamo podieľali. Keďže za veľkú časť nášho know-how vďačíme kolegom, chceli by sme im za ich prínos k tejto učebnici, či už vedomý alebo nevedomý, priamy alebo mimovoľný, kolektívne poďakovať. Sú to: Erik Boot, Pierre Robert Colas, Stanley Guenter, Nikolai Grube, Stephen Houston, Justin Kerr, Alfonso Lacadena, Barbara MacLeod, Simon Martin, Joel Palka, Dorie Reents-Budet, Linda Schele, David Stuart, Robert Wald, Søren Wichmann a Marc Zender. Osobitné poďakovanie je adresované kolegom, ktorí prispeli cennými radami a opravami v predošlých verziách tejto učebnice: menovite Juan Ignacio Cases Martin, Alfonso Lacadena, Simon Martin, Christian Prager a Søren Wichmann. Ďalej sa chceme poďakovať Antti Arrpe a Matti Miestamo za ich vnímavé a konštruktívne náhľady a následné úpravy lingvistickej časti tohto vydania.

Špeciálne poďakovanie patrí zosnulej Linde Schele za iniciovanie workshopov mayského hieroglyfického písma.

Nakoniec chcú autori vyjadriť osobné poďakovania. Harri Kettunen ďakuje Aste, Hille a Otsovi Kettunen za lásku a podporu. Christophe Helmke ďakuje Reinhartovi, Francoise a Ericovi Helmke za neúnavnú emocionálnu a finančnú podporu.

Keďže táto učebnica je napísaná pre začiatočníkov a mala by slúžiť ako stručný úvod do problematiky, nepokladáme za nevyhnutné citovať všetky osoby, ktoré sa podieľali na rozlúštení individuálnych hieroglyfov, alebo na produkcii ideí a objavov týkajúcich sa tejto témy. Chceme sa preto ospravedlniť za všetky pozabudnutia v poďakovaní a akékoľvek pripomienky v tomto smere sú vítané.

¹ Táto učebnica môže byť nápomocná aj pokročilým študentom. Chceme poznamenať, že niektoré časti tohto vydania (napr. Kapitola 4. Konvencie prepisu a transliterácie mayských textov, Apendix J: Synharmonické vs. disharmonické hláskovanie, nevyslovované hlásky a rekonštruované glotálne frikatíva v mayskom hieroglyfickom písme, Apendix K: Poznámky ku gramatike klasickej mayčiny) sú určené pre študentov, ktorí sú so základmi mayského písma už oboznámení. Pre tých, ktorí s hieroglyfmi iba začínajú slúžia viac menej len pre informáciu. Hlavná časť tejto učebnice je stručná. Doplňujúce informácie pre náročnejšie publikum ponúka príslušný apendix.

POZNÁMKA K ORTOGRAFII

Ortografické konvencie sú v mayských štúdiách problémom už od vzniku disciplíny. Mayské slová boli a stále sú písané rôzne. Jedným z príkladov je často používané slovo „pán“ alebo „vládca“, ktoré sa objavuje v mayskej literatúre minimálne v piatich rôznych formách: ahau, ahaw, ajau, ajaw a ‘ajaw. Od ratifikácie nových oficiálnych abecied pre guatemalské mayské jazyky (Acuerdo Gubernativo numero 1046-87 [23. november 1987], jej modifikácie (Acuerdo Gubernativo numero 129-88) [2. March 1988] a publikácie (Lenguas Mayas de Guatemala: Documento de referencia para la pronunciación de los nuevos alfabetos oficiales), väčšina, i keď nie všetci svetoví odborníci a bádatelia v mayológii, začali používať novú abecedu v svojich publikáciách.

Pri aplikovaní novej abecedy si možno všimnúť rôzne spôsoby, ktorými sa dá vysporiadať s touto problematikou. Ortografické konvencie sa obyčajne týkajú štyroch slovných skupín:

- (1) Slová v rôznych mayských jazykoch;
- (2) Mayské slová, ktoré sú nejakým spôsobom ustálené v terminológii mayských štúdií (ako napr. názvy dní a mesiacov odvodené z koloniálnej yucatéčtiny);
- (3) Miestne názvy a vlastné mená;
- (4) Názvy jazykov a etnických skupín.

Na jednej strane sú bádatelia, ktorí používajú novú abecedu v slovách z mayských jazykov, ale dodržiavajú staré (koloniálne) abecedy v prípadoch #2 až #4; uprostred sú bádatelia s rôznymi riešeniami: niektorí používajú novú abecedu iba v guatemalských mayských jazykoch (prípadoch #1) a staré abecedy v ostatných prípadoch, oba typy bádateľov môžu používať buď starú alebo novú ortografiu v prípade #2. Mayské názvy takzvaných „dní“ sú obzvlášť ilustratívnym príkladom: Cauac/Kawak (viď nižšie časť s názvami dní).

Na opačnom konci sú zase bádatelia, ktorí používajú novú abecedu nielen v prípadoch #1 a #2, ale tiež v prípadoch #3-4, čiže používajú Yukatan namiesto Yucatan, Waxaktun namiesto Uaxactun a K'iche namiesto Quiche alebo Quiché. Rovnako, väčšina bádateľov ktorí začali používať novú ortografiu vo všetkých vyššie uvedených prípadoch, stále dodržiava konvencie tradičnej ortografie v prípade jazykov a etnických skupín mimo mayské územie, používajúc v tom istom texte slová ako Q'eqchi', Kaqchikel a Wastek spolu so slovami ako Mixe, Zoque a Nahuatl miesto použitia jedného z nasledujúcich variantov:

- (a) Q'eqchi', Kaqchikel, Wastek, Mihe, Soke a Nawatl
- (b) Kekchi, Cakchiquel, Huastec, Mixe, Zoque a Nahuatl

My sa v tejto spleti snažíme nájsť presvedčivú, konzistentnú a koherentnú pozíciu. Zvolili sme nasledovnú logiku: čo sa týka mayských slov, či už vo forme vyššie spomenutých prípadov # 1 alebo #2, rozhodli sme sa používať „novú abecedu“. V prípade miestnych názvov sme sa rozhodli nepoužívať novú abecedu, keďže väčšina miestnych názvov má zaužívané tvary v geografickom slovníku, vrátane máp a dopravných značiek, a okrem toho odráža celosvetovú zvyklosť prirodzeného zachovávanía miestnych názvov (na rovnakom základe si mestá Leicester a Gloucester v Anglicku zachovávajú svoje pôvodné ortografie a nie sú písané ako Lester a Gloster). Z tohto dôvodu sa aj my prikláňame k tradičnej ortografii v prípadoch miestnych názvov ako napr. Yucatan (nie Yukatan), Edzna (nie Etz'na alebo Ets'na), Coba (nie Koba alebo Kob'a) a Uaxactun (miesto Waxaktun alebo Waxaktuun). Rovnako, značenie prízvukov v mayských slovách je redundantné, keďže všetky slová mayského pôvodu sú vyslovované s prízvukom na poslednej slabike. To znamená, že používanie prízvuku odvodeného zo španielčiny je eliminované: napr. Tonina namiesto Toniná.² (*Poznámka prekladateľa: v slovenskej verzii tejto učebnice koncové prízvuky zachováame, pretože mayské*

² Na rovnakom základe, napríklad všetky slová vo finštine (vrátane miestnych názvov) nemajú značený prízvuk, keďže vo finštine je prízvuk vždy na prvej slabike, tzn. Helsinki nie Hélsinki.

geografické a miestne názvy, ktorých sa spravidla týkajú, sa v našej odbornej i popularizačnej spisbe udomácnili).

Čo sa však týka názvov mayských jazykov a „národov“, rozhodli sme sa nasledovať novú ortografiu, rovnako z praktických, ako aj z racionálnych dôvodov.

Z praktických dôvodov v tom zmysle, že nové formy jazykov a národov sú akceptované (s výnimkami) väčšinou odborníkov, či už žijú v Strednej Amerike, Mexiku, Spojených Štátoch alebo v Európe (bez ohľadu na jazyky, ktoré používajú); z racionálnych dôvodov v tom zmysle, že nové ortografie vyjadrujú názvy jazykov a národov oveľa lepšie ako staršie, neustále sa meniace názvy.

Tieto dôvody však nie sú akceptované niektorými odborníkmi, ktorí z pochopiteľných a opodstatnených dôvodov argumentujú, že názvy mayských jazykov a národov v anglickom jazyku sú anglické slová a teda nie je správne predpokladať, že zmena ortografie konkrétneho jazyka mimo anglicky hovoriaceho sveta ovplyvní anglickú ortografiu (to isté platí v slovenskom jazyku). Z rovnakého dôvodu sa v slovenčine používajú slová ako nemecký (nie deutsch), navštevujeme krajiny a miesta ako Bretónsko (nie Bretagne), Sasko (nie Sachsen) a Fínsko (nie Suomi), hovoríme o jazykoch ako francúzština (nie francais), švédština (nie svenska) a španielčina (nie español), atď.

Z nášho pohľadu názvy mayských jazykov a národov, nepatria do rovnakej kategórie ako predchádzajúce príklady. Tieto sú menej známe a používajú sa v bežnom hovorenom a písanom prejave menej, v dôsledku čoho ich možno v prípade potreby ľahšie zrevidovať.

V tejto učebnici sme sa rozhodli nasledovať novú abecedu a ortografiu v prípadoch mayských názvov a terminológie. V prípade názvov mayského pôvodu, ktoré sa už začlenili do slovenčiny však budeme pokračovať v používaní starej ortografie. „Stará“ alebo takzvaná „koloniálna“ ortografia je teda v učebnici používaná v prípade miestnych názvov (toponým).

I ÚVOD

Najstaršie známe mayské texty pochádzajú z prvého storočia pred Kristom a najmladšie boli napísané približne v období španielskej conquisty. Podľa hrubého odhadu bolo počas archeologických vykopávok, v múzeách alebo súkromných zbierkach vo svete objavených okolo 10 000 jednotlivých textov. Väčšina z nich bola napísaná počas klasického obdobia (200 – 900 po Kr.) na keramických nádobách a kamenných monumentoch, ako napríklad na stélach a dverových prekladoch. Okrem týchto sa objavili ďalšie hieroglyfické texty aj na iných médiách, resp. miestach ako napríklad v kódexoch,³ na drevených dverových prekladoch, štukových fasádach, freskách na stenách budov, na stenách jaskýň, kostiach, jadeite, obsidiáne, tehľach, keramike atď.

Systém mayského hieroglyfického písma obsahuje viac ako 1000 rôznych znakov. Mnohé z nich sú však buď variáciami toho istého symbolu (alografy), alebo sú to znaky, ktoré sa čítajú rovnako (homofóny). Mnohé z nich sa tiež používali iba v určitom období, alebo oblasti. To znamená, že celkový počet hieroglyfov používaných v jednom období nepresahoval 500 znakov.⁴

Systém mayského písma zaraďujeme lingvisticky do logosylabického systému pozostávajúceho zo znakov reprezentujúcich celé slová (logogramy) a zo slabík (slabičných znakov, ktoré môžu fungovať ako slabiky, ale aj ako fonetické znaky). Mayské písmo obsahuje približne 200 rôznych slabičných fonetických znakov, z ktorých okolo 60% sú homofónne znaky. To znamená, že klasická mayčina obsahuje asi 80 fonetických slabík a asi 200 grafematických slabík.⁵ Pri porovnaní s ostatnými mezoamerickými systémami písma je zrejmé, že starovekí Mayovia používali písmo s potenciálom zaznamenať rovnako komplexné lingvistické štruktúry ako má hovorený prejav mayských jazykov. V praxi je však písmo skrátanou grafickou verziou komplexných syntaktických štruktúr a vynechané časti preto musí doplniť čitateľ, ktorý jazyk reprezentovaný písmom dôverne pozná.

1. HISTÓRIA ROZLÚŠTENIA

Rozlúštenie mayského písma má zaujímavú, takmer 500 rokov dlhú históriu. Počas tohto obdobia sa bádatelia snažili pochopiť fungovanie systému písma, ktoré na prvý pohľad vyzerá tak cudzo ako si je možné len predstaviť. Na tomto mieste nie je možné vyrozprávať jeho celú históriu, ani len v základných črtách. Uvádzame tu len veľmi stručné zhrnutie najdôležitejších prelomových momentov, ktoré by čitateľovi mali slúžiť pre lepšiu predstavu odkiaľ pochádzajú niektoré interpretácie.

V roku 1862, francúzsky duchovný **Charles Étienne Brasseur de Bourbourg** pri hľadaní výskumného materiálu z Nového Sveta v Kráľovskej historickej akadémii v Madride objavil rukopis s názvom *Relación de las cosas de Yucatán*⁶ napísaný biskupom **Diegom de Landom**. O dva roky neskôr Brasseur de Bourbourg rukopis publikoval v bilingválnej verzii (španielskej a francúzskej) s titulom *Relation des choses de Yucatán de Diego de Landa*.

³ Všetky štyri zachované a čitateľné mayské kódexy sú datované do poklasického obdobia (1000-1697 po Kr.). Vyrobené boli z lyka rôznych druhov amate (figovníka – *Ficus cotinifolia*, *Ficus padifolia*) a poskladané do formy lepoprela, ktoré bolo možné rozprestrieť ako paraván. Okrem poklasických kódexov, existuje aj niekoľko kódexov z klasického obdobia, ktoré sa našli počas vykopávok v hroboch (Angulo 1970). Tropická klíma ich však poznačila tak nepriaznivo, že z nich zostali iba amorfné kôpky organického materiálu, sadry a pigmentu.

⁴ Michael Coe (1992: 262) udáva omnoho nižší počet: okolo 200 – 300 glyfov používaných v rovnakom období a celkovo v mayskom písme asi 800 glyfov.

⁵ Vid' tabuľku XIV: Tabuľky slabík.

⁶ Rukopis je v skutočnosti skrátaná verzia strateného originálu napísaného Diegom de Landom Calderónom okolo roku 1566 v Španielsku. Táto verzia putovala od jedného pisára k druhému až kým jej neskoršiu verziu (napísanú okolo roku 1660) neobjavil Brasseur de Bourbourg. Slovenská verzia: Správa o veciach na Yucatáne, ktorú napísal brat Diego de Landa z rádu sv. Františka roku Pána 1566 (prekl. Milan Kováč) SAHI, Bratislava 2010.

Tri desaťročia predtým sa americký právnik a cestopisec John Lloyd Stephens spolu s anglickým umelcom Frederickom Catherwoodom vydal z New Yorku cez Belize do mayskej oblasti. Počas ich každoročných výprav medzi rokmi 1839 a 1842 Stephens a Catherwood preskúmali ruiny mayských miest, naspísali o nich správy, vyhotovili mapy a nakreslili náčrty sôch a budov. Ich snaha vyústila do dvoch bohato ilustrovaných publikácií: *Incidents of Travel in Central America, Chiapas and Yucatan* (1841) a *Incidents of Travel in Yucatan* (1843), vďaka ktorým sa stratené mayské mestá dostali do povedomia verejnosti. V prvej z týchto publikácií Stephens o Copáne napísal:

Pokiaľ ide o vek ruín tohto mesta, nemôžem v tomto momente ponúknuť nijaký záver. Akumulácia pôdy a obrovské stromy rastúce na vrchole rozpadnutých budov by mohli poskytnúť aspoň nejakú predstavu. Takýto odhad by však bol neurčitý a neuspokojivý. Rovnako nemôžem v tejto chvíli ponúknuť nijakú informáciu o ľuďoch, ktorí toto mesto vybudovali, alebo o tom kedy a ako bolo opustené a stali sa z neho ruiny; či už padlo mečom, v dôsledku hladomoru alebo morovej nákazy. Je možné, že stromy, ktoré ho halia vyrašili z krvi jeho zabitých obyvateľov, ktorí zahynuli kričiac od hladu alebo v dôsledku nákazlivých chorôb ako cholera, pokrývajúc jeho ulice mŕtvymi a navždy vyhájajúc posledné zvyšky jeho obyvateľov z ich domovov; a spôsobujúc iným mestám pohromy o ktorých máme autentické záznamy v obdobiach pred aj po objavení krajiny Španielmi. Jedno čomu však verím je, že história mesta je vytesaná do jeho monumentov. Kto ich prečíta? (Stephens 1993 [1841]: 59).

Túto výzva Stephens pravdepodobne adresoval ďalej, berúc do úvahy, že egyptské písmo bolo rozlúštené iba desaťročia pred vydaním jeho knihy. Počas Stephensových čias však žiadna Rossetská doska,⁷ stále sa iba rodiacim mayským štúdiám, k dispozícii nebola. Po objavení Landovho Relación Bresseurom de Bourbourg si bádatelia mysleli, že Rossetskú dosku mayských štúdií konečne našli.

Obr. 1: Stéla A, Copán, Honduras (nakreslil Frederick Catherwood).

Na jednej zo strán svojho diela Landa uvádza španielsku abecedu s mayskými znakmi, ktoré považoval za ich ekvivalenty. Landova abeceda (viď obr. 26) však bola veľmi rýchlo odsúdená ako nedorozumenie a nepochopenie písma (čo do istej miery aj bola pravda) na základe čoho sa usúdilo, že je nepoužiteľná. V dôsledku tohto, nebola počas nasledujúcich 100 rokov napísaná žiadna povšimnutiahodná akademická štúdia.

Jedným z problémov bolo, že ani Landa ani bádatelia v 19. storočí (a to až do 50-tych rokov 20. storočia), nepochopili, že mayské písmo nie je ani alfabetické, ani čisto fonetické či logografické.⁸ Najprv sa pokúšali aplikovať Landovu abecedu priamo na mayské písmo, ale bezúspešne. Približne v rovnakom čase však boli na mayské texty úspešne aplikované logogramy kalendárnych symbolov, tiež zobrazené v Landovej správe. Na základe úspechu s logografickými znakmi a neúspechu s takzvanými abecednými sa usúdilo, že mayské písmo nemôže byť fonetické.⁹

⁷ Rossetskú dosku objavili v roku 1798 počas vpádu Napoleonovej armády do Egypta. Sú na nej vyryté tri paralelné texty v gréčtine, demotickéj egyptštině a v hieroglyfickéj egyptštině. Kľúčom k rozlúšteniu egyptských hieroglyfov sa stali mená obsiahnuté v texte.

⁸ V roku 1915 Sylvanus Morley vo svojej práci *An Introduction to the Study of Maya Hieroglyphs* napísal: „Je zrejmé, že prvá z teórií [že glyfy sú fonetické, každý jeden reprezentujúci nejaký zvuk a úplne nezávislý od vyjadrenia nejakej myšlienky] nemôže byť úplne akceptovaná, pretože aj keď medzi mayskými glyfmi existujú nepopierateľné stopy fonetiky, všetky pokusy zredukovať glyfy na fonetický systém alebo abecedu, ktorá by písmo interpretovala zreteľne zlyhali.“ (Morley 1975: 26-27).

⁹ Najmä kvôli neúspešným pokusom lingvistov ako napr. Benjamina Lee Whorfa dokázať, že mayské písmo obsahuje rovnako fonetické, ako aj logografické znaky, napísal v roku 1950 Eric Thompson vo svojom diele *Maya Hieroglyphic Writing: An Introduction*: „Mojím zámerom bolo ignorovať Whorfove (1933, 1942) pokusy čítať mayské hieroglyfické písmo, predpokladajúc, že všetci študenti ich už odvtedy odsunuli do zabudnutia, spolu so zdiskreditovanými interpretáciami Brasseur de Bourbourga (1869-70), de Rosnyho (1876), Charenceyho (1876), Le Plongeaona a Cressona (1894) a Cyrusa

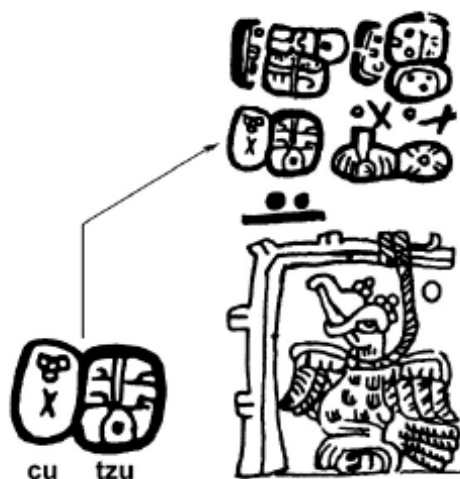
Pokroky v štúdiu mayských hieroglyfov, aj keď len v postupných krokoch pokračovali. Do začiatku 50-tych rokov 20. storočia bádatelia postúpili hlavne v oblasti tvoriacej kalendárnu časť textov.¹⁰ V dôsledku tohto úspechu vznikla pravdepodobne myšlienka, že mayské písmo je čisto logografické. Rovnako sa predpokladalo, že nápisy sa zaoberajú astronómiou a historickým udalosťami nevenujú pozornosť, čo bola v tom čase myšlienka prevládajúca v akademických kruhoch.

Pokusy čítať mayské hieroglyfy (alebo ich časti) foneticky boli odsúdené na neúspech. Hoci už v 19. storočí niekoľko bádateľov ponúklo niekoľko dôležitých interpretácií, žiadny z nich nedokázal nájsť systematickú metódu, ktorou by objasnil a potvrdil svoje myšlienky a dohady.

V roku 1876 francúzsky akademik **León Louis Lucien Prunol de Rosny** vo svojej štúdií *Déchiffrement de L'Écriture Hiératique de l'Amérique Centrale* uviedol, že mayské hieroglyfické písmo je čiastočne založené na fonetických znakoch. Jeho lingvistické vzdelanie a znalosti iných svetových písomných systémov a jeho práca o mayských hieroglyfoch ho priviedli k záveru, že mayské písmo pozostáva z logografických ako aj z fonetických znakov. Napriek tomu uplynuli tri štvrtiny storočia od de Rosnyho práce kým svetlo sveta uzrela prvá systematická štúdia týkajúca sa fonetickej časti mayského písma.

Začiatkom 50-tych rokov výskumník z Etnologického inštitútu v Leningrade **Jurij Knorozov** znova testoval Landovu abecedu a porovnával ju s existujúcimi kópiami (Villacorta and Villacorta 1933) troch známych mayských kódexov, ktoré našiel v roku 1945 pri dobýjaní Berlína.¹¹

Knorozovovou metódou bolo najprv naštudovať už rozlúštené písomné systémy. Na základe podobností medzi nimi a počtu znakov používaných v rozličných systémoch Knorozov navrhol, že mayské písmo pozostáva z logogramov, ako i fonetických znakov. Predpokladal, že mayské písmo sa v hrubých rysoch podobá japonskému.

Knorozov začal svoje predpoklady testovať, používajúc Landovu abecedu s predstavou, že nereprezentuje abecedné znaky, ale slabiky. Predpoklad týkajúci sa slabík podporoval fakt, že išlo o charakteristickú črtu dovtedy rozlúštených starovekých systémov písma. Knorozov aplikoval niektoré znaky z Landovej abecedy priamo na glyfy vyskytujúce sa v mayských kódexoch. Jedným zo znakov bolo Landovo **cu**¹² nasledované neznámym glyfom. Znaky sa nachádzali nad obrázkom zobrazujúcim moriaka. Knorozov na základe toho usúdil, že glyf vyjadruje zobrazené zviera.¹³ Tento predpoklad bol podporený opakujúcou sa asociáciou medzi kombináciou glyfov a obrázkom moriaka v kódexoch.

Obr. 2: Detail z Madridského kódexu (nakreslil Carlos A. Villacorta).

Thomasa (1886). [...] Whorfove vyhlásenia sú varovaním pre všetkých s podobne nekritickým prístupom k problematike hieroglyfov“.

¹⁰ Koncom 19. storočia saský knihovník Ernst Förstemann študoval časť Landovho diela venovanú kalendáru spolu s Drážďanským kódexom a inými mayskými textami. Zistil, že Mayovia používali dvadsiatkovú číselnú sústavu a že ich matematický systém obsahoval nulu. Förstemann prišiel tiež na to ako fungujú tabuľky Venuše, kalendár Tzolk'in a lunárne tabuľky v Drážďanskom kódexe. Taktiež objavil systém dlhého počtu v mayských monumentálnych textoch. Začiatok 20. storočia bol tiež svedkom ďalších objavov ako napr. identifikácia hlavových variantov mayských čísel, alebo korelácia medzi mayským dlhým počtom a Gregoriánskym kalendárom, ktorú objavil americký žurnalista Joseph T. Goodman.

¹¹ Kettunen 1998a a 1998b.

¹² V novej ortografii je to **ku** (viď kapitolu: Poznámky k ortografii).

¹³ Popis Knorozovovej metódy je tu zjednodušený. Pre detailnú analýzu si čitatelia môžu pozrieť štúdie zahŕňajúce analýzy jeho metódy (napr. Coe 1992), resp. samotnú Knorozovovu štúdiu.

V yucatéčtine je slovo pre moriaka *kutz* (*cutz* v starej ortografii, používanej Knorozovom, preto nasledujúce slová sú tiež písané v pôvodnej ortografii aby sme sa vyhli anachronizmom). Knorozov predpokladal, že prvý znak by mohol predstavovať slabiku **cu**, uvedenú aj v „Landovej abecede“.

Druhý znak by mal teda reprezentovať **tzu** (predpokladajúc, že posledná samohláska sa nevyslovuje (odpadá), keďže väčšina mayských slov sa končí spoluhláskami. Samohláska na konci by podľa Knorozova mala byť na základe princípu synharmónie „u“.¹⁴

Výsledkom týchto predpokladov bolo, že znaky reprezentujú: **cu-tz(u)**. Aby si to Knorozov overil, hľadal glyf, ktorý by začínal znakom **tzu**. Našiel ho nad obrázkom psa (*tzul* v yucatéčtine), znaky by teda mali reprezentovať **tzu** a **lu** (znak pre **lu** je v Landovej abecede zaznamenaný ako písmeno „l“).

Obr. 3: Detail z Drážďanského kódexu (nakreslil Carlos A. Villacorta).

Knorozov pokračoval s inými glyfmi v kódexoch a prišiel k záveru, ktorý mal rozdeliť etablovanú školu mayských hieroglyfických štúdií v západnej akademickej tradícii.

Tento pomerne priamočiary teorém a s ním súvisiaca metóda, poskytli kľúč k fonetickému čítaniu rôznych glyfov mayského písma a nenávratne zmenili kurz mayských hieroglyfických štúdií. Napriek tomu však túto zmenu nebolo, kvôli politike studenej vojny, železnej opone, jazykovej bariére a nedostatku komunikácie medzi akademickými scénami,¹⁵ vidieť ďalších 20 rokov.

Okrem Knorozovovej práce boli 50-te a 60-te roky svedkami ďalších dvoch krokov v lúštení mayského písma. Oba mali veľký význam. Koncom 50-tych rokov **Heinrich Berlin**, v Nemecku narodený mexický obchodník objavil to, čo nazval „el glifo emblema“ („emblémový glyf“): hieroglyfy, ktoré sú v mayských nápisoach spájané s konkrétnymi mayskými mestami alebo dynastickými líniami.¹⁶ V roku 1960 **Tatiana Proskouriakoffová**, američanka narodená v Rusku,

publikovala po prvý raz dôkaz, že texty na mayských monumentoch naozaj obsahujú historické záznamy.¹⁷

Približne v rovnakom čase „veľké mená“ v oblasti mayských štúdií **J. Eric S. Thompson** a **Sylvanus G. Morley** prehlásili, že korpus mayských hieroglyfov obsahuje iba dátumy bez akýchkoľvek historických informácií. Thompson a Morley tiež tvrdili, že texty na keramických nádobách sú iba hrubé kópie monumentálnych nápisoach, bez akéhokoľvek významu, alebo lingvistickej hodnoty.

Obr. 4: Dverový preklad 8, Yaxchilán, Mexiko (nakreslil Ian Graham). Všimnite si, že mená zajatcov sú zapísané dvakrát, v hlavnom texte a na ich stehnách.

¹⁴ Už v roku 1876 de Rosny aplikoval Landovu abecedu na mayské kódexy. Rosny rovnako ako Knorozov použil Landove *cu* pre prvý symbol v glyfe vyjadrujúcom moriaka v Madridskom kódexe a špekuloval, že celý hieroglyf by v yucatéčtine mohol znamenať *cutz* alebo „moriak“.

¹⁵ Vo svojej knihe *Maya Hieroglyphs Without Tears* Thompson píše: „Priveľa priestoru už bolo venované tomuto „systému“, pretože pritiahol pozornosť amatérov a začínajúcich lingvistov s malou alebo nijakou znalosťou mayských hieroglyfov; kľúče ku kódom a jednoduché vysvetlenia komplexných problémov majú zvláštnu moc fascinovať. Viem však iba o jednom serióznom študentovi tohoto subjektu, ktorý podporuje Knorozovov systém a aj ten iba s výhradami.“

¹⁶ Berlin 1958: 111-119.

¹⁷ Proskouriakoff 1960: 454-475.

2. PÔVOD MAYSKEHO PÍSMO

Mayovia neboli ani prvou ani poslednou kultúrou, ktorá v Mezoamerike vyvinula systém písma. Pred objavením sa prvých známych mayských hieroglyfov (v 3. stor. pr. Kr.), alebo snád' aj v tom istom čase¹⁸, už písmo existovala minimálne v troch kultúrnych oblastiach regiónu: v takzvanom olméckom centrálnom osídlení na južnom pobreží Mexického zálivu, v údolí Oaxaca a v údoliach vysočín Alta Verapaz v južnej Guatemale.

Písmo vzniklo v Mezoamerike v neskorom olméckom období okolo 700 – 500 pr. Kr. a pravdepodobne sa vyvinulo z olméckej ikonografie. O tom, či je toto rané „písmo“ skutočným písmom, alebo iba kompozíciou ikonických prvkov nereprezentujúcich zvuk nijakého jazyka, je možné diskutovať.¹⁹ Tento systém písma sa neskôr rozdelil na dve tradície v dvoch rôznych oblastiach: v Mexických vysočinách a vo vysočinách Guatemaly, Chiapasu, spolu so susednou oblasťou guatemalského pobrežia Tichého oceánu.

Prvé doklady, ktoré je možné identifikovať ako súčasť mayského hieroglyfického systému písma sa našli v San Bartole v severnej Guatemale.²⁰ V San Bartolskej štruktúre 1 sa nachádzajú rané verzie minimálne štyroch znakov (slabiky **ja**, **mo** a **po** a znak pre „pán“ alebo **AJAW**²¹). Ďalší skorý príklad mayského hieroglyfického písma zo stredných mayských nížin, ktorého archeologický kontext je známy, pochádza z náleziska Cerros v severnom Belize. Na murovaných maskách, ktoré zdobia čelnú stranu stavby 5C-^{2nd} sú dva identifikovateľné glyfy: **YAX** (modrý resp. zelený / prvý) a **K'IN** (slnko / deň). Približne z rovnakého obdobia ako nález v Cerros je murovaná maska z budovy N9-56 v Lamanai, ktorá nesie na svojom líci glyf pre **AK'AB** (noc / temnota).

Ďalší raný text sa nachádza na olméckom pektoráli zo zeleného kameňa (tzv. jadeitovej plakete Dumbarton Oaks, obr. 5). Štylisticky sa datuje do rovnakého obdobia ako masky z Cerros. Na zadnej strane jadeitového pektorálu je vyrytý portrét sediaceho mayského panovníka a dva dvojité stĺpce hieroglyfov.

V ďalšom ranom texte vytesanom do útesu na lokalite San Diego v južnom Peténe, je zobrazený stojaci mayský panovník s dvojitým stĺpcom s 19-timi glyfmi. Z tohto nápisu vidieť, že usporiadanie glyfov v zápise dátumu (prvé dva [chýbajúce] glyfy, veľký úvodný glyf počiatkovej série, označovaný skratkou PSUG [angl. Initial Series Introductory Glyph]²² a nasledujúce štyri glyfy) bolo ešte flexibilné a nestále. Táto rytina spolu s jadeitovým pektorálom reprezentujú udalosti, ktoré budú neskôr najčastejšie zapísané na klasických monumentoch, menovite púšťanie krvi a nástup na trón. Od začiatku klasického obdobia (cca 250 po Kr.) sa mayské písmo vyvinulo do ustálenejšieho systému so striktnějšími pravidlami, ktorý je vysvetlený v nasledujúcich kapitolách.

Obr. 5: Obrázok a text z olméckeho pektorálu zo zeleného kameňa (text aj obrázok sú na artefakte umiestnené horizontálne).

¹⁸ Vid' Saturno, Taube, a Stuart 2005 & Saturno, Stuart, a Beltrán 2006.

¹⁹ Vid' Houston 2004.

²⁰ Vid' Saturno, Taube, a Stuart 2005 & Saturno, Stuart, a Beltrán 2006.

²¹ Vid' Saturno, Taube, a Stuart 2005.

²² Vid' Appendix E: Poznámka ku kalendáru.

3. JAZYK(Y) HIEROGLYFOV

Štúdium mayských hieroglyfov bolo donedávna lingvistickou raritou. Väčšina bádateľov venujúcich sa tomuto subjektu pracovala pri preklade mayských hieroglyfov so svojim vlastným jazykom a nevedomovali si, že kľúčom k ich pochopeniu je základná znalosť (aspoň jedného) mayského jazyka. Hoci je faktom, že do prác Knorozova a Proskouriakoffovej²³ nebolo v podstate s čím pracovať, zdá sa že mnohí bádatelia v tom čase trpeli typom akejsi vedeckej myopie (krátkozrakosti), keďže ani jeden z nich sa nepokúsil aplikovať žiadny z moderných mayských jazykov na staroveké písmo. V súčasnosti je preukázané, že jazyk(y) hieroglyfov sú veľmi podobné niektorým moderným mayským jazykom.

V súčasnosti sa v južnom Mexiku, na Yucatáne, v Belize a v Guatemale, čo zahŕňa asi 6 miliónov Mayov, hovorí približne 30-timi mayskými jazykmi. Tieto jazyky sa rámcovo delia na jazyky nížin a vysočín. Jazyky vysočín, resp. lingvistické podskupiny ako Q'anjobalovia, Q'eqchi'ovia, Mamovia, K'iche'ovia a Tojolabalovia pravdepodobne nemajú nič spoločné so zachovanými hieroglyfickými textami. Na druhej strane, nížinné podskupiny ako napr. Ch'olovia, Tzeltalovia a Yucatékovia, sú príbuznejšie starovekému písmu. Dnes máme dostatok dôkazov o tom, že takmer všetky mayské hieroglyfické texty boli napísane v jazyku východný ch'ol, ktorý je lingvistami označovaný aj ako „klasická mayčina“ alebo klasický ch'olti' (Houston, Robertson, and Stuart 2000). Najpríbuznejším moderným jazykom je ch'orti', ktorým sa hovorí v relatívne malej oblasti vo východnej Guatemale a západnom Hondurase (blízko ruín Copánu). Okrem klasickej mayčiny, mayský hieroglyfický korpus vykazuje aj znaky vplyvu iných nížinných jazykov: tzeltalčina – v niekoľkých textoch z Toniná, chontalčina – v severnej Guatemale (Itzimte), yucatéčtina v Chichén Itzá a možno aj itza'jčina resp. mopánčina v Madridskom kódexe.²⁴ Okrem toho niektorí bádatelia zaznamenali v poslednej dobe aj vplyv jazykov vysočín na keramiku štýlu chama a nebaj (viď Beliaev 2005).

²³ Proskouriakoffová nikdy neakceptovala Knorozovov fonetický prístup, na druhej strane ale vypracovala štrukturálnu metódu štúdia mayských textov, ktorá sa používa dodnes. Takýto štrukturálny prístup nevyžaduje znalosť charakteru skúmaného jazyka.

²⁴ Lacadena a Wichmann 2000, 2002b.

II SYSTÉM PÍSMÁ

4. KONVENCIE TRANSKRIPCIE A TRANSLITERÁCIE MAYSÝCH TEXTOV

Pri transkripcii mayských textov platia v tejto učebnici nasledovné pravidlá:

- (1) Transkripcie sú uvedené **tučným** písmom
- (2) Logogramy sú zapisované **VEĽKÝMI tučnými** písmenami
- (3) Slabičné znaky (sylogramy) sú písané **malými tučnými** písmenami
- (4) Jednotlivé znaky v rámci daného bloku glyfov sú oddelené pomlčkami
- (5) Otázniky sa používajú nasledovne:
 - (a) oddelené pomlčkami v rámci daného bloku glyfov, ak význam časti glyfu nie je známy
 - (b) uvedené samostatne (izolované), ak význam celého glyfu (bloku glyfov) nie je známy
 - (c) nasledujúce tesne za prepisom slabiky alebo logogramu v prípade, že význam daného znaku nie je úplne potvrdený, alebo je inak problematický, resp. neistý
- (6) *Rekonštruované* (analyzované) zvuky, napr. nevyslovované hlásky, glotálne frikatíva (trené spoluhlásky) (/h/) a glotálne explozíva (spoluhlásky artikulované prudkým uvoľnením záveru, tzv. razené) (ʔ), dlhé samohlásky, alebo akékoľvek zložené samohlásky by nemali byť reprezentované v tomto štádiu transkripcie. Toto sa vzťahuje aj na logogramy, ktoré sa majú zapísať v **najjednoduchšej** možnej forme. Naša metóda transkripcie, nazývaná aj **širokou** transkripciou, nezahŕňa analyzované zvuky, ktoré nie sú vlastnou súčasťou hieroglyfov, ale ktoré indikuje pravidlo harmónie (viď Lacadena a Wichmann 2004 a Appendix J v tejto učebnici).

Čo sa týka transliterácie mayských textov, platia nasledovné pravidlá:

- (1) Transliterácia sa uvádza kurzívou
- (2) Dlhé samohlásky a glotálne zvuky odvodené podľa pravidla harmónie²⁵ sa označujú bez zátvoriek; zatiaľ čo:
- (3) Zrekonštruované zvuky na základe historických, interných alebo paleografických dôkazov uvádzame v [hranatých zátvorkách]. Nami používaná transliterácia sa nazýva aj **úzku** transliteráciou (vrátane zrekonštruovaných zvukov na základe historických, interných alebo paleografických dôkazov – miesto **širokej** transliterácie, ktorá tieto rekonštrukcie nezahŕňa).

Existujú rôzne spôsoby lingvistickej analýzy textov. Dva najbežnejšie, morfológická segmentácia a morfológická analýza, sú prezentované na strane 80. Prvý typ lingvistickej analýzy vyznačuje morfológické hranice, ktoré sú oddelené pomlčkou. Takzvané nulové morfémy sú vyznačené znakom Ø. Druhý typ lingvistickej analýzy poskytuje gramatický opis slov. Existuje niekoľko metodických postupov ako popísať tieto komponenty. Pri publikovaní to väčšinou závisí od editorov. V tejto učebnici používame malé písmená pre glosy²⁶ a VEĽKÉ PÍSMENÁ pre lingvistickú terminológiu. Nasleduje príklad vyššie spomenutých etáp lingvistickej analýzy.

1. **chu-ka-ja**
2. *chu[h]kaj*
3. *chu[-h]k-aj-Ø*
4. zaját'-PAS-THM-3SA
5. "on/ona bol/a zajatý/á"

- 1 = transkripcia
- 2 = transliterácia
- 3 = morfológická segmentácia

²⁵ Viď Lacadena a Wichmann 2004 a od strany 54 ďalej v tejto učebnici.

²⁶ Glosa je krátky všeobecný preklad slova alebo morfémy, ktorý neberie do úvahy kontext v ktorom sa nachádzajú.

4 = morfológická analýza²⁷

5 = preklad

Pri preklade mayských textov je potrebné mať na pamäti, že existujú viaceré spôsoby interpretácie daných slov a viet. Často možno nájsť doslovné preklady (alebo presnejšie glosy) daných textov, kde sú vety preložené slovo za slovom. Je potrebné si uvedomiť, že toto nie je skutočný preklad, ale skôr metóda znázornenia štruktúry vety v pôvodnom jazyku, v porovnaní s jazykom do ktorého je veta prekladaná.

Pravý preklad možno tiež rozdeliť do viacerých etáp a verzíí, kde sa postupne prechádza od doslovných prekladov k voľnejším interpretáciám. Samotný význam slova alebo odseku sa v rozličných jazykoch môže líšiť, ale pôvodný koncept by mal zostať zachovaný aspoň v jednej etape prekladu. V príklade na strane 21, vyjadrenie „jeho/jej biely vánok/dych utíchol“ predstavuje metaforu alebo eufemizmus pre „on/ona zomrel/a“. Takýto voľný preklad je však možné dosiahnuť iba v prípade znalosti a pochopenia kultúrno-špecifického idiómu, ktorý je použitý, eliminujúc tak nuansy pôvodného vyjadrenia.

Čo sa týka prekladov mayských mien a titulov, prikláňame sa k praxi ich vôbec neprekladať, resp. prekladať len dobre overené tituly. Tento prístup uprednostňujeme z toho dôvodu, že koncept, ktorý tieto tituly stelesňujú nie je možné preložiť jedným slovom (je totiž možné napísať celé knihy v snahe objasniť ich špecifický význam).

Pracovný postup pri preklade textu:²⁸

1. Výber textu
2. Transkripcia textu
 - a. Nezaznamenávajújte rekonštruované zvuky
 - b. Používajte **malé tučné** písmo pre znaky slabík
 - c. Používajte **VEĽKÉ TUČNÉ** písmo pre logogramy
3. Transliterácia textu
 - a. Používajte kurzívu
 - b. Všetky rekonštruované zvuky (okrem odvodených na základe pravidiel harmónie) by mali byť uvedené v [hranatých zátvorkách]
4. Analýza textu
 - a. Oddel'te morfémy pomlčkami
 - b. Označte a vyjadrite gramatické elementy
5. Preložte text sledujúc jednotlivé stupne prekladu.

Nakoniec je potrebné sa vrátiť k originálu (k hieroglyfickému textu) a s pomocou týchto jednotlivých štádií textu porozumieť. Mali by ste dosiahnuť štádium, kedy ak sa vrátite k originálnemu textu, mu budete rozumieť bez obmedzení, ktoré do prekladu vnáša gramatika vášho rodného jazyka.

5. SMER ČÍTANIA

V mayských textoch platí pravidlo písania zľava doprava a zhora nadol v dvojitéch stĺpcoch. Z tohto pravidla existujú výnimky, zvlášť v textoch na malých artefaktoch, keramických nádobách, dverových prekladoch, zriedkavých graffiti a v textoch maľovaných na stenách jaskýň. Výnimočne sa vyskytujú aj texty písané zrkadlovým obrazom. Pre text, ktorý nie je napísaný podľa zvyčajného pravidla, je smer čítania zvyčajne možné určiť, buď podľa štruktúry pasáže, alebo porovnaním so zhodným

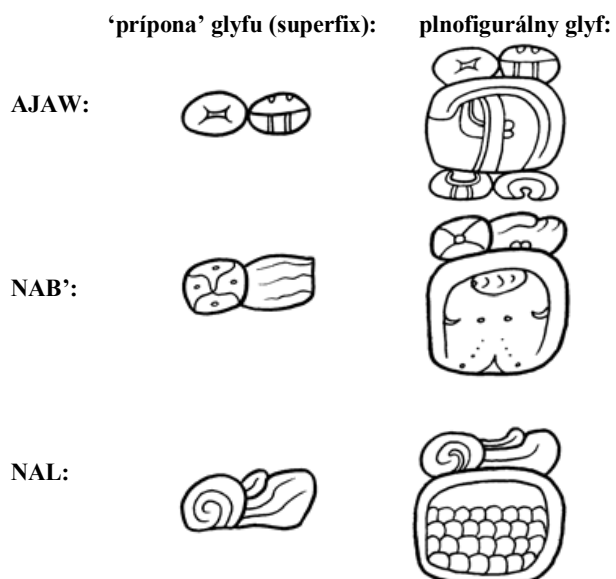
²⁷ PASívny rod, TP – tématická prípona, 3 A ZÁM. – absolutívne zámeno 3-tej osoby jednotného čísla.

²⁸ Počas mayských hieroglyfických workshopov nie je praktické a ani možné prebrať všetky vyššie uvedené štádiá. Zvyčajne sa ide cestou štruktúralnej analýzy, spolu so základnou transkripciou, transliteráciou a prekladom.

odsekom (napr. s vetou s podobným alebo rovnakým obsahom a s podobnou alebo rovnakou syntaktickou štruktúrou).²⁹

Pre smer čítania v rámci bloku glyfov zvyčajne platí rovnaké pravidlo ako pre smer čítania celého textu: z ľava do prava a zhora nadol. Sú však známe prípady kedy estetické kritériá donútili pisára preskupiť jednotlivé elementy v kolokácii.

Jednou z najčastejších výnimiek z pravidla o smere zápisu/čítania je glyf **AJAW** a lokatívna prípona **NAL**, ktoré sú zdanlivo umiestnené na vrchu daného glyfu, ale čítajú sa ako posledné. Napr.: **K'UH AJAW-wa MUTIa** (svätý pán Tikalu) sa číta ako *k'uhul Mutul ajaw*, a **NAL-yi-chi** sa číta *yichnal*. Táto zdanlivá výnimka v skutočnosti len reprezentuje tretí typ smeru čítania: spredu dozadu. Aj keď je glyf **NAL** grafematicky znázornený na vrchu glyfov **yi** a **chi**, v skutočnosti ho Mayovia vnímali ako plnofigurálny glyf **NAL** situovaný za glyfmi **ya** a **chi**.³⁰ Viditeľná však bola len jeho najvrchnejšia časť.

6. ZLOŽENÉ GLYFY, VLOŽENIE A ZLÚČENIE

Grafické konvencie mayského hieroglyfického písma tvoria veľmi flexibilný systém, čo znamená, že pre netréované oko je väčšina z nich často máľuca. Existuje viacero spôsobov zápisu toho istého slova bez toho aby sa zmenila jeho výslovnosť alebo význam. *Chum tuun* znamená „osadenie kameňa / roku“ a vzťahuje sa k začiatku 360-denného (ročného) cyklu. Možno ho zapísať viacerými spôsobmi:

- (Príklad #1) **CHUM[*mu*]** [vložený fonetický doplnok /*mu*/],³¹ **TUN-*ni*** [fonetický doplnok /*ni*/] *nezávislý blok glyfov*
- (Príklad, #2) **CHUM[*mu*]** [vložený fonetický doplnok /*mu*/], **TUN-*ni*** [fonetický doplnok /*ni*/] *zlúčené bloky glyfov s potlačeným ľavým blokom*
- (Príklad #3) **CHUM[TUN-*ni*]** [TUN-*ni* vložené do glyfu **CHUM**] *vloženie*
- (Príklad #4) **CHUM-TUN** [zlúčenie oboch znakov]. *zlúčenie*: zlúčenie diagnostických črt dvoch samostatných znakov do jedného

²⁹Všimnite si, že písmená označujúce blok glyfov (ako napr. A1-B1-A2-B2-A3 atď.) nie vždy korešpondujú so smerom čítania textu a čísla slúžia iba ako referenčné body pre ľahšiu orientáciu v texte, hlavne pri komunikácii medzi odborníkmi.

³⁰Pre porovnanie vid' glyf **AJAW** na strane 22.

³¹Hranaté zátvorky [...] sa v transkripcii používajú na označenie vložených slabík alebo slov (a v epigrafickej analýze na vyznačenie rekonštruovaných zvukov).

Príklad #1

Príklad #2

Príklad #3

Príklad #4

Ktorýkoľvek z vyššie uvedených variantov sa môže objaviť v jednom texte. Dôvody sú praktické aj estetické: niekedy pisár nemal dosť miesta, inokedy použil rôzne variácie, aby sa vyhol opakovaniu alebo grafematickej tautológii (viď nižšie aj variácie s logogramami a fonetickými doplnkami).

V nasledujúcom príklade metaforické vyjadrenie smrti Itzamnaj Bahlam-a kráľa Yaxchilánu a panej Pakal – jeho matky, je zapísané na tom istom monumente dvomi rôznymi (ale paralelnými) spôsobmi. V druhom prípade je vyjadrenie stlačené na plochu jedného bloku glyfov namiesto dvoch.

K'A'-yi u-[?]SAK-ik'-li
k'a'ay u...?[u]sak ik' [i]l
k'a'-ay-Øu-? [u-]sak-ik'-il
ustal-MPAS-3SG.A 3SG.E -? [3SG.E -] biely-dych-POS
„Ustal, jeho/jej?, jeho/jej biely vánok/dych“
(Yaxchilán, dverový preklad 27: A2-B2)

K'A'-yi-u-SAK-?-IK'
k'a'ay u...?[u]sak ik'
k'a'-ay-Øu-? [u-]sak-ik'
ustal-MPAS-3SG.A 3SG.E -? [3SE-]biely-vánok
„Ustal, jeho/jej?, jeho/jej biely vánok/dych“
(Yaxchilán, dverový preklad 27: F2)

Rôzne znaky rovnakej fonetickej hodnoty môžu byť použité rozdielne v rámci jedného textu, opäť kvôli estetickým dôvodom. Práve vďaka takejto zameniteľnosti znakov je možné rozlíšiť neznáme znaky v prípade, že je ich hodnota zhodná so známym znakom.

ya-YAXUN-BALAM
Yaxuun Ba[h]lam
(Yaxchilán, dverový preklad 21: D7)

ya-YAXUN-BALAM-ma
Yaxuun Ba[h]lam
(Yaxchilán, dverový preklad 30: G2)

ya-YAXUN-BALAM
Yaxuun Ba[h]lam
(Yaxchilán, hieroglyfické schodisko, schod VII: Q6)

ya-xu?-ni BALAM
Yaxuun Ba[h]lam
(Yaxchilán, stéla 12: D4-C5)

ba-ka-ba
ba[ah]kab
(K2914)

ba-ka-ba
ba[ah]kab
(Yaxchilán, dverový preklad 2: Q1)

Práve táto variabilita zmiatla prvé snahy o rozlúštenie písma. Je dôležité jej porozumieť a preto sa jej budeme v nasledujúcej stati bližšie venovať.

7. LOGOGRAMY

Mayské písmo predstavuje zmiešaný **logosylabický** systém používajúci **logogramy** aj **fonetické** znaky. Logogramy sú znaky reprezentujúce význam a zvuk celých slov. V dvoch nižšie uvedených príkladoch je slovo pre hora alebo *witz* zapísané dvomi rôznymi spôsobmi. Oba sa však čítajú rovnako -*witz*. Príklad na ľavo je logogram (tzv. hlavový variant). Príklad na pravo je logogram s pripojeným fonetickým doplnkom (pozri kapitoly nižšie).

WITZ
witz
„vrch/hora“

wi-WITZ
witz
„vrch/hora“

Pravidlom je, že čím častejšie je dané slovo použité v hieroglyfickom korpuse, tým častejšie disponuje viacerými variáciami. Ukázkovým príkladom je slovo *ajaw* alebo „pán/vládca“, ktoré možno zapísať mnohými spôsobmi:

AJAW

a-AJAW-wa

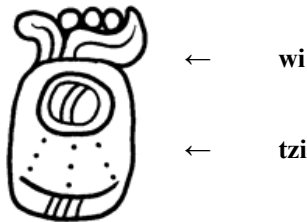
AJAW

AJAW-wa

8. SLABIKY (SYLABOGRAMY)

Systém mayského písma používa okrem logogramov aj fonetické znaky pre vyjadrenie slabík, alebo presnejšie sylabogramov. Tieto slabiky fungujú ako spojenie SASP (SP spoluhláska – SA samohláska), alebo ako SPSA (zvuk spoluhlásky bez zvuku sprievodnej samohlásky). Je pravidlom, že posledná samohláska poslednej slabiky slova sa nevyslovuje a odpadá (ako obvykle však existujú výnimky aj z tohto pravidla). Takže slovo pre vrch – *witz* je možné zapísať foneticky dvomi slabikami *wi* a *tzi*. Keďže posledná samohláska sa nevyslovuje (podľa princípu harmónie), slovo sa číta ako **wi-tz(i)** > *witz*.

9. FONETICKÉ DOPLNKY

Fonetický doplnok je znak, ktorý „pomáha“ identifikovať logogram. Je to „pomocník“ výslovnosti v prípadoch, keď hlavný znak je možné čítať viacerými spôsobmi. Fonetické doplnky sú v mayskom písme bežné a často hrali dôležitú úlohu pri novodobom dešifrovaní mayského písma. Tieto doplnky, ktoré boli pomôckou pri čítaní pre Mayov, rovnako pomáhajú aj nám a uľahčujú preklad nejednoznačných logografických znakov. Na príklade vľavo, slabika **wi** (vytíeňovaný znak) funguje ako fonetický doplnok pre logogram **WITZ**. Prítomnosť slabiky pred logogramom nás informuje, že slovo reprezentované logogramom začína fonetickou hodnotou **wi-**

V nižšie uvedenom príklade, slabika **ki** (vytíeňovaný znak) je pripojená k zoomorfnému logogramu za účelom naznačiť koncové ...-*k* v slove *Chahk*, namiesto odlišného čítania podobného znaku pre slovo *Kalomte*. Čítanie týchto dvoch slov je rozlíšené na základe ich fonetických doplnkov. V druhom prípade znaku slabiky **ma**.

CHAK-ki
Chaahk
meno boha

KAL(OM)-ma-TE'
Kalo'mte'
honosný kráľovský titul

10. SÉMANICKÉ DETERMINANTY A DIAKRITICKÉ ZNAMENKA

Sémantický determinant je znak, ktorý naznačí čitateľovi správny význam v prípade graficky identických glyfov, ktoré môžu mať viac ako jeden význam. Sémantické determinanty sú však bez fonetickej hodnoty (cf. Zender 1999: 14). Najčastejšie citované príklady sémantických determinantov v mayskom písme sú kartuše a piedestály, ktoré tvoria „rám“ pre „znaky dní“.

Diakritické znamienka sú znaky bez fonetickej hodnoty, ktoré pomáhajú čitateľovi naznačiť výslovnosť znaku alebo slova. Dobrými príkladmi diakritických znamienok v jazykoch založených na latinčine sú tzv. „cedilla“ napr. vo francúzskom slove *façade*, ako aj mnohé akcenty vyskytujúce sa v ďalších európskych písomných systémoch (napr. dlžne a mäčkene v slovenčine).

Ďalším bežným diakritickým znamienkom v starovekom mayskom písme sú dve malé bodky. Najčastejšie bývajú umiestnené v ľavom hornom alebo dolnom rohu slabičných znakov (viď napríklad ‘*kakaw*’ v slovníku ku koncu učebnice). Toto diakritické znamienko sa označuje ako „znak zdvojujúci slabiku“ a slúži na zdvojenie fonetickej hodnoty príslušného znaku. Takže napríklad sylabogram **ka** sa číta ako kak(a) a znak **le** sa číta ako lel(e). V transkripcii hieroglyfov je prítomnosť tohto diakritického znamienka naznačená číslom 2 umiestneným zvyčajne nad alebo pred sylabogramom, či logogramom, s ktorým súvisí. Vyskytuje sa však vo všetkých štyroch pozíciách.

2 X 2
2 X 2

Detailný výskum ukázal, že tieto bodky slúžia výlučne na zdvojenie fonetickej hodnoty slabík, resp. sylabogramov. V zriedkavých prípadoch, keď sa toto diakritické znamienko objaví vedľa logogramov má očividne slúžiť na zdvojenie sylabogramov, ktoré sa nachádzajú v rámci interného poriadku čítania na konci glyfickej kolokácie (vpravo dolu). Čiže preferovaná pozícia tohoto diakritického znamienka je na začiatku glyfickej kolokácie. Táto pozícia čitateľa upozorňuje, že blok glyfov obsahuje zdvojenie.

11. POLYVALENCIA: POLYFÓNIA A HOMOFÓNIA

Ďalším mäťúcim prvkom mayského písma je polyvalencia. Túto črtu možno nájsť v každom jazyku na svete. V prípade mayského písma je však problémom, že pre netréňované oko polyvalencia pridáva na komplexnosti už aj tak zložitému systému. Polyfónia (alebo homografía) znamená, že daný znak môžeme čítať rôzne (hoci je zapísaný rovnako). V mayskom písme napr. slová (resp. zvuky) čítané ako *tuun* a *ku* možno zapísať rovnakým spôsobom. Na druhej strane existuje homofónia, čo znamená, že rôzne znaky majú rovnakú fonetickú hodnotu, či už v slabike alebo slove. Napríklad slová pre had, štyri a obloha (nebesá) sa vyslovujú rovnako (ako *chan* alebo *kan* – podľa dialektu), avšak každý z nich je zapísaný pomocou iných glyfov.

CHAN
Chan
“had”

CHAN
chan
“štyri”

CHAN-na
chan
“obloha”

Vyššie uvedené črty môžu znieť nezvyčajne a cudzo ľuďom, ktorí sú zvyknutí na latinskú abecedu. Náš systém však tiež obsahuje písmená a znaky (logogramy), ktoré vyzerajú oku netréňovanému na latinskú abecedu cudzo. Najmä v prípade jazykov s nesystematickými (a menej fonémickými)

ortografiami (ako je napr. angličtina alebo francúzština) premenlivá výslovnosť totožných písmen spôsobuje problémy cudzincom. Pekným príkladom je séria písmen <ough> v angličtine, ktorú možno vyslovovať deviatimi rôznymi spôsobmi. Nasledujúca veta obsahuje všetkých deväť možností: „A rough-coated, dough-faced, thoughtful ploughman strode through the streets of Scarborough and after falling into a slough, he coughed and hicoughed“.

Ďalším poučným príkladom je písmeno „x“, ktoré môžeme v angličtine čítať rôznymi spôsobmi:

písmeno:	výslovnosť:	príklad:
X	/s/	„xenofoby“
X	/ks/	„excel“
X	/gz/	„to exist“
X	/kris/	„Xmas“ (Vianoce)
X	/kros/	„Xing“ (prechod)
X	/desať/	„(rímska číslica) desať“

Ďalšie významy písmena „x“:

- X štyridsiate druhé písmeno abecedy
- X neznáme množstvo
- X znak násobenia
- X negácia (napr. nefajčiť)
- X program nevhodný pre deti
- X poloha miesta, objektov, etc.
- X podpis analfabeta

Ďalšie „logogramy“ v našom systéme:

@ £ \$ % & ? ! + § © € ♀ ♂ ®

Slovenčina taktiež obsahuje homografy a homofóny. Všimnite si nasledujúce príklady:

Homografy:

- mať (matka) – mať (vlastniť)
- váha (hmotnosť) – váha (je nerozhodný/á)
- list (dopis) – list (rastliny) – list (papieru)

Homofóny:

- mi – my
- bidlo – bydlo
- byť – biť

12. POČET ZNÁMYCH HIEROGLYFOV

Jedna z najčastejších otázok adresovaných epigrafistom sa týka počtu doposiaľ rozlúštených hieroglyfov. Odpoveď je zložitejšia než by sa očakávalo. V prvom rade je potrebné ujasniť si, čo považujeme za „rozlúštené“ hieroglyfy. Keby sme počítali množstvo hieroglyfov, ktorých fonetická hodnota je známa, celkové číslo by bolo okolo 80%. Ak však máme odhadnúť počet znakov, ktorých význam je spoľahlivo potvrdený, musíme uviesť nižšie číslo – cca 60%. Problém spočíva v tom, že mayské písmo obsahuje hieroglyfy, ktorých:

- fonetická hodnota je známa, význam však uniká rozlúšteniu (najčastejšie v prípade plne foneticky zapísaných znakov).
- význam je známy, ale fonetická hodnota je neistá, nejasná alebo úplne neznáma.
- fonetická hodnota a význam sú známe iba čiastočne (napríklad slovo pre rituál, ktorý bol vykonávaný pred dospelosťou).
- fonetická hodnota a význam sú známe iba čiastočne, alebo nie sú známe vôbec.

Ďalším problémom je, čo si predstavujeme pod pojmom, že význam daného hieroglyfu je známy. Význam jedného alebo viacerých hieroglyfov vo vete môže byť známy,³² avšak ich hlbší kontextový zmysel a implikácie slova a viet musia byť overené v porovnaní s všetkými dostupnými prameňmi a vednými disciplínami, ako etnológia, archeológia, ikonografia a súčasná mayská kultúra. To znamená, že mayská epigrafia je v najlepšom prípade interdisciplinárna a silne založená na takej lingvistiky, ktorá berie na zreteľ všetky dostupné pramene.

Celkovo, mayský hieroglyfický systém pri všetkej svojej komplexnosti je iba jedným zo spôsobov grafického záznamu hovoreného jazyka a ako povedal Jurij Knorozov: „Verím, že všetko, čo je vymyslené ľuďmi, môže byť ľuďmi aj rozlúštené“ (Kettunen 1998a).

³² Glosa a preklad sa ďalej líšia v tom, že: glosa poskytuje iba preklad izolovaného hieroglyfu, zatiaľ čo presný preklad berie do úvahy syntax a sémantiku vety.

III GRAMATIKA

13. SLOVOSLED

Ako v hieroglyfických textoch, tak aj v moderných mayských jazykoch, slovosled zvyčajne zodpovedá vzorcu: sloveso-predmet-podmet (SprPo), na rozdiel od slovenčiny, v ktorej je poradie: podmet-sloveso-predmet (PoSpr). V hieroglyfických textoch však predmet často chýba, alebo je vynechaný a odseky obyčajne začínajú dátumom. Predstavujú tak charakteristickú formulu mayských textov: dátum-sloveso-podmet. Dátumy často zaberajú značnú časť textov, kým sloveso zvyčajne tvorí iba jeden alebo dva glyfické bloky v každej vete. Osobné mená však bývajú rovnako dlhé ako tituly európskych monarchov.

14. SLOVESÁ

Mayske písmo obsahuje približne stovku známych slovík a asi tucet gramatických prípon. Skoro všetky slovesá sú písané v tretej osobe (on/ona): **u-** (pred slovami začínajúcimi spoluhláskou) alebo **y-** (pred slovami začínajúcimi samohláskou) (pozri kapitolu Zámená).

Väčšina slovík sa zväčša týka činov dávnych panovníkov, ktoré sa udiali pred tým než boli zapísané. Zostáva však sporné, či klasická mayčina používala čas (tzn. minulý, prítomný, budúci) a/alebo dokonavý a nedokonavý slovesný vid.

Podľa niektorých lingvistov, predstavovala klasická mayčina systém bez rozdielu medzi dokonavým a nedokonavým slovesným vidom. Podľa iných zase nepoužívala ani čas **ani** slovesný vid a podľa ďalších nepoužívala buď čas **alebo** vid. Niektoré slovesné prípony naznačujú iné možné princípy, ako napríklad používanie deiktických príkloniek. Čitateľom zaujímavým sa o detaily odporúčame preštudovať autorov ako sú: Bricker (2000b), Houston (1997) a Wald (2000).

Gramatika mayských hieroglyfov je pomerne zložitá a nemôže byť adekvátne obsiahnutá v tomto úvode. Pre hlbšie štúdium gramatiky preto odporúčame obrátiť sa na bibliografiu na konci učebnice, alebo sa zúčastniť špecializovaného gramatického workshopu mayského hieroglyfického písma. Stručný gramatický prehľad však môžete nájsť v prílohe K: Poznámky ku gramatike klasickej mayčiny.

15. PODSTATNÉ MENÁ A PRÍDAVNÉ MENÁ

Podstatné mená v klasickej mayčine môžeme rozdeliť do dvoch kategórií, podľa toho či sú odvodené od inej slovnej kategórie (ako napr. slovný druh), alebo nie. V prvom prípade sa tradične lingvisticky označujú ako „odvodené podstatná mená“. Odvodené sú buď od slovík, prídavných mien alebo od iných podstatných mien. V druhom prípade hovoríme o „primárnych podstatných menách“.

V mnohých jazykoch, vrátane klasickej mayčiny, je často zložitá odlišiť podstatné mená od prídavných. V niektorých prípadoch tento rozdiel de facto neexistuje. Podstatné aj prídavné mená môžu v klasickej mayčine okrem toho tvoriť vyjadrenie stavu pomocou absolutívnych zámien. Najčastejšie sa vyskytujúcim zámenom (alebo presnejšie zammennou príponou) v mayskom hieroglyfickom písme je tretia osoba jednotného čísla, a keďže absolutívna forma tohoto zámena je nulová morféma (t.j. neoznačená/nerealizovaná prípona), stavové vyjadrenia sú rovnaké ako v prípade podstatných mien (alebo prídavných mien). V praxi to znamená, že napríklad slovo *ch'ok* môže byť podstatným menom, prídavným menom, ale aj celou vetou:

- (1) *ch'ok*: dieťa, mladosť (podstatné meno)
 (2) *ch'ok*: mladý, malý (prídavné meno)
 (3) *ch'ok*: „je mladý/á“ alebo „je dieťa“
 (*ch'ok-Ø* [mladý/á-3SG.A] / [dieťa-3SG.A])

Napriek tomu, že v mayských jazykoch je zložité odlišiť podstatné mená od prídavných, zaobchádzanie s týmito dvomi slovnými kategóriami sa líši aspoň v troch rôznych ohľadoch: (1) prídavné mená nemôžu byť vlastné; (2) prídavné mená nemôžu slúžiť ako argument slovesa; (3) prídavné mená nemôžu stáť samostatne, tzn. musí po nich nasledovať podstatné meno, alebo musia tvoriť vyjadrenie stavu pomocou absolútívneho zámena.

Okrem rozdielu medzi primárnymi a odvodenými podstatnými menami, mayské jazyky rozlišujú medzi podstatnými menami, ktoré sú vo svojej podstate považované za vlastné a medzi tými, ktoré nie sú (absolútívne). Okrem faktu, že akékoľvek podstatné meno sa môže stať vlastným, ak je pred ním ergatívne zámeno (zámenná predpona), existuje skupina podstatných mien (napríklad v terminológii príbuzenských vzťahov, v prípade názvov častí tela a niektorých prvkov odevu), ktoré sú v mayských jazykoch považované za vlastné zo svojej podstaty. Ak sú takéto podstatné mená vyjadrené v „nevlastnom“ tvare, vyžadujú špeciálnu príponu pre naznačenie absolútívneho stavu (alebo pádu) podstatného mena.

Prípony absolútívnych podstatných mien v klasickej mayčine sú: $-\emptyset$, $-aj$ a $-is$. Nulová morféma $-\emptyset$ je použitá na označenie nevlastných podstatných mien, kým prípona $-aj$ označuje podstatné mená vyjadrujúce počítateľné jednotky (oblečenia, šperkov, atď.) nosené ľuďmi. Prípona $-is$ sa používa výlučne pri podstatných menách označujúcich časti tela (viď Zender 2004: 200-204). Príklady:

Kmeň:	Absolútívne podstatné meno:	Vlastné podstatné meno:
<i>pakal</i> „štít“	<i>pakal-Ø</i> „(akýsi) štít“	<i>u-pakal</i> „jeho/jej štít“
<i>tu'p</i> „náušnica“	<i>tu'p-aj</i> „(akási) náušnica“	<i>u-tu'p</i> „jeho/jej náušnica“
<i>o'hl</i> „srdce“	<i>o'hl-is</i> „(akési) srdce“	<i>y-o'hl</i> „jeho/jej srdce“
<i>k'ab</i> „ruka“	<i>k'ab-is</i> „(akási) ruka“	<i>u-k'ab</i> „jeho/jej ruka“

Okrem primárnych podstatných mien (všetky vyššie uvedené príklady) možno vytvoriť nové podstatné mená z iných sloviess, prídavných mien ako i podstatných mien. Tieto odvodené podstatné mená majú okrem iných aj uvedené prípony: $-lel$ a $-il$ (abstraktné podstatné mená), $-o'l$ a $-aj$ (podstatné mená odvodené z prechodných sloviess), $-e'l$ (podstatné mená odvodené z neprechodných sloviess), $-iil$, $-u'l$, $-al$, $-ol$ a $-nal$ (toponymické prípony) a $-ib$, $-ab$, $-uub$, $-ol$ a $-il$ (inštrumentálne³³ prípony).

Abstrahujúce prípony menia podstatné mená na abstraktné koncepty; napríklad slovo *ajaw* alebo „pán“ sa zmení na „panstvo“ ak obsahuje abstrahujúcu príponu $-lel$. Pomocou inštrumentálnych prípon $-ib$, $-ab$ a $-uub$ môžu byť slovné kmene transformované na podstatné mená opisujúce akciu slovesa. Napríklad z neprechodného slovného kmeňa *uk'* („piť“), možno pomocou inštrumentálnej prípony $-ib$ vytvoriť podstatné meno *uk'ib*, čo doslova znamená inštrument na pitie – pohár.

V klasickej mayčine stoja prídavné mená pred podstatnými menami a tvoria sa nasledovným spôsobom: podstatné meno + prípona SA₁l (tzn. podstatné meno + samohláska korešpondujúca s kmeňovou samohláskou podstatného mena +l). Napríklad prídavné meno vytvorené zo slova *kakaw* („kakao / čokoláda“) je *kakawal* („čokoládový“). Rovnakým spôsobom slovo *chan* („obloha“ alebo

³³ Nemá gramatický význam (nesúvisí so siedmim pádom), ale sémantický (pozn. prekladateľ'a).

„nebo“) možno zmeniť na *chanal* („nebeský“), slovo *k'ahk'* („oheň“) na *k'ahk'al* („ohnivý“) a slovo *k'uh* („božstvo“ alebo „boh“) na *k'uhul* („božský“ alebo „posvätný“).

Spolu s nespočetným množstvom iných podstatných mien sa v mayských textoch veľmi často objavujú aj vlastné mená sprevádzané titulmi. Tituly nám ponúkajú informácie o hierarchickej organizácii a politických spojenectvách v starovekej mayskej spoločnosti. Okrem titulov sú v textoch relatívne bežne zastúpené aj výrazy vyjadrujúce príbuzenské vzťahy. Predstavujú pre nás neoceniteľnú pomôckou pri rekonštrukcii kráľovských rodov a dynastií v mnohých mayských mestách.³⁴

16. PRONOMINÁLNY (ZÁMENNÝ) SYSTÉM

Väčšina mayských jazykov vrátane klasickej mayčiny obsahuje dve skupiny zámenných systémov. Prvá sa nazýva: zámená skupiny A (zámenné afixy), druhá – zámená skupiny B (zámenné afixy). Skupina A – (ergatívne) zámenné afixy sa používajú ako podmet prechodných slovies a ako privlastňovateľ podstatných mien. Skupina B – (absolutívne) zámenné afixy sa používajú ako predmet prechodných slovies a ako podmet neprechodných slovies.

V slovenčine by to znamenalo, že v prípade skupiny A by sme namiesto „jeho dom“ povedali „on-dom“. V klasickej mayčine to znamená, že zámenný afix vo vete ako napríklad *utz'ihb* („[to je] jeho/jej písmo“) a *utz'apaw* („on/ona to vložil/a/posadil/a“) je rovnaký /u-/. Kým v prvom prípade je táto prípona použitá ako privlastňovateľ podstatného mena, v druhom prípade je podmetom prechodného slovesa. V mayských jazykoch sú ergatívne zámenné afixy pripájané k ľavej strane koreňa slovesa ako predpony (pred slovesom), zatiaľ čo absolutívne zámená sa pripájajú k pravej strane ako prípony (t.j. za slovesom).

Okrem vyššie spomínanej tretej osoby existuje niekoľko zriedkavých prípadov ergatívnych zámenných afixov prvej osoby jednotného čísla (**in-/ni-**), druhej osoby jednotného čísla (**a-**) a niekoľko absolutívnych zámenných afixov prvej osoby jednotného čísla (**-e'n**). Tieto sa objavujú v priamych citátoch na keramike z klasického obdobia a v nápisoch z odľahlých častí Copánu a Piedras Negras (Stuart 1996, Stuart 1999, Stuart, Houston, and Robertson 1999: II-17-22), ktoré mohli byť v minulosti izolované (Helmke 1997). V nápisoch sa taktiež objavilo aj niekoľko samostatných zámien ako napríklad *haa'* (on/ona/to/ten/ta/tamten/tamta), *hat* (ty) a *ha'ob* (oni/títo/tieto/tamtí/tamtie).

transkripcia:
a-wi-na-ke-na
transliterácia:
awinakeen
morfologická analýza:
a-winak-een
gramatická analýza:
2SG.E-sluha-1SG.A
preklad:
„Som tvoj sluha“

Obr. 6: Priama reč, panel 3, Piedras Negras.

³⁴ Pre ďalšie informácie pozri napr. Martin a Grube 2000.

Ergatívne zámenné afixy (predpony skupiny A):			Absolutívne zámenné afixy (prípony skupiny B):		
1SG.E	<i>in- / ni-</i>	ni	1SG.A	<i>-e'n / -een</i>	Ce-na
2SG.E	<i>a- / aw-</i>	a / a-wV	2SG.A	<i>-at / -et</i>	ta / te?
3SG.E	<i>u- / y-</i>	u / yV	3SG.A	<i>-Ø</i>	---
1PL.E	<i>ka-</i>	ka	1PL.A	<i>-o'n</i>	Co-na
2PL.E	<i>i- / iw-</i>	i / i-wV	2PL.A	<i>-? / -*ox</i>	?
3PL.E	<i>u- / y-</i>	u / yV	3PL.A	<i>(-o'b)</i>	-Co-ba

Obr. 7: Ergatívne a absolutívne zámenné afixy v klasickej mayčine.

IV TYPICKÁ ŠTRUKTÚRA A OBSAH TEXTOV

17. NÁPISY NA MONUMENTOCH

Dnes už vieme, že nápisy na monumentoch majú hlavne historický charakter. Tieto texty určené pre širokú verejnosť sa takmer výlučne zaoberajú dôležitými udalosťami spätými s panovníckymi dynastiami. Najčastejšie sú na nich zaznamenané rôzne kráľovské aktivity ako napríklad nástup na trón, vojna, zajatie, rôzne rituály a obrady, narodenie, úmrtie, ustanovenia dynastického nástupcu, kráľovské návštevy a podobne. Záznamy sa často obmedzovali na dôležité udalosti v životoch elít, niekedy spätých s významnými historickými, alebo nadprirodzenými bytosťami.

Širokej verejnosti prístupné stély a oltáre sa zaoberajú predovšetkým historickými udalosťami a záležitosťami, ktoré boli považované za vhodné pre verejnosť. Texty situované na miestach s obmedzeným prístupom, ako napríklad dverové preklady a panely vo vnútri chrámov sa týkajú rituálnych informácií určených len pre vybrané obecnstvo.

18. KERAMIKA

Texty na keramických nádobách siahajú od jednoduchých viet a „menoviek“, cez dynastické zoznamy kráľov, až po dlhé texty. Spoločnou črtou nápisov na keramických nádobách je takzvaná primárna štandardná sekvencia (v angl. PSS – Primary Standard Sequence) umiestnená zväčša pozdĺž okraja nádob. Niekedy je situovaná vertikálne alebo diagonálne v stĺpcoch na tele nádoby.

PŠS je v skutočnosti komplexná a vysoko konvenčná „menovka“, ktorá obyčajne začína glyfom nazvaným ústredný indikátor (v angl. focus marker). Úlohou tohoto glyfu je označiť začiatok textu, keďže začiatok a koniec PŠS sa obyčajne stretáva v rovnakom bode (keďže väčšina nádob je okrúhla).

Iné typické glyfické kolokácie nachádzajúce sa v rámci primárnej štandardnej sekvencie zahŕňajú informáciu o venovaní/zasvätení nádoby (úvodná sekvencia), obsahu nádoby (napr. *kakaw* (kakao), alebo *ul* (atole, kukuricová kaša), type nádoby a jej majiteľovi, alebo o umelcovi, ktorý na nádobu namaľoval, alebo vyryl text resp. výzdobu. Bežné typy nádob sú napríklad *uk'ib* „pohár na pitie“, *jaay* „miska“, *lak* „tanier“ a *jawa[n]te'* „trojňohý tanier“.³⁵

Nakoľko keramika tvorí jednu z najpočetnejších skupín artefaktov, na ktorých sa hieroglyfické texty zachovali, budeme jej venovať špeciálnu pozornosť. V nasledujúcej stati nájdete informácie o nápisoch na nádobách.

Rekonštrukcia typológie nádob starých Mayov

Na základe výskumu vieme, že nádoby na ktorých sa nachádza viac ako jeden text majú zvyčajne jeden „primárny“ text, ktorý je umiestnený na prominentnej pozícii na nádobe, ako napríklad pozdĺž jej okraja, alebo vertikálne v širokých pruhoch, a ktorý je zapísaný veľkými glyfmi. Naproti tomu „sekundárne“ texty sú zvyčajne kratšie a písané menšími glyfmi. Obyčajne slúžia ako krátke popisy k ikonografickým scénam zobrazeným na nádobách.

Rozdiel medzi týmito dvomi typmi textov, bez ohľadu na to, či sú dobre zachované, alebo zničené, musí byť zachytený, keďže to môže mať vplyv na presnosť identifikácie glyfov. Navyac, texty môžu okrem skutočných čitateľných glyfov obsahovať aj takzvané pseudoglyfy (ktoré sa iba javia ako písmo, ale pravdepodobne boli dielom negramotných umelcov).

³⁵ Pre ďalšie informácie ohľadom textov na keramike pozri napr. Reents-Budet 1994. Vid' tiež Tabuľka I.

Povrchová úprava

Z nápisov, ktoré sa zmieňujú o povrchovej úprave nádob tvoria najväčšiu skupinu texty na maľovaných nádobách. Vyjadrené sú pomocou koreňa podstatného mena *tz'ib*³⁶ pre „maľovanie“, alebo „písanie“ a pomocou slovesa odvodeného z tohto koreňa. V najjednoduchšej forme nesú maľované nádoby legendu so slovami *tz'ib* alebo *utz'ihb*, resp. opačným extrémom sú výrazy ako *utz'ibnaja* alebo *utz'ibaalnaja*. Je zaujímavé, že rovnakým výrazom, ale vo forme *utz'ihba* uvádzajúcim meno resp. nominálnu časť, podpisovali svoju prácu umelci pracujúci pod kráľovským patronátom (Reents-Budet 1994; MacLeod 1990). Pre lepšie pochopenie týchto výrazov a ich odvodenín, je ich morfológická analýza uvedená nižšie:

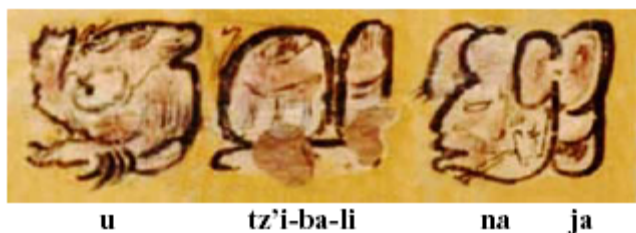

*utz'i[h]bnaja*³⁷
u-tz'ihb-n-aj-al-Ø
3SG.E-písať/maľovať- PAS-TP-NOM-3SG.A
„jeho/jej písmo/maľba“

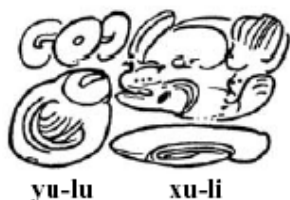
Kým oba výrazy *utz'ibnaja* a *utz'ibaalnaja* obsahujú rovnaký koreň slova a aj rovnakú zloženú príponu, druhý výraz je odvodený od podstatného mena pomocou abstrahujúcej prípony, ktorá mení

význam koreňa slova z „písanie/maľovanie“ na všeobecnejšie „ilustrácia/dekorácia.“

utz'i[h]baalnaja[l]
u-tz'ihb-aal-n-aj-al-Ø
3SG.E-písať/maľovať-ABSTR-PAS-TP-NOM-3SG.A
„jeho/jej ilustrácia/dekorácia“

Ďalším základným výrazom je koreň *ux* vyjadrujúci „vyrezávanie/vytesávanie“ alebo „vyškrabávanie“. Slovo *ux* sa objavuje v rôznych formách od jednoduchého *yux*, cez *yuxulil*, po *yuxulnaja*. Ak sú tieto výrazy zapísané v plnom znení, obsahujú tiež abstrahujúcu príponu, ktorá umožní zmenu slovesa „vyrezať“ na výraz súvisiaci s „vyrezávaním“ hoci sémantický rámec umožňuje širší význam. V niekoľkých zriedkavých prípadoch kolokácia končí príponou označujúcou vyrezávanie ako nescudziteľné vlastníctvo prijímateľa deja (deagent), s ktorým je spojená pomocou ergatívneho zámenného afixu tretej osoby jednotného čísla (fungujúceho ako privlastňovateľ) „jej/jeho“, neoddeliteľne spájajúci výraz opisujúci povrchovú úpravu s nádobou, na ktorej sa objavuje.

yuxul[i]l
y-ux-ul-il-Ø
3SG.E-vyrezať-ABSTR-IP-3SG.A
„jeho/jej rezba“

³⁶ Je nutné poznamenať, že v mayských jazykoch neexistuje rozdiel medzi „maľovaním“ a „písaním“, keďže základným nástrojom na zaznamenávanie písaného slova je štetec. Avšak, treba si tiež uvedomiť, že na základe moderných príbuzných mayských jazykov, výraz *tz'ib* sa špecificky vzťahuje na maľovanie vzorov alebo dekorácií a je často odlišovaný od ďalších slovies, ktoré sa týkajú maľovania domov (Terry Kaufman, osobná komunikácia 2003).

³⁷ Tieto analýzy sú z veľkej časti založené na výskume Alfonsa Lacadenu, ktorý bol ochotný sa s nami o tieto informácie podeliť.

yuxulnajal
y-ux-ul-n-aj-al-Ø
3SG.E-vyrezat'-ABSTR-PASS-TP-NOM-3SG.A
„jeho/jej rezba“

yu xu [lu] na [ja] la

Typy nádob

Kolokácie určujúce typ nádoby sa zvyčajne objavujú medzi zmienkou o jej povrchovej úprave a informáciou o jej obsahu. Dosiaľ sa identifikovalo niečo vyše 20 rôznych typov nádob. Väčšina výrazov sa objavuje v textoch iba zriedkavo a niektoré z nich môžu predstavovať len variáciu jedného typu. Ak sa štatisticky aj lingvisticky preukáže, že niektoré výrazy predstavujú iba varianty iných, už ustálených pojmov, bude možné ich zlúčiť do jednej kategórie.

Veľkú väčšinu v nápisoch uvádzaných typov tvoria pície nádoby. Predstavujú najšpecializovanejší typ používaný starými Maymi. Na základe kontextuálnej a ikonografickej evidencie, ako aj z titulov patrónov a vlastníkov týchto nádob je zrejmé, že poháre, resp. nádoby na pitie boli používané mayskou elitou počas slávností (Reents-Budet 1994: 72-75).

Ich výroba si vyžadovala veľkú investíciu času a práce. Napriek tomu ich nevelké rozmery a obmedzené používanie len počas slávnostných príležitostí a v súkromných priestoroch káľovských rezidencií, naznačujú, že boli dostupné len niekoľkým osobám. Mená majstrov remeselníkov a umelcov, ktorí podpísali vyhotovené nádoby prezrádzajú, že väčšina z nich sa hrdila vznešenými titulmi, v niektorých prípadoch i kráľovskými. S cieľom zabezpečiť kontrolu, nielen používania, ale aj výroby týchto nádob, boli znalosti o ich výrobe zrejme uchovávané v rámci elitných domácností.

yuk'ib(iil)

Toto pomenovanie sa vzťahuje k vázom cylindrického, alebo súdkovitého tvaru s rovným dnom, ale aj k miskám s rovnými stenami, bez alebo s malou trojnožkou, alebo s nôžkami v tvare gréckeho písmena „tau“. Na základe mnohých príkladov výrazu označujúceho tento typ nádoby, jazyková štruktúra a koreň tohoto pojmu boli úspešne identifikované už v roku 1987 (MacLeod 1990: 315). Analýzy ukázali, že výraz obsahuje ergatívnu zámennú predponu tretej osoby nasledovanú slovesným koreňom *uk'* „pit“³⁸ a ukončený je inštrumentálnou príponou. V doslovnom preklade to znamená, že nádoby nesúce takéto označenie sú „nástroje na pitie“. Uvedený výraz sa zachoval v *ch'ol'*čine ako *uch'ibal* (Aulie & Aulie 1978: 125), v jazyku *ch'orti'* ako *uch'p'ir'*³⁹ (Wisdom 1950: 750) a v slovníku koloniálnej *tzotzil'*činy ako *uch'obil* (Laughlin 1988: 159).

*ujaay / ujay*⁴⁰

Toto pomenovanie sa vzťahuje k miskám s oblým alebo rovným dnom a zriedkavejšie k nízkym miskám s rovnými stenami. Podľa niektorých je možné, že toto označenie súvisí s príbuzným koreňom

³⁸ Tento koreň je obyčajne zapísaný sylabicky ako **yu-k'i**, ale môže byť tiež napísaný pomocou logogramu **UK'**. Tento logogram bol rozlíštený len nedávno a vo veľkej miere objasňuje kolekciu výrazov označujúcich typ nádoby, ktoré sa objavujú v textoch. Rovnocennosť medzi slabičnými a logografickými znakmi, na ktorú nás upozornil Alfonso Lacadena, bola prvýkrát zaznamenaná Davidom Stuartom.

³⁹ *Uch'* je príbuzné s *uk'*. Okrem toho fonologické prostriedky jazyka *ch'orti'* sa líšia od mnohých príbuzných mayských jazykov *ch'ol'*. Takže v prípade *uch'p'ir'*, /p'/ je fonologicky ekvivalentné s /b/ v pomocnej prípone *-ib*, a /t/ zodpovedá písmenu /l/ v iných mayských jazykoch.

⁴⁰ Rozdiel v dĺžke samohlásky vo výrazoch *jaay* a *jay* je regionálny. V západnom Yucatáne a v severnom Campeche v Mexiku, bol takmer výlučne používaný termín *jaay*. Tento termín sa nachádza aj v centrálnych nížinách, kde sa občas používal aj krátky výraz *jay*, poukazujúc tak na regionálne lingvistické variácie. Napriek fonologickým zmenám je význam výrazu ten istý.

jay čo znamená „tenký“ v yucatéčtine, ch'olčine a tzotzilčine (MacLeod 1990: 363). Takéto vysvetlenie však naráža na syntaktické problémy, keďže *jay* často obsahuje privlastňovaciu zámennú predponu naznačujúcu, že slovo slúži ako podstatné meno a nie ako prídavné meno. Privlastňovacie prídavné meno vo forme „jeho/jej tenký“ nedáva zmysel a sotva podporuje takúto interpretáciu. Na druhej strane MacLeod (1990: 363-364) poukázal na fakt, že v tzotzilčine v koloniálnom období slovo *jay* malo nasledujúce významy: „tekvica“ (Laughlin 1988: 148), „súdok/nádoba“, „misa“ a „tanier“, ktoré v tomto kontexte splňajú syntaktické, ako aj sémantické nároky. Nádoby, ktoré sú označované výrazom *jaay* majú vo všeobecnosti miskovitý tvar podobný rozpolenej tekvici, z čoho tento výraz pravdepodobne pochádza. Len málo existujúcich príbuzných slov naznačuje, že sa tento výraz po klasickom období prestal pravdepodobne používať. Napriek nedostatku relevantných lingvistických údajov našiel Alfonso Lacadena v tzotzilčine (osobná komunikácia 2002) slovo *jay* označujúce „hlinennú misku (tazón de barro)“ čo značí, že aj keď hlinené nádoby časom nahradili ich pôvodné tekvicové nádoby, ich názov ostal nezmenený. Výraz **jaay* tak na základe týchto analýz neslúžil na označenie funkcie, ale skôr ako popis tvaru „misiiek“ pôvodne „v tvare tekvice“.

jaay yuki'b(iil) / jay yuk'ib(iil)

Toto pomenovanie sa vzťahuje k vázám a miskám, pričom misky s oblým dnom prevažujú. Výraz je zložený z dvoch vyššie diskutovaných termínov. Ak by však v tomto prípade prvý výraz obsahoval privlastňovaciu zámennú predponu a druhý výraz nie, interpretáciu „jeho/jej nádoba na pitie“ by podporovala aj syntax. Tákéto zápisy však nie sú známe, čo značí, že interpretácia *jaay* ako prídavného mena nie je akceptovateľná.

ulak

Toto pomenovanie sa vzťahuje k plytkým širokým tanierom alebo misám s rovným dnom. Koreň slova zostáva problematický kvôli nedostatku podobných výrazov. Vo všetkých známych prípadoch sa však tento pojem týka plytkých predmetov (Reents-Budet 1994: n.24, 101). Napríklad jadeitová plaketa neznámeho pôvodu slúžiaca ako hlavná časť náhrdelníka (von Winning 1986: Fig. 166), rovnako ako tehlička s vyrytým textom z Comalcalca (Grube & al. 2002: II-46) sú označené výrazom *lak*. V prípadoch, keď tieto označenia obsahujú pojem *we'ib* („nástroj na jedlo“) je zrejmé, že nádoba bola používaná na servírovanie jedla, pričom slovo *we'* – „jedlo“ je v mnohých mayských jazykoch stotožňované s „tamale“ (čo je typ kukuričného mieseného chleba pripravovaného na pare, plneného zeleninou, morčacím mäsom alebo divinou) alebo s „mäsom“ (Zender 1999).

jawante'

Tento typ nádob sa vzťahuje na misy a taniere na trojnožkách. Odhliadnuc od trojnožky, nádoby s týmto označením sú zväčša identické s nádobami vyššie označenými ako „*lak*“. Stephen Houston tento výraz stotožnil s rovnakým heslom v slovníku koloniálnej yucatéčtiny (Perez 1866-77), kde je slovo *hawante* opísané ako „vasija de boca ancha y escasa profundidad“ (plytká nádoba s širokým ústím) (MacLeod 1990: 300-303). Analýzy tohoto termínu umožňujú identifikovať koreň slova ako pozíčné sloveso *jaw* > **jäw* „obrátiť dohora“ (Kaufman & Norman 1984). Do úvahy treba tiež zobrať pôvodný španielsky záznam „boca arriba“, keďže je možné, že presnejšie popisuje pôvodné sémantické spojenie „ústami dohora“. MacLeod pokladá príponu *-an* za príchastnú príponu (vzťahujúcu sa k príchastku alebo k prechodníku), aj keď sa zvyčajne považuje za príponu pozíčných slovies (Boot 2001), ako napríklad v prípade slova *chum-w-aan-Ø* „bol sediaci/sedel“.

Spoločne to naznačuje, že výraz mohol byť pôvodne zamýšľaný v znení *jaw-w-an-Ø*, čo znamená „bol obrátený dohora“. Všetky doposiaľ známe nádoby označené ako *jawante'* (je ich len niekoľko) sú nádoby s trojnožkou, čo naznačuje, že prítomnosť trojnožky je črtou, ktorá ich odlišuje od tanierov „*lak*“, nakoľko ostatné atribúty majú rovnaké. Uspokojivé vysvetlenie pre koncovú príponu *-te'* do dnešného dňa nemáme. MacLeod uvažovala nad tým, že keďže slovo *-te'* označuje „stromy“ a „drevo“ (hlavný význam tohoto slova), ich predchodkyne mohli byť pôvodne vyhotovené z dreva. Keď ich neskôr nahradili keramické nádoby, pôvodné označenie sa zachovalo, ako keby boli

neskoroklasické exempláre „skeuomorfne“⁴¹ (MacLeod 1990: 302-303). Treba však poznamenať, že prípona *-te'* môže okrem iného slúžiť ako číselný klasifikátor pre počítanie 20-denného obdobia (Boot 2001), ako aj prípona význačného titulu *kalomte'*. Na základe atribútov sprevádzajúcich dosiahnutie postavenia *kalomte'* a čít odlišujúcich *lak* od *jawante'* by sme chceli predbežne navrhnúť, že *-te'* by mohlo predstavovať príponu označujúcu veci, ktoré sú „vzdvihnuté“, resp. „určené na vyzdvihnutie“. Ak je táto interpretácia správna, výraz *jawante'* by sa doslova mohol vzťahovať na „rovno stojacu nádobu, obrátenú dohora“. Na základe týchto analýz sa zdá, že výraz pre nádobu s trojnožkou slúži skôr na opis nádoby než na označenie jej funkcie.

Iné typy nádob

Okrem pomenovaní nádob diskutovaných vyššie, ktoré predstavujú väčšinu glyfických výrazov objavujúcich sa v nápisoch, sa doposiaľ identifikovalo približne ďalších 20 typov (cf. Boot 2005). Medzi ne patria výrazy: *(y)uub*, *yahk'utu'*, *pokol che'ebul*, *kuch sibik*, *uch'aajil* (alebo *uch'aajul*), *bu'b*, *chuhib*, *ajal(a)jib*, *jaay chu'bal che'eb*, *otot*, *tzimal jaay uk'ib*, *we'em*, a *uma? tz'ihk*.

Obsah nádob

Všetky časti primárnej štandardnej sekvencie (PSS) týkajúce sa obsahu nádob sú predložkové subklauzule, pričom nový argument je uvedený v hlavnej klauzule (Schele & Grube 2002: I-37). Podstatné mená nachádzajúce sa v sub-klauzule sú nepriamymi predmetmi typu nádoby a podmetom PSS. Najčastejšou predložkou klasickej mayčiny je *ti* alebo *ta* s významami: v, na, pri, za, z, s (Coe & Van Stone 2001; Kettunen and Helmke 2002; Schele & Grube 2002: I-37).

Tromi základnými druhmi obsahu nádob zaznamenanými v nápisoch zdobiacich keramické nádoby sú: *kakaw*, *ul* a „iné“. *Kakaw* sa vzťahuje na nápoje pripravené z ovocnej dužiny kakaového plodu alebo z usušeného, praženého, fermentovaného bôbu používaného ako kakao alebo horúca čokoláda. Ďalší nápoj pripravený priamo z bôbu je známy ako *pinole* (Coe 1995; Young 1994). *Kakaw* a jeho mnohé varianty sú slávnostným nápojom, ktorý sa stále teší obľube v tradičných mayských komunitách a ktorý je známy svojimi mierne psychotropnými účinkami.

Nápoj môže byť ochutený vanilkou, aromatickými kvetmi, šťavou z agáve, *chile* alebo medom. Môže byť aj v rôznej miere miešaný alebo riedený s inými nápojmi na kurukričnej báze. *Ul* je výraz pre hustú, polotekutú kašu, pričom za najlepšiu bola považovaná kaša pripravená z novej, ešte nedozrelej zelenej kukurice (nazývanej *nal*). Táto kaša je tiež považovaná za špeciálne sviatočné jedlo, avšak bežnejšie ako *kakaw*. Obyčajne bola podávaná malým deťom, ktoré sú odstavované od dojčenia. Špeciálny druh kaše bol pripravovaný na začiatku žatvy. Zmena chuti tohoto nápoja sa docielila pridaním jednej alebo kombináciou viacerých prísad: varená hnedá fazuľa, pomleté tekvicové semiačka, šťava z agáve; pričom celé to ešte bolo dochutené medom, *chile* a/alebo inými koreninami podľa chuti. Oboje, *ul* a *kakaw* môžu byť podávané buď čerstvé, alebo ako fermentovaný alkoholický nápoj. Tretí druh obsahu nádob sa vzťahuje ku všetkým ostatným, nakoľko v porovnaní s predošlými dvomi sú veľmi zriedkavé.

V glyfických nápisoch môžu byť tieto tri hlavné typy obsahu upravené pridaním modifikujúcich predpon. Výraz *kakaw* môže byť pozmenený viacerými spôsobmi. V prvom rade je možné ho upraviť pridaním prídavného mena ako napr. *chak* („červený“), *k'an* („žltý/zrelý“), *kab* („sladký“), *om*⁴² („spenený“), alebo nejasnými kolokáciami, ktoré sa zrejme vzťahujú k istému kvetu⁴³ používanému

⁴¹ „Skeuomorfne“ alebo „skeuomorfizmus“ je termín používaný v dejinách architektúry, dizajnu a archeológii. Označuje objekty, ktoré si ponechávajú niektoré črty alebo vlastnosti originálu. „Skeuomorf“ môže byť použitý zámerne s tým účelom, aby nové vyzeralo dôverne, staro a familiárne, ako napríklad medený povrch na zinkových minciach. Slovo je odvodené z gréckeho slova *skeuos* pre „nádobu/nástroj“ a *morphe* pre „tvar/forma“. (Poznámka prekladateľa)

⁴² Toto znenie navrhla Barbarou Mac Leod (1990). Hoci navrhovaná fonetická hodnota znaku, ako aj jeho existencia, boli spochybňované, zatiaľ nebolo navrhnuté iné znenie.

⁴³ Znenia navrhované pre obe kolokácie sú iba predbežné, keďže obsahujú glyfické elementy, ktoré sú stále predmetom diskusie. Prvá kolokácia môže byť čítaná buď ako *k'a[h]k' tzih nik?*, alebo ako *k'a[h]k'nal nik?*, kde *nik* je známy pojem pre „kvet“, zatiaľ čo v druhom prípade logogram môže byť čítaný ako *janaahb*, čo na základe kontextu tiež odkazuje na typ kvetu, aj keď sa príbuzný moderný výraz ešte nenašiel.

pravdepodobne ako príchut'. Druhým spôsobom je pridanie toponymu špecifikujúceho miesto, odkiaľ *kakaw* použitý na výrobu nápoja pochádza. Je to v podstate podobná prax ako tzv. „*appellation controlée*“, teda systém pomenúvania francúzskych vín (napr. Bordeaux, Champagne atď.).⁴⁴ Rozšírenými toponymami v PSS sú *Ho'kab* („Päť Zemi“) – pôvodný názov mestského štátu Naranjo v Guatemale v rano klasickom období (250–550 po Kr.), *Saal* alebo *Sataal* (neznámeho významu) – nominálny referent emblémového glyfu Naranja, *Huxwitik* („Tri Vrchy“) a *Mo'witz* („Papagája Hora“), dva z mnohých toponymov v mestskom štáte Copán v západnom Hondurase, či *Sakha'al* („Biele Jazero“⁴⁵) názov malého mesta v blízkosti Naranja situovaného pravdepodobne pozdĺž brehov jazera Sacnab v Guatemale.⁴⁶ Tretím spôsobom modifikácie výrazu *kakaw* sú doteraz nerozlúštené predpony, či už z dôvodu nečitateľnosti (erózia alebo kaligrafia), alebo tvoriace zatiaľ neidentifikovateľné výrazy. Je možné, že v prípade rozlúštenia týchto znakov, tretí spôsob by spadol buď do kategórie modifikátorov pomocou prídavných mien alebo toponymov. Táto kategória preto zostáva len provízornou skupinou závislou skôr od našej schopnosti čítať glyfy.

19. KÓDEXY

Špeciálnu skupinu mayských textov tvoria kódexy z poklasického obdobia. Na rozdiel od nápisov na monumentoch, ktoré zaznamenávajú hlavne historické udalosti, obsah kódexov je oveľa ezoterickejší. Texty sa zaoberajú astronómiou a kalendárom, pričom informácie sú prezentované vo forme almanachov a prorocietv. Tropickému podnebiu a španielskym vatrám v 16. storočí odolali len štyri z nich. Sú to kódexy: Drážďanský, Madridský, Parížsky a Grolier.

Datovanie kódexov je problematické už od momentu ich objavenia. Do dnešného dňa neexistuje zhoda ohľadom ich veku. Datovanie kódexov je vypracované na základe štýlu (ikonografického a epigrafického), na základe astronomických a kalendárových údajov, na základe lingvistiky a pomocou metódy C¹⁴.

Väčšina odborníkov (Vail 2002) sa zhoduje v tom, že Drážďanský kódex je najstarším spomedzi štyroch zachovaných kódexov a že Prížsky kódex môže byť dost' presne datovaný do obdobia okolo 15. storočia. Chronologická postupnosť dvoch zostávajúcich kódexov (Madridského a kódexu Grolier) však ponúka viacero možností.

Čo sa týka datovania Parížskeho kódexu B. Love (1994: 13 and 2001: 443) zaradil jeho vznik okolo roku 1450. Datovanie vypracoval na základe stylistickej podobnosti s kamennými monumentmi z mesta Mayapán z neskoroklasického obdobia a podobnosti s umeleckým štýlom z východného pobrežia Yucatánu pred dobytím Španielmi.

Berúc do úvahy krehkosť papiera, životnosť farbiva a sadrového náteru v tropickom podnebí, Love navrhol, že kódexy skonfiškované Španielmi boli vyrobené pravdepodobne v krátkom období okolo prvého kontaktu, aj keď ich obsah bol kópiou starších textov (Love 1994:8).

⁴⁴ Predošlý výskum identifikoval občasný výskyt toponymických modifikátorov (cf. MacLeod 1990; Reents-Budet a MacLeod 1994). Autori tejto učebnice nedávno zozbierali dôkazy, ktoré demonštrujú, že toponymické modifikátory tvoria samostatnú a celistvú skupinu modifikátorov slova *kakaw*, čo zostávalo dosiaľ nepovšimnuté. Dôležitosť tohoto zistenia spočíva v tom, že výraz *sakha'al* už nemôže byť chápaný ako kolokácia súvisiaca s obsahom nádoby (pôvodne analyzovaná ako *sakha'* alebo „biela tekutina“, ako metafora pre kukuričnú kašu (Houston & al. 1989), ktorá je naozaj belavou tekutinou, ale namiesto toho slúži ako modifikátor slova *kakaw*. Dôkazy podporujúce túto interpretáciu budú publikované inde.

⁴⁵ Alternatívnym prekladom by mohol byť „Čistý dážď“. *Ha'al* a *ha'ha'al* sú jednoznačné výrazy pre „dážď“, ale v tomto prípade výraz možno analyzovať ako *ha'-al*, voda-ABSTR alebo voda-REL, pričom druhý prípad sa vzťahuje k vodnému telesu ako napríklad jazero. *Sak* je zložitejšie objasniť mimo syntaktického kontextu, môže to znamenať „čistý“, ale rovnako sa tento výraz môže vzťahovať k umelým, alebo človekom vytvoreným predmetom.

⁴⁶ Zatiaľ čo toponym *Sakha'al* je známy, archeologická lokalita korešpondujúca s týmto starovekým mestom zatiaľ nebola lokalizovaná. Keďže sa výraz objavuje v textoch z Naranjo, predpokladá sa, že mesto sa nachádzalo v jeho okolí. Názov blízkeho jazera *Sacnab* je príbuzným pojmom k výrazu *Sakha'al*, čo naznačuje, že *Sacnab* by mohol byť neskoro poklasický názov jeho predchodcu z klasického obdobia.

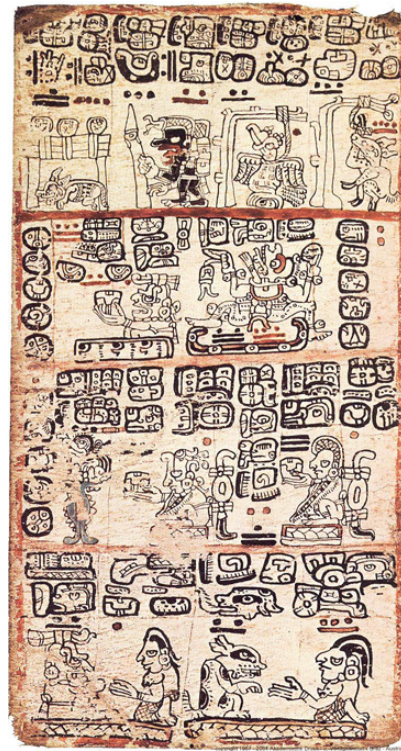
Za dátum vzniku Madridského kódexu sa väčšinou považuje obdobie okolo 15. storočia (vid' napr. Graff and Vail [2001]). V rozpore so všeobecnou zhodou, Michael Coe v roku 1997 na XXI. Mayskom hieroglyfickom fóre na Texaskej Univerzite, navrhol pre Madridský kódex oveľa neskorší dátum. Jeho závery boli publikované v Coe and Kerr (1998: 181) s tvrdením, že „[...] fragmenty európskeho papiera s textom v latinčine sú vložené alebo vlepene medzi vrstvy papiera vyrobeného zo stromovej kôry [...] zdá sa, že európsky papier nebol použitý iba na opravu, ale bol použitý pri samotnej výrobe kódexu. To znamená, že Madridský kódex by bol vyrobený po dobytí Yucatánu, pravdepodobne dokonca po roku 1624. Vyrobený mohol byť v Tayasale, ktorý padol do rúk Španielom až v roku 1697.“

Existenciu európskeho papiera si už pred tým všimli Ernst Förstemann a Ferdinand Anders, ale ani jeden z nich zjavne nevnímal európsky papier ako vložený medzi mayské vrstvy kódexu. V novembri 2003 sme mali príležitosť vizuálne preskúmať Madridský kódex spolu s ostatnými kolegami počas 8. Európskej mayologickej konferencie konanej v Madride. Po preskúmaní diskutovanej 59. strany kódexu je zrejmé, že európska vrstva (alebo vrstvy) papiera boli uložené na povrch originálnych mayských vrstiev papiera vyrobeného zo stromovej kôry. To znamená, že argument, že kódex pochádza z obdobia po conquiste, založený na predpoklade, že vrstvy európskeho papiera tvoria integrálnu súčasť vrstiev mayského papiera, nie je správny.

Podľa bádateľov Coea a Kerra (1998: 175) je najstarší kódex Grolier. Jeho vek stanovili na základe datovania papiera použitého v kódexe pomocou uhlíkovej metódy C^{14} (1230 ± 130 po Kr.). Na druhej strane Milbrath (1999: 6) si myslí, že kódex Grolier je najmladším, a že by mohol pochádzať až z obdobia po conquiste. Aj keď niektorí bádatelia veria, že kódex Grolier je falzifikát, väčšina ho už dnes považuje za autentický (pre rozsiahlejšie informácie vid' Carlson 1983). Podľa Grubeho (2001: 129) by už autenticita kódexu Grolier nemala byť ďalej spochybňovaná, keďže papier pochádza z obdobia pred conquisty a kódex obsahuje funkčný kalendár planéty Venuša, čo je však ešte potrebné potvrdiť (Nikolai Grube, osobná komunikácia, 2004).

Obr. 8: Strana 9 z Drážďanského kódexu
(podľa: Förstemann 1880)

Obr. 9: Strana 91 z Madridského kódexu
(podľa: Codex Tro-Cortesianus /Codex Madrid/ 1967)

Obr. 10: Strana 6 z Parížskeho kódexu
(Podľa: Codex Peresianus /Codex Paris/ 1968)

Obr. 11: Strana 56 z Madridského kódexu
s viditeľným latinským textom
(podľa: Codex Tro-Cortesianus /Codex Madrid/ 1967)

Obr. 12: Strana 8 z Kódexu Grolier (podľa: Coe a Kerr 1998: Obr. 134)

20. HNUTEĽNÉ PREDMETY

Nápisy na artefaktoch, ako sú napríklad mušle, kosti, jadeitové korálky a pod. sú logicky oveľa kratšie než texty na monumentoch. Mnohé malé artefakty uvádzajú iba vlastníka a názov objektu, ako napríklad: *ubaak jasaw t'ochawaan? k'uhul mutul ajaw ochk'in kalomte' umijinil nu'n ujol chahk k'uhul mutul ajaw* („toto je kosť Jasaw, t'ochawaan?, božského vládcu Mutul, západného kalomte', syna Nu'n Ujol Chahk, božského vládcu Mutulu“), ale niektoré nesú aj dlhšie texty obsahujúce slovesné klauzuly. Tieto jednoduché vyjadrenia vlastníctva sú niekedy nazývané aj „menovkami“.

Obr. 13: Vyrezávaná kosť z hrobu 116, Tikal (TIK MT-44);
(nakreslil Christophe Helmke na základe kresby Annemarie Seuffert)

GLYFY OZNAČUJÚCE BEŽNÉ TYPY MAYSÝCH NÁDOB Z KLASICKÉHO OBDOBIA

Príklady glyfických kolokácií

Analýza

yu-k'i-bi-la?
yuk'ib[i]l?
 y-uk'-ib-il?
 3SG.E -pit'-INST-REL

yu-UK'(-bi)
yuk'(ib)
 y-uk'-ib
 3SG.E-pit'-(INST)

u-ja-yi
ujaay
 u-jaay
 3SG.E-'misa'

u-ja-wa-TE'
ujawa[n]te'
 u-jaw-an-te'
 3SG.E-stojace čelom hore-INST

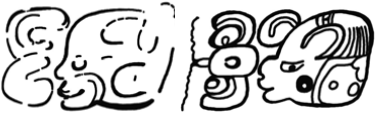
u-la-ka
ulak
 u-lak
 3SG.E-'tanier'

u-WE'-ma / u-WE'-bi
uwe'em / uwe'[i]b
 u-we'-em / u-we'-ib
 3SG.E-jest'-AG/INST

u-po-ko-lo che-e-bu
upokol che'bu[l] / che'e'[h]b
 u-pok-ol che'b-ul / che'e'hb
 3SG.E-umývať-INST pero

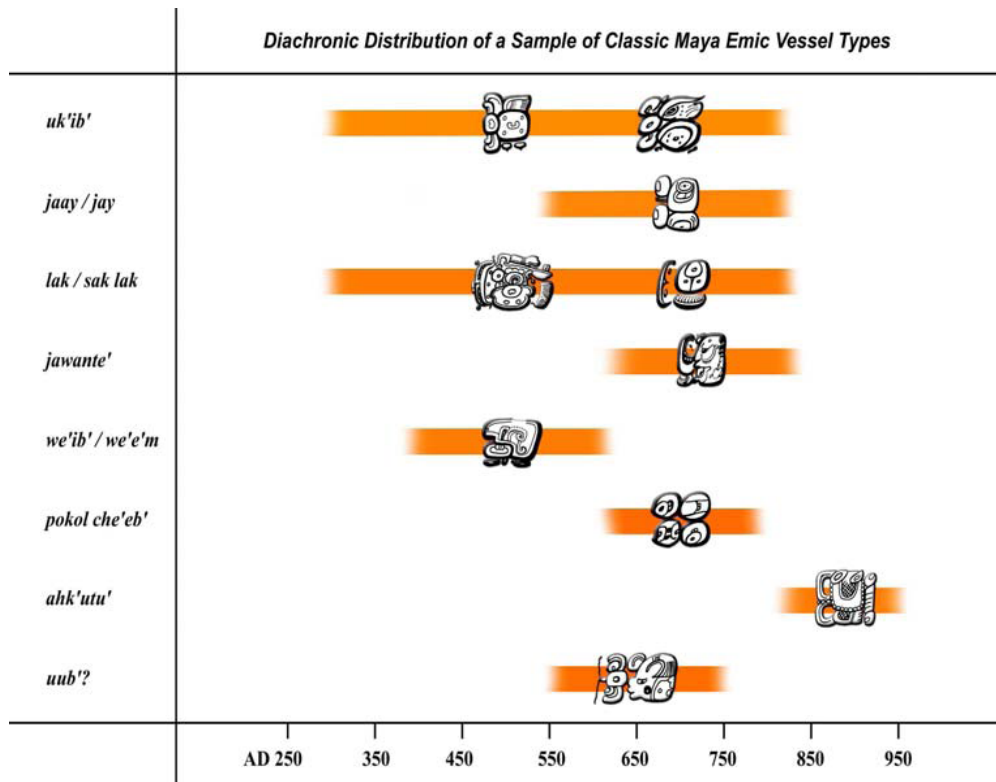

yu-bi?
yuub? / yu[i]b
 y-uub / y-u-ib
 3SG.E-uub? / u-(INST?)

ya-k'u-tu-u
ya[h]k'(u)tu'
 y-ahk'(u)-tu'
 3SG.E-dat'-INST

Tabuľka I: Glyfy označujúce najrozšírenejšie typy mayských nádob z klasického obdobia
(nakreslil: Christophe Helmke).

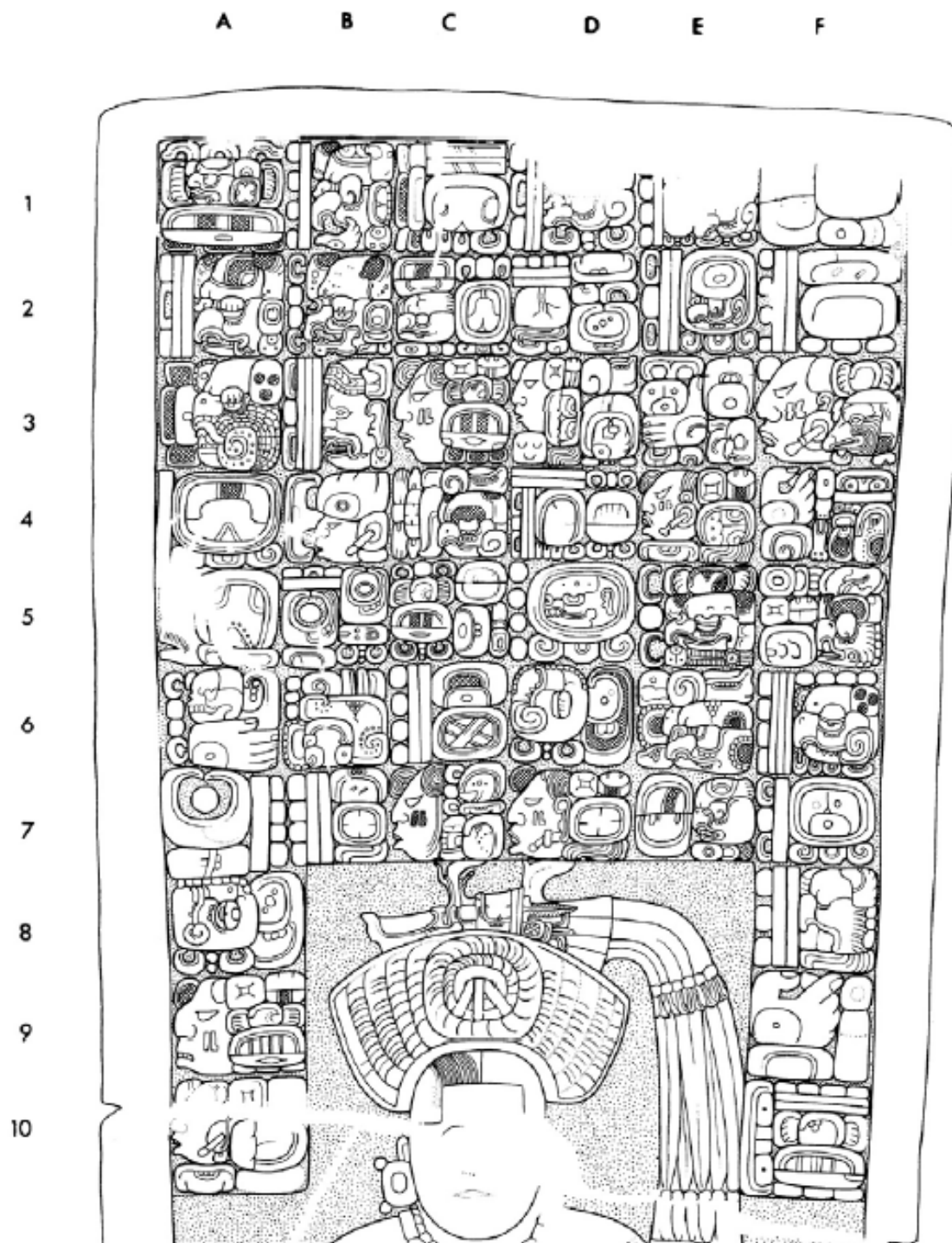
Tabuľka II: Príklady diachronickej distribúcie a paleografickej variability kolokácií týkajúcich sa typov nádob. Dátumy podľa Gregoriánskeho kalendára sú založené na korelácii GMT (Goodman-Martínez-Thompson). Okrem mien, titulov a popisu príbuzenských vzťahov dávnych patrónov a vlastníkov, uvádzajú „sekundárne“ texty mená remeselníkov a pisárov, ktorí nádobu maľovali (tu nezaznamenané). Kresby: Dorie Reents-Budet.

	 yuk'ib'	 ujaay yuk'ib'	 ujaay	 ulak	 ujawante'	 we'e'm	 pokol	 yahk'utu'	 yuub'
	kakaw (cacao)	kakaw (cacao)	kakaw (cacao)						kakaw (cacao)
								---	(no data)
	kakaw (cacao) ul (atole)	kakaw (cacao) ul (atole)	kakaw (cacao) ul (atole)					ch'e'eb'ul (quill)	
				waaj (tamale)		we' (food)			
					waaj (tamale)				

Tabuľka III: Porovnanie idealizovaných foriem nádob (profilov) a glyfických kolokácií zobrazených na týchto nádobách. Ak si dve kritéria navzájom zodpovedajú, je to indikované referenciou k najčastejšiemu obsahu nádob.

DODATKY

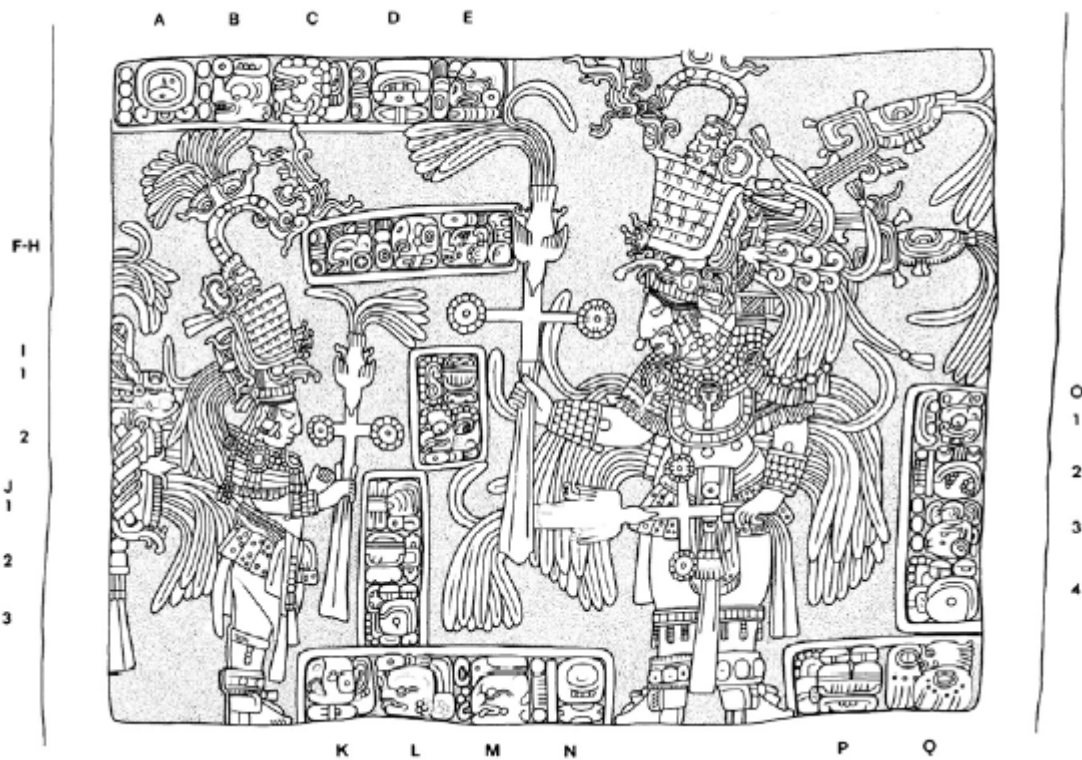
APENDIX A: VYBRANÉ TEXTY

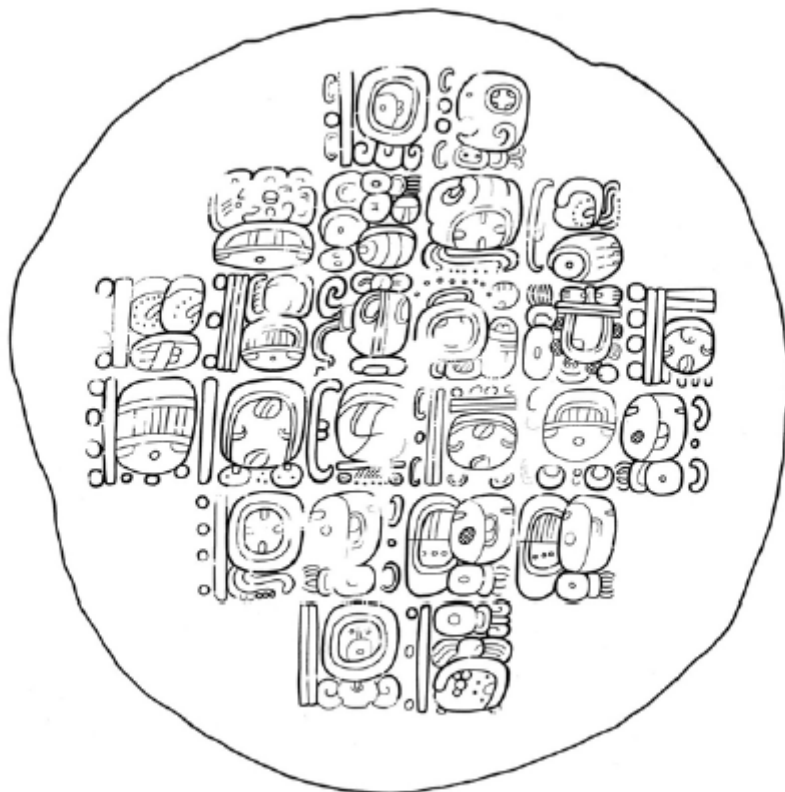
Obr. 14: Nápisy na zadnej strane stély 3 (vrchná časť), Piedras Negras, Guatemala (nakreslil: David Stuart [in Stuart a Graham 2003: 9:27]).

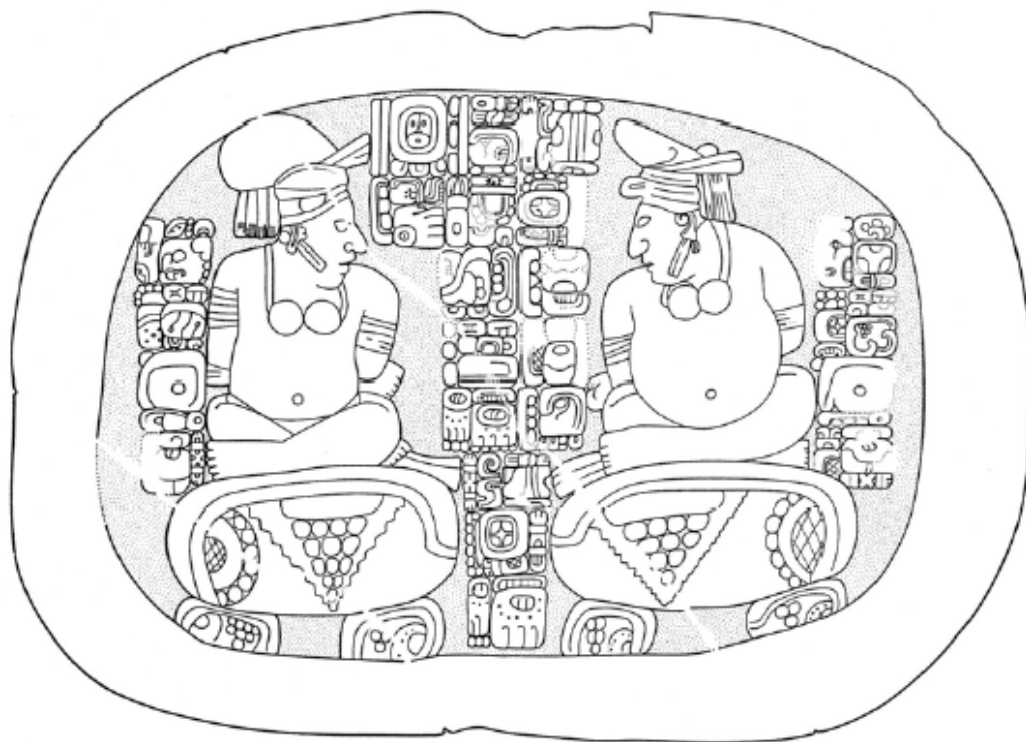
Obr. 15: Stéla 4 (A1-B5), Ixtutz, Guatemala (nakreslil Harri Kettunen podľa fotografie: Jyrki Talvitie).

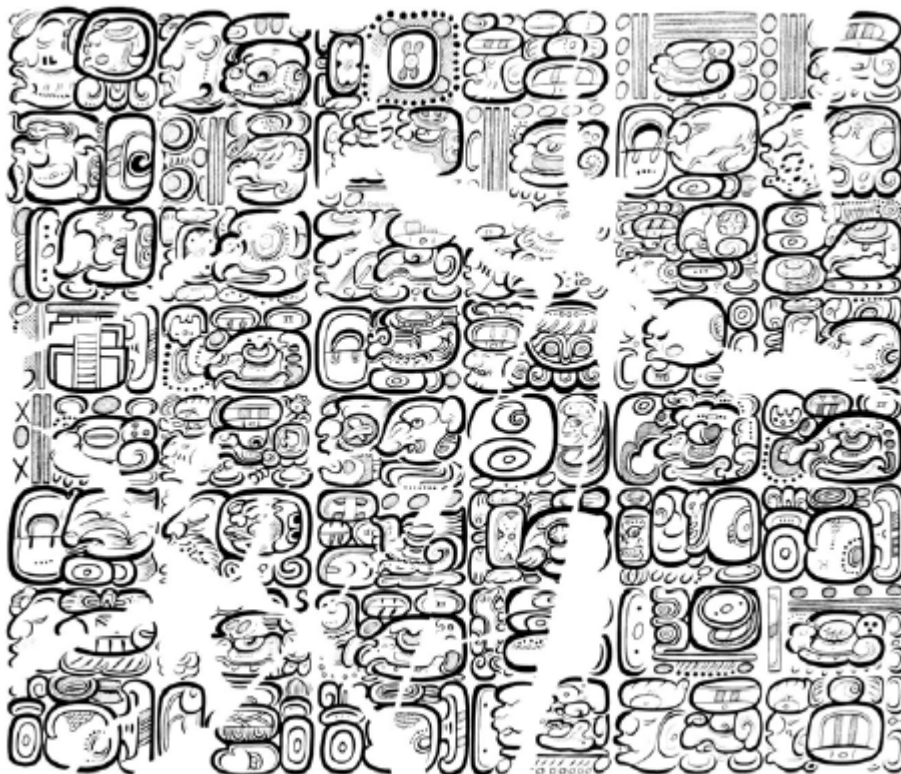
Obr. 16: Dverový preklad 2, Yaxchilán, Mexiko (nakreslil Ian Graham [in Graham a von Euw 1977: 15]).

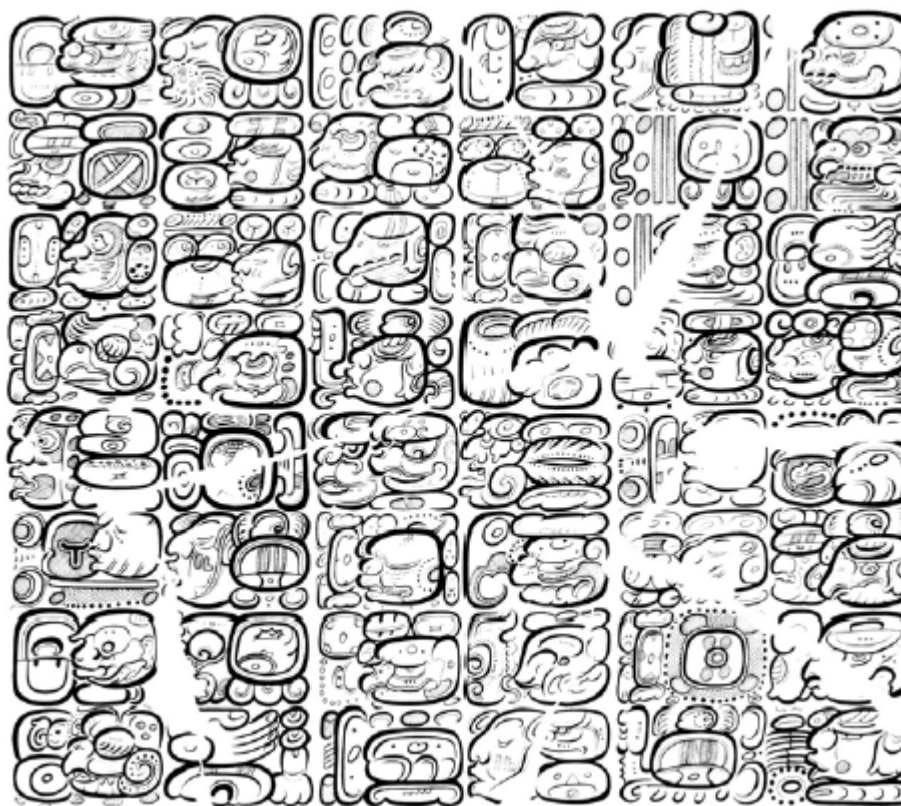
Obr. 17: Markador z loptového ihriska 4, Caracol, Belize (nakreslil Nikolai Grube).

Obr. 18: Oltár 23, Caracol, Belize (nakreslili Arlen Chase, Diane Chase a Nikolai Grube, s malými úpravami).

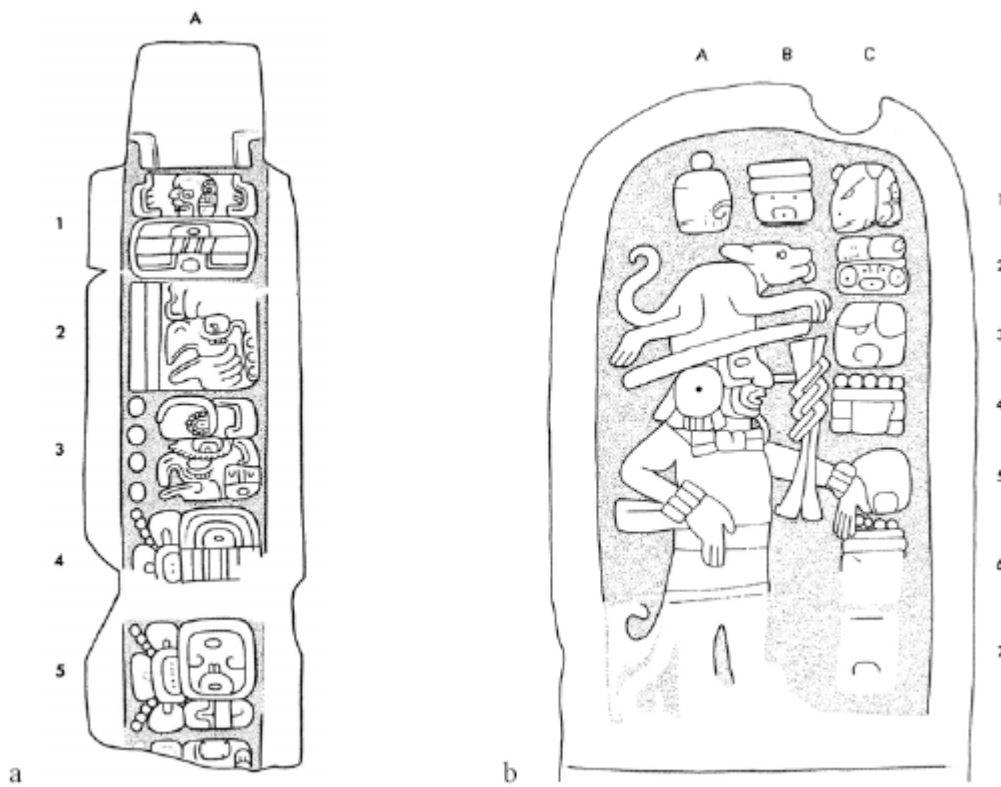
Obr. 19: Panel 96 Glyfov (A1-F8), Palenque, Mexiko (nakreslil: Simon Martin [in Miller a Martin 2004: Fig. 43]).

Obr. 20: Panel 96 Glyfov (G1-L8), Palenque, Mexiko (nakreslil: Simon Martin [in Miller a Martin 2004: Fig. 43]).

Obr. 21: Jadeitové dláto neznámeho pôvodu, tzv. „Leidenská doštička“ (nakreslila: Linda Schele [in Schele 1990: 78]).

Obr. 22: (a) monument 101, Toniná (nakreslili Ian Graham a Peter Mathews [in Graham a Mathews 1996: 2:125]);
 (b) stéla 6, Itzimte, Mexiko (nakreslil Eric von Euw [in von Euw 1977: 4:17]).

APENDIX B: TITULY

AJAW
ajaw
„pán/vládca“
(kráľovský titul)

a/AJ-WINAK-BAK
aj wina[a]k ba[a]k
„ten, ktorý zajal 20 (mnoho)
zajatcov“

ba-ka-ba
ba[ah]kab
„vodca/prvý na
zemi“

ch'a-ho-ma
ch'aho'm
„muž(?)“

ch'o-ko
ch'ok
„mládenec/chlapec“

KAL?-ma-TE'
kalo'mte'
(vznešený kráľovský
titul)

ke-KELEM
kelem
„mládenec,
silný“

K'INICH
k'inich
„slnečný“
(meno božstva)

sa-ja-la
sajal
„urodzeného pôvodu“

a/AJ-TZ'IB-ba
Aj Tz'i[h]b
„pisár, maliar“

Tabuľka IV: Najčastejšie používané kráľovské tituly.

APENDIX C: GLYFY TÝKAJÚCE SA PRÍBUZENSKÝCH VZŤAHOV

yu-ne
yune[n]
dieťa otca

u-1-TAN-na
ujunta[h]n
dieťa

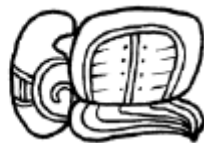
y-AL
yal
dieťa matky

u-MIJIN?
umiji[i]n?
dieťa otca

su-ku-WINIK-ki
suku[n] winik
starší brat

yi-tz'i-ni
yi[h]tz'i[i]n
mladší brat

yi-cha-ni
yichaan
strýko

ya-AT-na
yatan
mažel/manželka

Tabuľka V: Príbuzenské vzťahy.

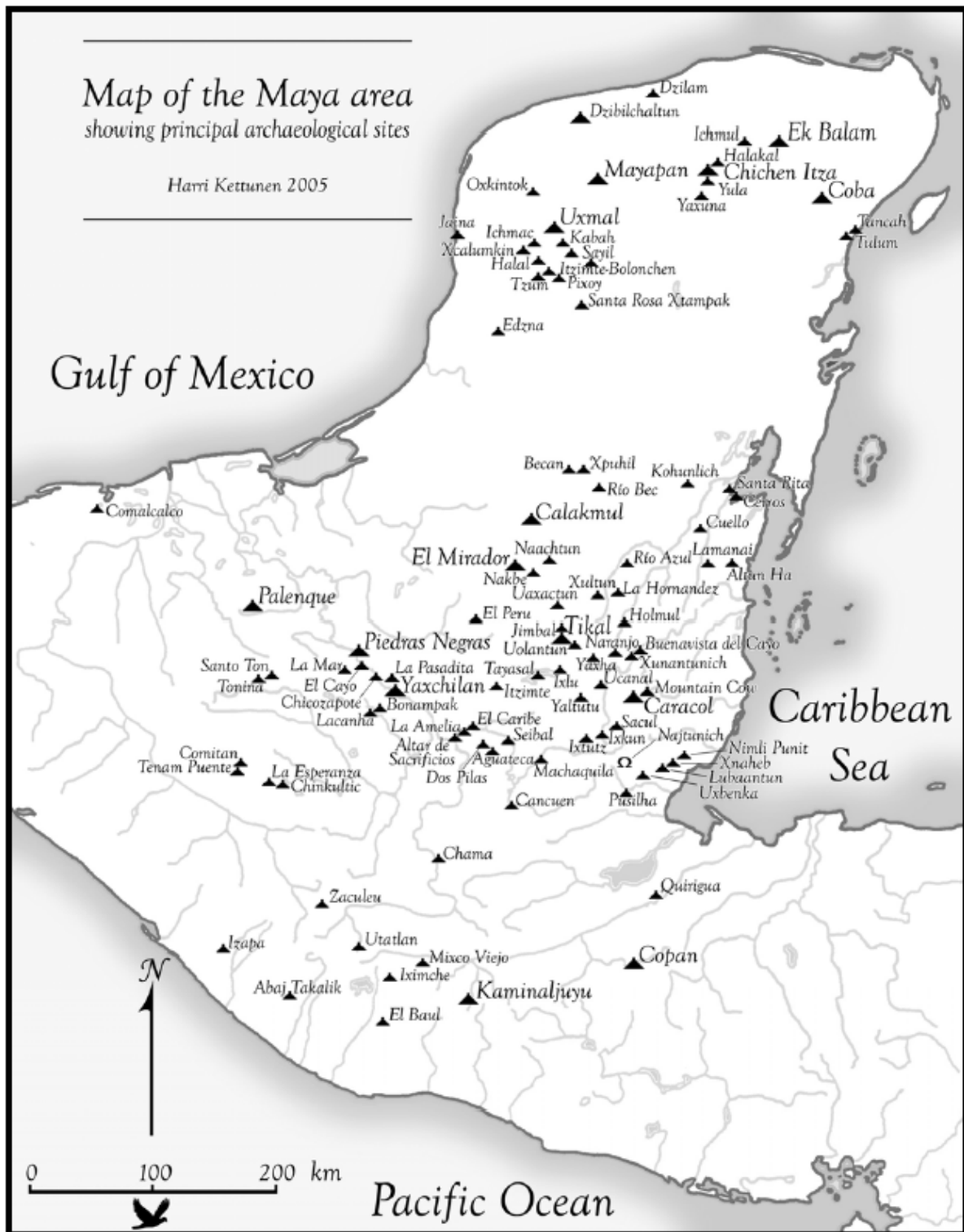
APENDIX D: EMBLÉMOVÉ GLYFY Z KLASICKÉHO OBDOBIA

	Altar de Sacrificios		Lacanha		Río Azul
	Altun Ha		Lakamtuun		Sacul
	B'ital		Maasal		Sak Tz'ii'
	Bonampak		Machaquila		Seibal
	Calakmul		Motul de San Jose-Bejucal		Tamarindito-Arroyo de Piedra
	Cancuen		Nakum		Tikal-Dos Pilas
	Caracol		Naranjo		Tonina
	Chinikiha		Nim Li Punit		Uaxactun
	Comalcalco?		Palenque-Tortuguero		Ucanal
	Copan		Piedras Negras		Wa-Bird
	El Chorro		Pipa'		Xultun
	El Perú		Pomona		Yaxchilan
	Itzan		Pomoy		Yaxha
	Ixkun		Pusilha		Yootz
	Ixtutz		Quirigua		

Obr. 23: Emblémové glyfy z klasického obdobia (prispôsobené z Martin a Grube 2000: 19).

Obr. 24: Vybrané emblémové glyfy z klasického obdobia
(emblémové glyfy z Altun Ha, Caracol, Lamanai a Xunantunich nakreslil Christophe Helmke).

Obr. 25: Mapa mayskej oblasti zobrazujúca hlavné archeologické lokality.

APENDIX E: POZNÁMKA KU KALENDÁRU

Mayský kalendár je komplexná sústava niekoľkých súvisiacich a navzájom sa prelínajúcich systémov. Dátumy zaznamenané v nápisoch obyčajne zaberajú veľkú časť textov. Mayský kalendárový systém na jednej strane zaznamenáva lineárny čas od (mytologického) bodu nula (13. august 3114 p.n.l.) (táto časť sa nazýva Kalendár dlhého počtu (v angl. Long Count). Na druhej strane zaznamenáva cyklický čas pomocou (v základe) dvoch kalendárových cyklov (táto časť kalendára sa nazýva 52 ročný cyklus (v angl. Calendar Round) a pozostáva z cyklov *Tzolk'in* [260 dní] a *Haab* [365 dní]).

MATEMATIKA⁴⁷

Mayovia používali dvadsiatkovú pozičnú matematickú sústavu, ktorá bola v predkolumbovských časoch rozšírená v celej Mezoamerike (namiesto západnej desiatkovej sústavy). V praxi to znamená, že zmena pozície v sústave sa deje po dvadsiatkach, namiesto po desiatkach:

Dvadsiatková sústava:			Desiatková sústava:		
Pozícia:	Hodnota:	Číslo:	Pozícia:	Hodnota:	Číslo:
20 ⁰	1	0 – 19	10 ⁰	1	0 – 9
20 ¹	20	20 – 399	10 ¹	10	10 – 99
20 ²	400	400 – 7 999	10 ²	100	100 – 999
20 ³	8 000	8 000 – 159 999	10 ³	1 000	1 000 – 9 999
20 ⁴	160 000	160 000 – 3 199 999	10 ⁴	10 000	10 000 – 99 999
20 ⁵	3 200 000	3 200 000 – 63 999 999	10 ⁵	100 000	100 000 – 999 999
atď.	atď.	atď.	atď.	atď.	atď.

Tabuľka VI: Dvadsiatková a desiatková sústava.

V prípade mayských kalendárových kalkulácií, koeficient *Haab* však porušuje pravidlo dvadsiatkovej sústavy, keďže tento je multiplikáciou 18 x 20, namiesto 20 x 20. Táto výnimka z pravidla však umožnila Mayom priblížiť sa čo najviac k presnému počtu dní v solárnom roku (a zároveň zachovať deliteľnosť tohoto čísla dvadsiatimi), dospejúc tak ku kompromisu 360 dní.⁴⁸

Aplikácia dvadsiatkovej sústavy v kalendárových kalkuláciách: ⁴⁹					
Formula			Hodnota:	Číslo (dni):	
1	alebo	20 ⁰	1	0 – 19	
20	alebo	20 ¹	20	20 – 359	
18 X 20	alebo	18 X 20 ¹	360	360 – 7 199	
20 X 18 X 20	alebo	18 X 20 ²	7 200	7 200 – 143 999	
20 X 20 X 18 X 20	alebo	18 X 20 ³	144 000	144 000 – 2 879 999	
20 X 20 X 20 X 18 X 20	alebo	18 X 20 ⁴	2 880 000	2 880 000 – 57 599 999	
atď.		atď.	atď.	atď.	

Tabuľka VII: Aplikácia dvadsiatkovej sústavy v kalendárových výpočtoch.

⁴⁷ Príklady matematických kalkulácií budú uvedené počas workshopu.

⁴⁸ Koeficient *Haab* (360 dní) v kalendári Dlhého počtu (LC) by nemal byť zamieňaný s kalendárom *Haab* (365 dní) v kalendári 52 ročného cyklu (viď nižšie).

⁴⁹ Je nutné poznamenať, že príklady koeficientov uvedené v tejto tabuľke siahajú za bežný rozsah koeficientov uvádzaných v dátumoch v kalendári Dlhého počtu (prvých 5 bolo resp. je postačujúcich na zaznamenanie historických dátumov).

Číslo:	Zápis v klasickej mayčine	Forma zápisu:	Hlavové varianty:	Číslo:	Zápis v klasickej mayčine:	Forma zápisu:	Hlavové varianty:
0	mih?/ minan?			10	lajun		
1	jun			11	buluch/ buluk		
2	cha'			12	lahcha'		
3	ux/ ox			13	uxlajun/ oxlajun		
4	chan/ kan			14	chanlajun		
5	ho'			15	ho'lajun		
6	wak			16	waklajun		
7	huk			17	huklajun		
8	waxak			18	waxaklajun		
9	balun?			19	balunlajun?		

Tabuľka VIII: Mayské číslovky od nuly po devätnásť z klasického obdobia (ilustrácie hlavových variantov: John Montgomery).

TZOLK'IN A HAAB

Tzolk'in je 260 dňový cyklus tvorený permutáciou 13 čísel s 20-timi dňami, z ktorých každý má vlastný názov. *Haab* zodpovedá 365 dňovému solárnemu roku, ktorý sa skladá z 18 pomenovaných mesiacov, každý po 20 dní a z dodatočných 5 dní pridaných ku koncu roka. Prvým dňom *Tzolk'in*-u je „1 Imix“, za ním nasleduje „2 Ik“, ďalší je „3 Ak'bal“, atď. Po vystriedaní sa všetkých 260 kombinácií, sa nakoniec znovu objaví „1 Imix“.⁵⁰

Imix	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7
Ik'	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8
Ak'bal	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9
K'an	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10
Chikchan	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11
Kimi	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12
Manik'	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13
Lamat	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1
Muluk	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2
Ok	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3
Chuwen	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4
Eb	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5
Ben	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6
Ix	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7
Men	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8
Kib	3	10	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9
Kaban	4	11	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10
Etz'nab	5	12	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11
Kawak	6	13	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12
Ajaw	7	1	8	2	9	3	10	4	11	5	12	6	13

Tabuľka IX: Usporiadanie za sebou nasledujúcich dátumov kalendára Tzolk'in.

Pri vyjadrení dátumu v kalendári *Haab*, každý mesiac zostáva na svojom mieste 20 dní. Prvým mayským mesiacom je Pop. Po dni „1 Pop“ nasleduje „2 Pop“, potom „3 Pop“ atď., až pokiaľ sa po 365 dňoch znovu neobjaví „1 Pop“. Začiatok mesiaca sa nazýva „osadenie“ mesiaca, a po uplynutí 19 dní sa Pop končí a „nastupuje/usadá“ ďalší mesiac (Wo).⁵¹

52 ROČNÝ CYKLUS (KALENDÁROVÝ KRUIH)

Kalendár 52-ročného cyklu zaznamenáva špecifický dátum pomocou udania pozície v oboch kalendároch v *Tzolk'ine* a v *Haabe*. Napr. „6 Etz'nab 11 Yax“ (po ktorom nasleduje „7 Kawak 12 Yax“, „8 Ajaw 13 Yax“, „9 Imix 14 Yax“, atď. Keďže spoločným deliteľom 260 a 365 je číslo 5, minimálny počet dní, ktoré musia uplynúť kým sa špecifický dátum v kalendári 52-ročného cyklu zopakuje je $(260 \times 365) / 5$, alebo 18980 dní, alebo 52 x 365 dní – teda približne 52 rokov.

⁵⁰ Viď názvy dní (kalendár *Tzolk'in*) nižšie.

⁵¹ Viď názvy mesiacov (kalendár *Haab*) nižšie.

DLHÝ POČET

Kalendár dlhého počtu (DP) je lineárny⁵² kalendár s (mytologickým) počiatočným bodom – 13. august 3114 pr. Kr. Gregoriánskeho kalendára (podľa modifikovanej Goodman-Martínez-Thompson (GMT) korelačnej konštanty [584285]). Kalendár dlhého počtu sa podobá nášmu lineárnemu kalendáru, s tým rozdielom, že v kresťanskom kalendári sa čas počíta v rokoch, zatiaľ čo mayský kalendár ho udáva v dňoch. Čo sa týka presnosti zaznamenávania uplyvajúceho času jedným kalendárom má preto kalendár dlhého počtu oproti nášmu systému výhodu. Ako však už bolo spomenuté, Mayovia používali na zaznamenanie špecifického dátumu v čase viacero prelínajúcich sa kalendárových systémov.⁵³ Ďalšie informácie sú uvedené v časti **Ako konvertovať dátumy z mayského dlhého počtu do Gregoriánskeho kalendára**.

POČIATOČNÁ SÉRIA

Počiatočná séria (PS) je štandardný kalendárový zápis, ktorý na mayských monumentoch tvorí úvodnú časť textu. Táto časť začína tzv. Úvodným glyfom Počiatočnej série (PSUG), za ktorým nasleduje dátum vo forme dlhého počtu a 52-ročného cyklu. Okrem zaznamenania dátumu prvej udalosti v texte, úvodná séria tiež slúži ako pevný počiatočný bod pre neskoršie dátumy zaznamenané na monumente (ďalej v texte pomocou tzv. dištančných čísel).

DOPLŇUJÚCA SÉRIA

V dlhých mayských textoch na monumentoch je do Počiatočnej série medzi kalendár *Tzolk'in* a *Haab* často začlenená ešte séria pozostávajúca obyčajne zo šiestich alebo siedmich glyfov. Táto skupina hieroglyfov známa ako Doplnujúca séria⁵⁴ pozostáva napríklad z tzv. glyfu G (cyklus 9 dní), ktorý sa spolu s tzv. glyfom F zmieňujú pravdepodobne o konkrétnom rituáli vykonanom v deň zaznamenaný v texte. Doplnujúca séria ďalej obsahuje skupinu glyfov nazývaných Lunárna séria, ktorá uvádza informácie týkajúce sa mesačných cyklov: počet dní, ktoré uplynuli od posledného novu mesiaca (glyfy E a D), pozíciu danej lunácie v cykle šiestich lunácií (glyf C), názov lunácie, alebo snáď smer východu alebo západu mesiaca (glyf X) a s ňou súvisiaci prívlastok (“jej nové meno”) (glyf B) a počet dní (29 alebo 30) danej lunácie (glyf A).

DIŠTANČNÉ ČÍSLA

Dištančné čísla (DČ) sú intervaly medzi jednotlivými dátumami zaznamenanými v mayských nápisochoch. Tieto sú vždy zapísané v opačnom poradí než je poradie používané v prípade dátumov Počiatočnej série (dlhého počtu). Ako prvý je zaznamenaný počet dní (*k'in*), za ním nasleduje počet 20-denných období (*winik*), potom počet 360-dňových “rokov” (*haab*), a za ním počet 20-ročných období (*winaakhaab* [“k'atun”]), atď. Koeficienty *k'inu* a *winiku* sú obyčajne zapísané v jednom glyfickom bloku, oba “prilepené” ku znaku *winik* buď z jeho ľavej strany alebo na vrchole znaku. Zatiaľ čo koeficient *winiku* zaberá, či už horizontálne alebo vertikálne rovnaké miesto ako znak *winik*, koeficient *k'inu* zaberá všetok zvyšný priestor (po dĺžke alebo po výške) glyfického bloku. Cennou radou je vždy pozrieť sa najprv na horný ľavý roh glyfického bloku: číslo na tejto pozícii predstavuje koeficient obdobia *k'in*.

⁵² Aj keď kalendár Dlhého počtu zahŕňajúci 13 bak'tunov (pih alebo pik) je lineárny kalendár, Mayovia pravdepodobne vnímali čas ako cyklický. Okrem toho, kalendár Dlhého počtu je možné považovať za pokračovanie alebo návrat predošlého kalendára (alebo stvorenia sveta) a môže byť teda považovaný za cyklický vo svojej podstate.

⁵³ Dobrým príkladom sú nápisy na: Dverových prekladoch č. 29-31 z Yaxchilánu.

⁵⁴ Hieroglyfy v Doplnujúcej sérii boli prvými bádateľmi mayskej civilizácie označené v opačnom poradí než v akom sa objavujú v textoch (bolo to spôsobené hlavne tým, že glyfy v časti ku koncu série sa javili ako zrozumiteľnejšie oproti tým na začiatku série): G, F, E, D, C, B, A. Neskoršie bádanie pridalo k tomuto zoznamu ešte tri ďalšie glyfy: Z, Y, a X.

13, 2-WINIK-ji-ya
13 dní (a)
2 „mesiace“ po 20 dní

19, 8-WINIK-ji-ya
19 dní (a)
8 „mesiacov“ po 20 dní

Za dištančnými číslami obyčajne nasleduje „ukazovateľ predchádzajúceho dátumu“ (UPD, v angl. Anterior Date Indicators), alebo „ukazovateľ neskoršieho dátumu“ (UND, v angl. Posterior Date Indicators), podľa toho či stoja pred skorším, alebo neskorším dátumom. Tieto znaky je možné čítať foneticky a ich gramatické prípony umožňujú pochopiť ich sémantickú funkciu. UPD čítame ako *u[h]tiy* (**u-ti-ya**), „stalo sa/udialo sa“ a ND čítame ako *iu[h]ti* (**i-u-ti**), čo znamená „a potom sa stalo“.

u-ti-ya
u[h]tiy
uht-i-Ø-iy
stat' sa-IV-3SG.A-PRÍSL..CLT
„(pred tým) sa stalo“

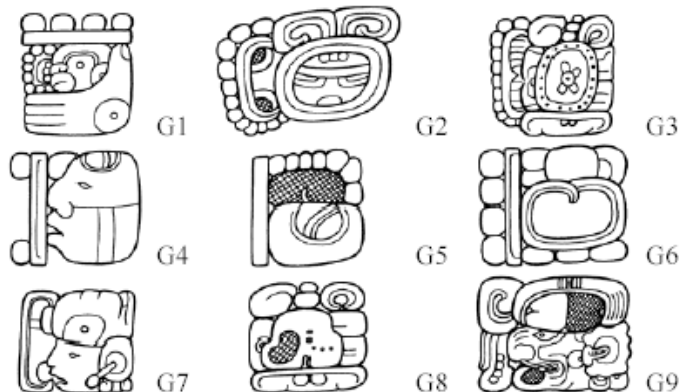

i-u-ti
iu[h]ti
i-uht-i-Ø
CONJ-stat' sa-IV-3SG.A
„(potom) sa stalo“

MOŽNÉ KOEFICIENTY HAABU PRE JEDNOTLIVÉ DNI TZOLK'INU

Tzolk'in:	Možný koeficient Haabu:			
Ajaw	8	13	18	3
Imix	4	9	14	19
Ik'	5	10	15	0
Ak'bal	6	11	16	1
K'an	7	12	17	2
Chikchan	8	13	18	3
Kimi	4	9	14	19
Manik'	5	10	15	0
Lamat	6	11	16	1
Muluk	7	12	17	2
Ok	8	13	18	3
Chuwen	4	9	14	19
Eb	5	10	15	0
Ben	6	11	16	1
Ix	7	12	17	2
Men	8	13	18	3
K'ib	4	9	14	19
Kaban	5	10	15	0
Etz'nab	6	11	16	1
Kawak	7	12	17	2

„PÁNI NOCI“ (CYKLUS 9 DNÍ)

Tabuľka X: Páni noci (nakreslil: John Montgomery).

**PRÍKLAD KORELÁCIE KALENDÁROV DLHÉHO POČTU, TZOLK'INU, HAABU
A CYKLU „PÁNOV NOCI“**

9.8.19.17.14	10 Ix	17 Sip	G3
9.8.19.17.15	11 Men	18 Sip	G4
9.8.19.17.16	12 Kib	19 Sip	G5
9.8.19.17.17	13 Kaban	0 Sotz'	G6
9.8.19.17.18	1 Etz'nab	1 Sotz'	G7
9.8.19.17.19	2 Kawak	2 Sotz'	G8
9.9.0.0.0	3 Ajaw	3 Sotz'	G9
9.9.0.0.1	4 Imix	4 Sotz'	G1
9.9.0.0.2	5 Ik'	5 Sotz'	G2
9.9.0.0.3	6 Ak'bal	6 Sotz'	G3
9.9.0.0.4	7 K'an	7 Sotz'	G4
9.9.0.0.5	8 Chikchan	8 Sotz'	G5
9.9.0.0.6	9 Kimi	9 Sotz'	G6
9.9.0.0.7	10 Manik'	10 Sotz'	G7
9.9.0.0.8	11 Lamat	11 Sotz'	G8
9.9.0.0.9	12 Muluk	12 Sotz'	G9
9.9.0.0.10	13 Ok	13 Sotz'	G1
9.9.0.0.11	1 Chuwen	14 Sotz'	G2
9.9.0.0.12	2 Eb	15 Sotz'	G3
9.9.0.0.13	3 Ben	16 Sotz'	G4
9.9.0.0.14	4 Ix	17 Sotz'	G5
9.9.0.0.15	5 Men	18 Sotz'	G6
9.9.0.0.16	6 Kib	19 Sotz'	G7
9.9.0.0.17	7 Kaban	0 Sek	G8
9.9.0.0.18	8 Etz'nab	1 Sek	G9
9.9.0.0.19	9 Kawak	2 Sek	G1
9.9.0.1.0	10 Ajaw	3 Sek	G2
9.9.0.1.1	11 Imix	4 Sek	G3
9.9.0.1.2	12 Ik'	5 Sek	G4
9.9.0.1.3	13 Ak'bal	6 Sek	G5
9.9.0.1.4	1 K'an	7 Sek	G6
...

**AKO KONVERTOVAŤ DÁTUMY MAYSKEHO DLHÉHO POČTU DO
GREGORIÁNSKEHO KALENDÁRA**

1. Vynásobte čísla v kalendári dlhého počtu jednotkami uvedenými v tabuľke nižšie (stredný stĺpec).
2. Spočítajte dokopy všetky dni. Ak je dátum v kalendári dlhého počtu napr. 9.15.6.14.6 (9 „bak'tun“, 15 „k'atun“, 6 „tun“, 14 „winal“ a 6 „k'in“): výpočet bude vyzerat' nasledovne:

číslo v dlhom počte:	vynásobené s:	výsledok:
9	144 000	1 296 000
15	7 200	108 000
6	360	2 160
14	20	280
6	1	6
počet mayských dní:		1 406 446

3. Pripočítajte k výslednému počtu mayských dní (VPMD) korelačnú konštantu GMT (584 285), čím dosiahnete zodpovedajúci dátum v Juliánskom kalendári (JK).

VPMD:	GMT:	JK:
1 406 446	584 285	1 990 731

4. Od JK potom odpočítame najbližšie menšie JK (z tabuľky nižšie):

rok:	JK:	rok:	JK:
1	1 721 060	1100	2 122 827
100	1 757 585	1200	2 159 351
200	1 794 109	1300	2 195 876
300	1 830 633	1400	2 232 400
400	1 867 157	1500	2 268 924
500	1 903 682	1600	2 305 448
600	1 940 206	1700	2 341 973
700	1 976 730	1800	2 378 497
800	2 013 254	1900	2 415 021
900	2 049 779	2000	2 451 545
1000	2 086 303		*

Počty dní v Juliánskom kalendári (JK) pre 1. Január Gregoriánskeho kalendára (roky po Kr. 1–2000).

JK #1	JK #2	zvyšok:
1 990 731	1 976 730	14 001

5. Vypočítajte počet (365-dňových) rokov a dní vo zvyšku.

zvyšok:	počet dní v roku:	výsledok
14 001	365	38 rokov 131 dní

6. Vezmite do úvahy priestupné roky (jeden deň každé 4 roky) a priestupné storočia (tie, ktoré sú deliteľné číslom 400 (napr. AD 400, 800, 1200, 1600, 2000, atď.) a odpočítajte počet priestupných dní medzi 700 po Kr. (najbližšie menšie JKN) a 738 po Kr. (700 + výsledok delenia vyššie):

najbližšie menšie JK:	výsledok delenia:	priestupné dni, ktoré majú byť odpočítané:	konečný výsledok
700	38 rokov 131 dní	- 9 dní	738 rokov 122 dní

Výsledok delenia (38 rokov) ďalej delíme 4 – čím dospejeme k výsledku 9,5, keďže však berieme do úvahy iba celé dni, odpočítame 9 dní. Mayský dátum v kalendári dlhého počtu (9.15.6.14.6) teda zodpovedá 122. dňu v roku 738, čiže ide o 2. máj 738 po Kr.

KRÁTKY SPRIEVODCA KONVERZIOU MAYSKEHO DLHEHO POČTU DO GREGORIÁNSKEHO KALENDÁRA⁵⁵

(pre Mayský dátum 9.15.6.14.6)

Spočítaj spolu „bak'tuny” (9), „k'atuny” (15), „tuny” (6), „winaly” (14) a “k'iny” (6) (=1 406 446), vydel výsledok číslom 365 (=3 853,28) a odpočítaj od toho 3 115 (3114 + rok nula) (=AD738).

NÁZVY PERIÓD

Nová ortografia	Stará ortografia	Klasická Mayčina	Dĺžka periódy	Zobrazenie glyfov Hlavové varianty a základné formy	
k'in	kin	<i>k'in</i>	1 deň		
winal	uinal	<i>winik</i>	20 dní		
tun	tun	<i>haab</i>	360 dní		
k'atun	katun	<i>winaakhaab?</i>	7 200 dní		
bak'tun	baktun	<i>pih/pik</i>	144 000 dní		

Tabuľka XI: Názvy periód v kalendári Dlhého počtu.

⁵⁵ Nižšie uvedená kalkulácia ponúka približný odhad dátumu (± 1 rok) v kalendári Dlhého počtu. Môžeme ju použiť na zistenie približného dátumu daného monumentu (ak znalosť presného dátumu v Gregoriánskom kalendári nie je v danom prípade nevyhnutná).

NÁZVY DNÍ (KALENDÁR TZOLK'IN)

Nová ortografia:	Jazyk Yukatek v 16. storočí	Klasická mayčina:	Zobrazenie znakov:
Imix	Imix	Ha'?	
Ik'	Ik	Ik'	
Ak'bal	Akbal	Ak'ab?	
K'an	Kan	Ohl?	
Chikchan	Chicchan	?	
Kimi	Cimi	Cham?	
Manik'	Manik	Chij?	
Lamat	Lamat	Ek'?	
Muluk	Muluc	?	
Ok	Oc	?	
Chuwen	Chuen	?	
Eb	Eb	?	
Ben	Ben	?	
Ix	Ix	Hix?	
Men	Men	Tz'ikin?	
Kib	Cib	?	
Kaban	Caban	Chab?/Kab?	
Etz'nab	Etz'nab	?	
Kawak	Cauac	?	
Ajaw	Ahau	Ajaw?	

Tabuľka XII: Názvy dní v kalendári Tzolk'in (nakreslil: Mark Van Stone [Coe and Van Stone 2001]).

NÁZVY MESIACOV (KALENDÁR HAAB)

Nová ortografia:	Jazyk Yukatek v 16. storočí	Klasická: Mayčina	Zobrazenie znakov:
Pop	Pop	K'anjalaw?, K'anjalab?	
Wo	Uo	Ik'at, Wooh(iil)	
Sip	Zip	Chakat	
Sotz'	Zotz'	Suutz'	
Sek	Tzec	Kasew, Kusew	
Xul	Xul	?	
Yaxk'in	Yaxkin	Yaxk'in	
Mol	Mol	Mol, Molol, Molow	
Ch'en	Ch'en	Ik'sihom	
Yax	Yax	Yaxsihom	
Sak	Zac	Saksihom	
Keh	Ceh	Chaksihom	
Mak	Mac	Mak	
K'ank'in	Kankin	Uniw	
Muwan	Muan	Muwaan, Muwan	
Pax	Pax	Pax	
K'ayab	Kayab	K'anasiy	
Kumk'u	Cumku	? Ohi	
Wayeb	Uayeb	Wayhaab?, Kolajaw	

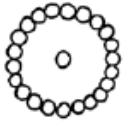

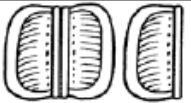

Tabuľka XIII: Názvy „mesiacov“ v kalendári Haab (nakreslil: Mark Van Stone [Coe and Van Stone 2001])⁵⁶.

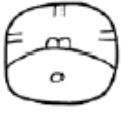

56 Okrem znaku „Wo“ (podľa Kerr n.d. [K6751]) a znaku „Muwan“ (podľa Nikolai Grube [CRC BCM3: D3]).

APENDIX F: TABUĽKY SLABÍK

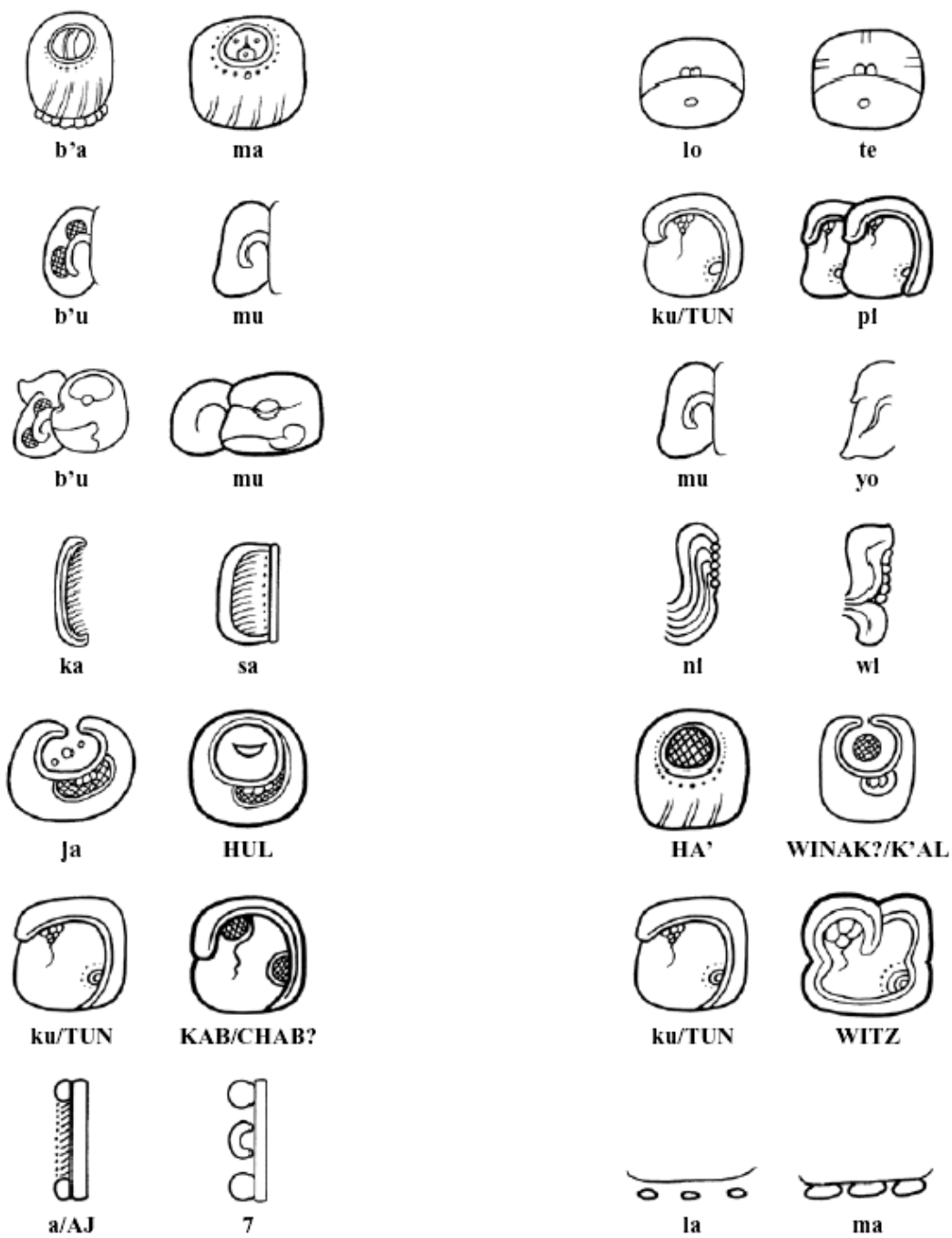
	a	e	i	o	u
,					
b'					
ch					
ch'					
h					
j					
k					

Tabuľka XIV: Tabuľky slabík.

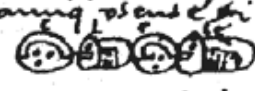

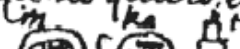
	a	e	i	o	u
k'					
l	 		 		
m	 				
n	 	 	 		
p	 		 	 	
s	 		 		

	a	e	i	o	u
t					
t'					
tz					
tz'					
w					
x					
y					

Všimnite si tieto ľahko zameniteľné znaky:

APENDIX G: LANDOVA ABECEDA

de las partes otro, y assi viene a hazer un infinitum como se podra ver en el siguiente exemplo. Lo, quiere decir loco y caeac con el, para escribir la con sus caracteres aniendo los nosotros hecho entender que son dos letras lo escribiã ellos con tres poniendo a la aspiracion de la f, la vocal, que antes de si trae, y en esto no harerian ningun uso si quisieren ellos de su curiosidad. Exemplo. despues al cabo le pegan la parte junta. Ma. que quiere decir agna porq la baeb' tiene a. h. ante de si lo ponen ellos al principio con a. y al cabo desta manera Tambie lo escriben a partes ^{pe} de la via y otra ma Merayo no putiera aqui ni tratura dello sino por dar cuenta entera de las cosas desta gente. Mamhats quiere decir no quiero, ellos lo escriben a partes desta manera

Segue se en a, b, c.

De las letras que aqui faltan carece esta lengua y tiene otras añadidas de la nuestra para otras cosas q las ha menester, y ya no usan para nada destas sus caracteres especialmente la gente moça q au aprendido los otros

Obr. 26: Landova abeceda (upravené podl'a Coe and Kerr 1998: 228).

APENDIX H: TRANSKRIPCIE⁵⁷ FONÉM KLASICKEJ MAYČINY

Spoluhlásky:

	bilabiálne	alveolárne	palato- alveolárne	palatálne	velárne	uvulárne	glotálne
prerušenia / explozívna:							
neglotalizované	p	t			k		ʔ
glotalizované	pʔ	tʔ			kʔ		
	b						
afrikáty:							
neglotalizované		tz	ch				
glotalizované ⁵⁸		tzʔ	chʔ				
frikatíva/ trené spoluhlásky		s	x			j	h
plynná spoluhláska (likvida)/ aproximanty		l					
nosové	m	n					
polosamohlásky	w			y			

Tabuľka XV: Spoluhlásky klasickej mayčiny.

Samohlásky:

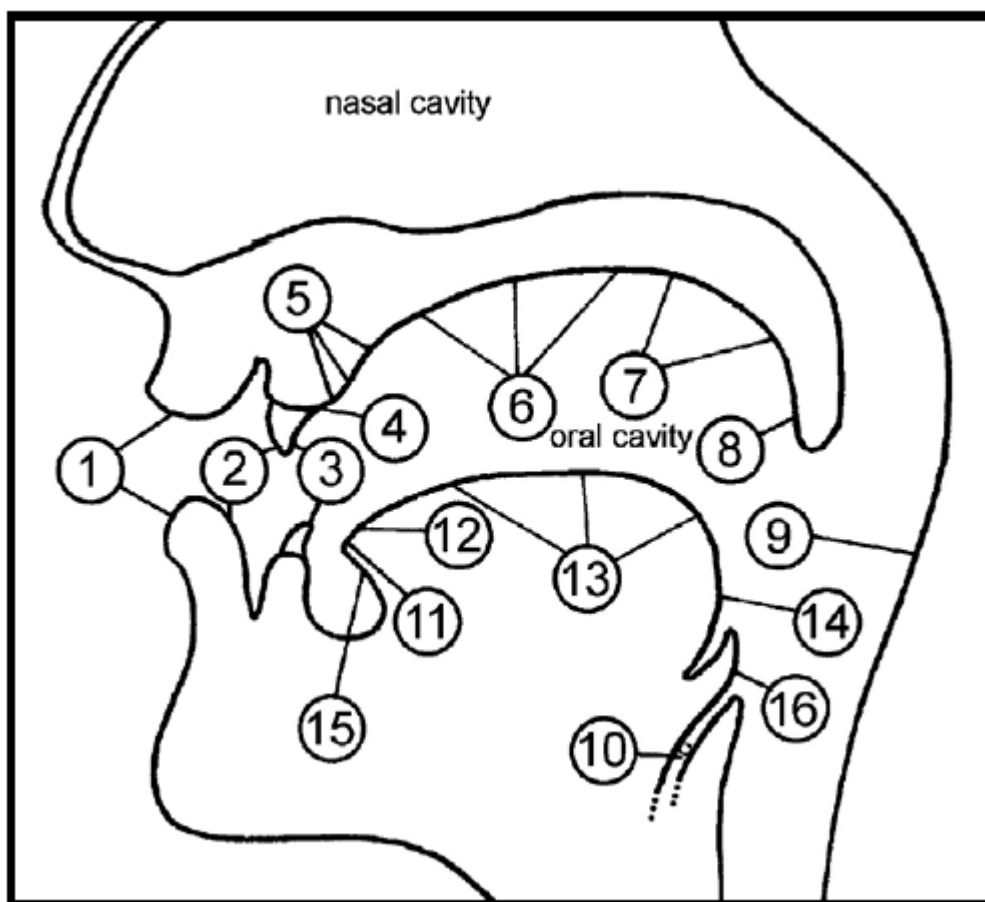
	predné	centrálne	zadné
vysoké (zatvorené)	i		u
stredné	e		o
nízke (otvorené)		a	

Tabuľka XVI: Samohlásky klasickej mayčiny.

⁵⁷ Tieto transkripcie nie sú ani fonémické ani fonetické. Namiesto toho reprezentujú ortografie používané v mayskej epigrafii, ktoré sú založené na nových oficiálnych abecedách pre mayské jazyky v Guatemale. (Acuerdo Gubernativo numero 1046-87 [23. Novembra 1987]), ich modifikácie (Acuerdo Gubernativo numero 129-88 [2. Marca 1988]) a publikácie (Lenguas Mayas de Guatemala: Documento de referencia para la pronunciación de los nuevos alfabetos oficiales). Vid' tiež kapitolu "Poznámka k ortografii".

⁵⁸ Tieto možno tiež označiť ako explozívna (razené spoluhlásky).

APENDIX I: ARTIKULAČNÉ ORGÁNY A MIESTA⁵⁹

Obr. 27: Miesta artikulácie.

	artikulačné orgány	latinská terminológia:	miesto artikulácie:
1	pery	labium, pl. labia	obojperne
2	spodná pera a horné zuby		labiodentálne
3	zuby	dens, pl. dentes	interdentálne (medzizubné)
4	zadná strana zubov		postdentálne (zubné)
5	alveolárny hrebeň	alveolus, pl. alveoli	alveolárne
6	tvrdé podnebie	palatum durum	palatálne
7	mäkké podnebie	velum	velárne (mäkké podnebie)
8	uvula (čapík)	uvula	uvulárne
9	farynx (hltan)	pharynx	hltan
10	larynx (hrtan)	larynx	hrtan
11	hrot jazyka	apex	apikálne (špička jazyka)
12	ostrie jazyka	lamina/ corona	predná horná plocha jazyka
13	chrbát jazyka	dorsum	chrbát jazyka
14	koreň jazyka	radix	koreň jazyka
15	spodok chrbta jazyka	subdorsum	subdorzálné
16	epiglottis	epiglottis	epiglotálne

Tabuľka XVII: Artikulačné orgány a miesta.

⁵⁹ Podľa Iivonen, Horppila, Heikkonen a Rissanen 2000 (s úpravami).

APENDIX J: SYNHARMONICKÉ VERZUS DISHARMONICKÉ HLÁSKOVANIE, NEVYSLOVOVANÉ HLÁSKY A REKONŠTRUOVANÉ GLOTÁLNE FRIKATÍVA V MAYSKOM HIEROGLYFICKOM PÍSME

Nasledovné informácie sú založené hlavne na základných prácach Houstona, Robertsona a Stuarta (1998, 2000), Lacadenu a Wichmanna (2004) a Lacadenu a Zendera (2001). Prípadné nesprávne interpretácie sú zavinené autormi tejto učebnice.

POUŽITÉ SKRATKY:

SP spoluhláska
SA samohláska
ABP absolutívna zámenná prípona
ERP ergatívna zámenná prípona

Od Knorozovovej základnej štúdie o fonetizme v mayskom hieroglyfickom písme (v r. 1952) až do konca deväťdesiatych rokov bola existencia disharmónie (disharmonického hláskovania) v mayskom písme síce známa, ale viac menej otvorená otázka. V osemdesiatych rokoch túto problematiku podrobnejšie analyzovali lingvisti, pričom sa im podarilo dosiahnuť sľubné výsledky.

Napriek tomu sa nepodarilo do konca deväťdesiatych rokov nájsť uspokojivý všeobecný model, ktorý by vysvetlil všetky pravidlá. V roku 1998 Houston, Robertson a Stuart navrhli, že disharmonické hláskovanie v mayskom písme naznačuje prítomnosť predspoluhláskových glotálnych frikativ (/h/), ako aj zložených samohlások vrátane: dlhých samohlások (SASA), glotálnych explozív ('), glotalizovaných samohlások (SA') a reartikulovaných glotalizovaných samohlások (SA'SA).

V tejto práci Houston, Stuart a Robertson (1998) navrhli, že čo sa týka disharmonického hláskovania, neexistuje rozdiel medzi dĺžkou samohlásky, glotalizáciou a predspoluhláskovým /h/ a že existencia týchto troch fonémických črt by mala byť zrekonštruovaná historicky:

SPSA1SP / SPSA1-SPSA1 > SPSA1SP
SPSA1SA / SPSA1-SPSA2 > SPSASASP
SPSA'SP
SPSAhSP

} + historická rekonštrukcia

Neskoršia modifikácia vypracovaná Lacadenom a Wichmannom (2004) smeruje k interpretácii, že zložené samohlásky (zložené jadrá samohlások) „boli v písme odlišené od krátkych samohlások [... a], že dĺžka samohlások a glotálne explozíva boli od seba v ortografii jasne odlišené“. Lacadenu a Wichmann (2004: 103) tiež tvrdia, že „ani disharmonické ani harmonické hláskovanie neindikuje predspoluhláskové /h/“. Kým predspoluhláskové /h/ sa v klasickej mayčine vyskytovalo (napríklad ako potrebná a integrálna časť trpných slovesných konštrukcií, vid' nižšie) pri procese lúštenia musí však byť zrekonštruované na základe historickej lingvistiky.

Pravidlá riadiace systém harmonického a disharmonického hláskovania, ako boli modifikované Lacadenom a Wichmannom (2004) sú nasledovné:

SPSA1SP / SPSA1-SPSA1 > SPSA1SP
SPSA1SP / SPSA1-SPSA2 > SPSASASP (SA1 = a, e, o, u; SA2 = i)
SPSA1SP / SPSA1-SPSA2 > SPSASASP (SA1 = i; SA2 = a)
SPSA1SP / SPSA1-SPSA2 > SPSA'(SA)SP (SA1 = e, o, u; SA2 = a)
SPSA1SP / SPSA1-SPSA2 > SPSA'(SA)SP (SA1 = a, i; SA2 = u)

Tabuľka rôznych usporiadaní s príkladmi:

Usporiadanie:	Výsledok:	Príklad:	Transliterácia:	Preklad:
SPASP / SPa-SPa	SPaSP	la-ka	<i>lak</i>	tanier
SPASP / SPa-SPi	SPaaSP	ba-ki	<i>baak</i>	zajatec
SPASP / SPa-SPu	SPa'(a)SP	ba-tz'u	<i>ba'tz'</i>	opica vrešťan
SPESP / SPe-SPe	SPeSP	te-me	<i>tem</i>	trón
SPESP / SPe-SPi	SPeeSP?	ke-ji	<i>keej</i>	jeleň
SPESP / SPe-SPa	SPe'(e)SP	ne-na	<i>ne'[h]n</i>	zrkadlo
SPISP / SPi-SPi	SPiSP	wi-tzi	<i>witz</i>	hora
SPISP / SPi-SPu	SPi'(i)SP	chi-ku	<i>chi'k</i>	koati (nosál)
SPISP / SPi-SPa	SPiiSP	yi-tz'i-na	<i>yi[h]tz'iin</i>	mladší brat
SPOSP / SPo-SPo	SPoSP	yo-po	<i>yop</i>	list
SPOSP / SPo-SPi	SPooSP	xo-ki	<i>xook</i>	žralok
SPOSP / SPo-SPa	SPo'(o)SP	o-la	<i>o'[h]l</i>	srdce
SPUSP / SPu-SPu	SPuSP	k'u-hu	<i>k'uh</i>	boh
SPUSP / SPu-SPi	SPuuSP	mu-chi	<i>muuch</i>	ropucha
SPUSP / SPu-SPa	SPu'(u)SP	bu-la	<i>bu'ul</i>	fazuľa

Tabuľka XVIII: Príklady založené na pravidlách harmónie.

Jeden zo (zriedkavých) disharmonických vzorcov v textoch je SPESP/SPe-SPu, ktorý nie je obsiahnutý v tabuľke XVIII. Lacadena a Wichmann (2004) navrhli, že tento prípad pravdepodobne nepatrí do sféry pravidiel harmónie, ale je skôr ďalším príkladom nevyslovovania hlások⁶⁰. Takže nasledujúce vzorce môžu mať dva rôzne výsledky.

SPESP / SPe-SPu	SPe'(e)SP	che-bu	<i>che'[eh]b? / chebu[l]?</i>	brko, štetec
”	”	te-mu	<i>te'm? / temu[l]?</i>	sedačka, lavica, trón

Príklady výnimiek z „normálnych pravidiel disharmonického hláskovania“ (nezapisované hlásky):

Usporiadanie:	Výsledok:	Príklad:	Transliterácia:	Preklad:
SPASP / SPa-SPe	?	BAK-ke	<i>ba[a]ke[l]</i>	dieťa
SASPASP / SPa-SPe	?	AJAW-je	<i>ajawle[l]</i>	panstvo, kráľovstvo
SPASP / SPa-SPo	?	ch'a-ho	<i>ch'aho['m]</i>	človek
SPESP / SPe-SPu	?	e-bu	<i>e[h]bu[l]</i>	schod
SPESP / SPe-SPo	?		*nepotvrdené*	
SPISP / SPi-SPe	?		*nepotvrdené*	
SPISP / SPi-SPo	?	ti-ho	<i>tih[o']</i>	(toponym)
SPOSP / SPo-SPe	?	o-ke	<i>o[o]ke[l]</i>	chodidlo
SPOSP / SPo-SPu	?		*nepotvrdené*	
SPUSP / SPu-SPe	?	u-ne?	<i>une[n]?</i>	dieťa
SPUSP / SPu-SPo	?		*nepotvrdené*	
SPUSP / SPu-SPa	?	tu-pa	<i>tupa[j]</i>	náušnica

Tabuľka XIX: Príklady slov s nezapisanými hláskami.

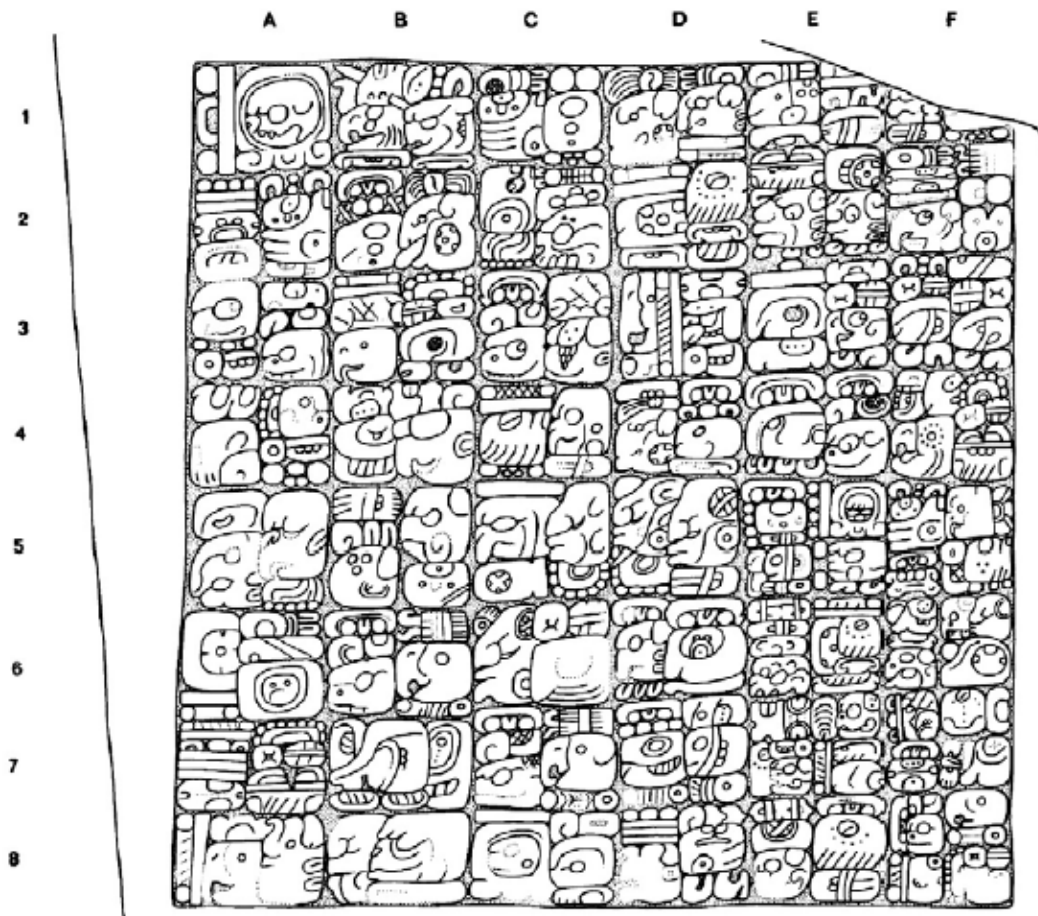
⁶⁰ Wichman okrem toho usudzuje, že “je možné, že pisár sa hral s konvenciami a zaviedol e-u ako pravidlo. Do úvahy však musíme vziať aj možnosť, že v hre je aj prípona -u[l]. Bolo by predčasné obetovať prehľadnosť systému, keď máme len málo príkladov a keď by mohli zahŕňať nevyslovované prípony.” (osobná komunikácia, 2002).

Nasledujúce hlásky sa nevyslovujú často na konci slov a v prípade skupiny spoluhlások (-SP# a -SPSP-): /l/, /m/, /n/, /h/, /j/, a /ʔ/. Príklady slov s hláskami nezapisovanými na konci slov: **bi** > bi[h] (“cesta”), **chi** > chi[j] (“jeleň”), **sa-ja** > saja[l] (titul), **tz'u-nu** > tz'unu[n] (“kolibrík”), **a-u-ku** > a[j]uku[l] (vlastné meno) a **YAX-a** > Yaxa[ʔ] (“Yaxha” [toponym]). Príklady slov s hláskami nevyslovovanými v usporiadaní -SPSP- (skupina spoluhlások/zdvojená spoluhláska): **ja-wa-TE'** > jawa[n]te' (“tanier s trojnožkou”), **bu-ku** > bu[h]k (“oblečenie”), **xo-TE'** > xo[l]te' (“palica/berla”) a **ko-ha-wa** > ko[ʔ]haw (“helma”), Takže hlásky, /l/, /m/, /n/, /h/, /j/ a /ʔ/ sa nevyslovujú, ak za nimi nasleduje ďalšia spoluhláska.

Variácie v spôsobe zápisu jedného slova slúžia ako pomôcka pri interpretácii problému nevyslovovania hlások. Napríklad na dverovom preklade č. 10 (viď obr. nižšie) z Yaxchilánu je meno zajatca (A[h]kul Mo') zapísané štyrmi rôznymi spôsobmi:

			
B3a	C3b	F4a	F8
a-AK-MO'	AK-ku-lu-MO'	a-[ku?]-lu-MO'	a-[ku?]-lu-MO'-o
A[h]k[ul] Mo'	A[h]kul Mo'	A[h]kul Mo'	A[h]kul Mo'
Ahkul Mo'	Ahkul Mo'	Ahkul Mo'	Ahkul Mo'

Tabuľka XX: Príklad rôznych zápisov mena *Ahkul Mo'* na dverovom preklade 10 z Yaxchilánu.

Obr. 28: Dverový preklad 10, Yaxchilán, Mexiko (nakreslil: Ian Graham [Graham a von Euv 1977: 31]).

Po roku 1998 sa ukázalo, že rôzne spôsoby zápisu vedú k rôznej výslovnosti, ako je možné vidieť aj v nasledujúcich príkladoch:

Transkripcia:	Transliterácia pred rokom 1998:	Transliterácia po roku 1998:	Preklad:
ba-ki	<i>bak</i>	<i>baak</i>	kosť, zajatec
ba-ka	<i>bak</i>	<i>bak</i>	kosť, zajatec
ba-ku	<i>bak</i>	<i>ba'[a]k</i>	mladík, pozri CH'OK
BAK-ke	<i>bak</i>	<i>baake[l]</i>	dieťa
BAK-ke-le	<i>bakel</i>	<i>ba[a]kel</i>	ľudská alebo zvieracia kosť

Tabuľka XXI: Rôzne spôsoby zápisu vedúce k zmene v artikulácii

Je dôležité poznamenať, že vyššie uvedené spôsoby zápisu podliehajú ustavičným zmenám a úpravám spomínanými bádateľmi takmer každoročne. Keďže v mayskej epigrafii stále existujú rôzne názory ohľadom základných princípov a pravidiel zápisu, odporúčame čitateľom tejto učebnice sledovať súčasnú diskusiu a čítať aktuálne publikácie týkajúce sa tejto problematiky (pozri tiež poznámku 66).⁶¹

⁶¹ Jednou zo zásadných otázok a hlavných problémov týkajúcich sa pravidiel zápisu, je čiastočná nezhoda medzi (historickými) lingvistickými údajmi a rekonštruovanými pravidlami zápisu. V lingvistickom korpuse existuje niekoľko príkladov, ktoré ako sa zdá odporujú vyššie opísaným pravidlám a bádatelia prichádzajú s rôznymi riešeniami týchto dilem (viď slovník na konci učebnice). Rozdiely medzi jednotlivými “školami” pravidiel zápisu stále čakajú na riešenia. Najprv je však potrebné lepšie porozumieť hovorenému jazyku ako pendantu písma starých Mayov.

APENDIX K: POZNÁMKY KU GRAMATIKE KLASICKEJ MAYČINY

Nasledovné informácie sú založené hlavne na workshope: Gramatika klasickej mayčiny vedeného Alfonsom Lacadenom a Marcom Zenderom na 6. Európskej mayologickej konferencii v Hamburgu, v Nemecku, 5. – 7. Decembra, 2001 a na základe workshopu: Mayské slovesá v hieroglyfických textoch vedeného Robertom Waldom na XXVI. Fóre Lindy Scheleovej, týkajúcom sa mayského písma na Texaskej Univerzite v Austine, 11.–16. Marca, 2002, ďalej v prácach: Lacadena 2000, Wald 1994 a 2000.

Vzhľadom na fakt, že mayské písmo sa vyvíjalo rovnako v čase (1500 rokov) ako aj v priestore zmeny v gramatike sú zjavné:

Glyfický zápis	Jazyk:	Transkripcia:	Transliterácia:	Preklad:
	? (neskorá predklasika)	CHUM?	<i>chu[h]m?</i> <i>chuhm?-Ø</i>	on/ona sedel/a
	? (rano klasické obdobie)	CHUM-ja	<i>chu[h]m[a]j</i> <i>chu-h-m-aj-Ø</i>	on/ona sedel/a
	východný ch'ol (klasické obdobie)	CHUM[mu]-la-ja	<i>chumlaj</i> <i>chum-l-aj-Ø</i>	on/ona sedel/a
	západný ch'ol (neskoro klasické obdobie)	CHUM[mu]-wa-ni	<i>chumwaan</i> <i>chum-waan-Ø</i>	on/ona sedel/a

Tabuľka XXII: Príklad gramatických zmien slova *chum-* v čase a priestore.

V jazyku východný ch'ol fráza „on/ona sa ujal/a vlády“ (alebo „on/ona usadol/usadla (na trón) ako panovník/panovníčka“, alebo „on/ona sa ujal/a kráľovstva“) je: *chumlaj ti ajawil* (alebo *chumlaj ti ajawilil*), kým v jazyku západný ch'ol tá istá fráza znie: *chumwaan ta ajawlel*.

Glyfický zápis	Jazyk:	Transkripcia	Transliterácia	Preklad:
	? (neskoro predklasické obdobie)	HUL-ye	<i>hul[ee]y</i> <i>hul-ey-Ø</i>	on/ona prišiel/la
	východný ch'ol (klasické obdobie)	HUL-li-ya	<i>huliïy</i> <i>hul-iiy-Ø</i>	on/ona prišiel/la

Tabuľka XXIII: Príklady gramatických zmien slova *hul* v čase.

SYSTÉM SLOVESNÝCH RODOV V KLASICKEJ MAYČINE

Slovesný rod:	Transkripcia:	Transliterácia:	Preklad:
činný	u-TZUTZ-wa	<i>utzutzuw</i>	on/ona to dokončil
trpný	TZUTZ-tza-ja	<i>tzu[h]tzej</i>	bolo to dokončené
mediopasívny	TZUTZ-yi	<i>tzutz[uu]y</i>	dokončilo sa to
antipasívny	TZUTZ-wi	<i>tzutz[uu]w</i>	on/ona dokončil
participiálny	TZUTZ-li	<i>tzutz[uu]l</i>	dokončené

Tabuľka XXIV: Systém slovesných rodov v klasickej mayčine.

ANALÝZA PRECHODNÝCH SLOVIES SP-SA-SP:

Slovesný rod:	činný:	trpný:	mediopasívny:	antipasívny:
Transkripcia:	u-chu[ku]-wa	chu-ka-ja	chu[ku]-yi⁶²	chu-ku-wa(?)
Transliterácia:	<i>uchukuw</i>	<i>chu[h]kaj</i>	<i>chukuuy</i>	<i>chukuw</i>
Morfologické členenie	<i>u-chuk-uw-Ø</i>	<i>chu[-h]k-aj-Ø</i>	<i>chuk-uy-Ø</i>	<i>chuk-uw-Ø</i>
Morfologická analýza 1:	3SG.E-zajat'-TP ⁶³ -3SG.A	zajat'-PAS-TP-3SG.A	zajat'-TP-3SG.A	zajat'-TP-3SG.A
Morfologická analýza 2:	ERP-SPSA1SP-SA1w-ABP	SPSAhSP-aj-ABP	SPSASP-Vy-ABP	SPSASP-Vw-ABP
Syntaktická skladba:	podmet-sloveso-predmet	sloveso-predmet	sloveso-predmet	sloveso-predmet
Sémantická skladba:	agent-sloveso-deagent	sloveso-deagent	sloveso-agent	sloveso-deagent
Preklad:	on zajal jeho	on bol zajatý	zajali ho	on zajal

⁶² Nepotvrdené.

⁶³ TP = tematická prípona.

Syntaktická skladba (napr. podmet a predmet) je morfosyntaktická, kým sémantická skladba (agent = vykonávateľ deja, deagent = prijímateľ deja a inštrument) je konceptuálna:

Veta:	Syntaktická skladba:	Sémantická skladba:
Alfonz otvoril dvere.	Alfonz = podmet dvere = predmet	Alfonz = agent dvere = deagent
Kľúč otvoril dvere.	kľúč = podmet dvere = predmet	kľúč = inštrument dvere = deagent
Dvere sa otvorili.	dvere = podmet	dvere = deagent

PRECHODNÉ SLOVESÁ: (PRS)

(1) ČINNÉ:

ERP-SPSASP-SA1w-ABP

V činnom rode je agent podmetom slovesa, zatiaľ čo deagent je predmetom slovesa.

u-chu-ku-wa

uchukuw

u-chuk-uw-Ø

„on/ona chytil(a)/zajal(a)...“

Príklad: *uchukuw Aj Ukul? Yaxuun Bahlam*

„Yaxuun Bahlam zajal Aj Ukul“

V činnom rode prechodných slovies je pred koreňom zámeno tretej osoby **u-** (“on/ona/ono”) a za koreňom nasleduje slabika **wa**, ktorá stanovuje tématickú príponu **-Vw** pre činné prechodné konštrukcie. Samohláska prípony **-Vw** otvára samohlásku koreňa slovesa; príklady: **u-chok-ow** (“on/ona to hodil(a)”); **u-tz’ap-aw** (“on/ona to vložil(a)/zasadil(a)”) a **u-but’-uw** (“on/ona to zahrabal”). V mayskom písme je však grafematická prípona prechodných slovies v činnom rode vždy naznačená slabikou **wa** bez ohľadu na samohlásku koreňa slovesa.⁶⁴

(2) PASÍVNE:

SPSAhSP-aj-ABP⁶⁵

V trpnom rode sa deagent stáva podmetom slovesa a agent je buď úplne vynechaný, alebo skrytý v nepriamej fráze.

tzu-tza-ja

tzu[h]tzaj

tzu[-h]tz-aj-Ø

„je to dokončené“

chu-ka-ja

chu[h]kaj

chu[-h]k-aj-Ø

„on/ona bol/a zajatý/zajatá“

Príklad: *chuhkaj Aj Ukul? (ukabjiy Yaxuun Bahlam)*

„Aj Ukul? Bol zajatý (pôsobením Yaxuun Bahlama)“

⁶⁴ Doposiaľ je otázkou či tématickou príponou pre činné tranzitívne spojenia je **-SAw** alebo **-SA’w**. Lacadena a Wichmann (2005: 32) sa k tejto problematike vyjadrili nasledovne: “Glótné explozívum nie je možné priamo rekonštruovať, ale zaznamenali sme, že v jazyku chontal sa objavuje glótné explozívum v korešpondujúcej morféme **-e’**. Je možné, že sa táto prípona vyvinula z **-SA1’w**, nahradením harmonickej samohlásky samohláskou **e** a vynechaním **w**. Ak aj nie je glótné explozívum v tématickej prípony rekonštruovateľné v protomayskom jazyku, je možné, že sa mohlo vyskytovať v jazyku protoch’ol ako inovácia v tejto skupine.” V tejto učebnici je tématická prípona pre činné tranzitívne spojenia označovaná ako **-SAw**, odporúčajúc tak pravidlám harmónie uvedeným v Apendixe J. Treba však poznamenať, že ako sa zdá, pravidlá harmónie neplatia jednotne pre všetky slovesné prípady. Moderní epigrafisti sa musia rovnako vysporiadať s chýbajúcou slabikou **wu** ako v minulosti starovekí pisári. Slabika je potrebná ak chceme zapísať (podľa pravidiel harmónie) slovo končiace sa na **-uw**. To však znamená, že pravidlá harmónie nie sú konzistentné. Zdá sa, že mayskí pisári používali iba obmedzený počet koncových slabík bez špecifickej indikácie (komplexity) zdvojovania (zloženia) koreňovej samohlásky (alebo v ktorejkoľvek predchádzajúcej samohlásky). Štatisticky, majú tieto koncové slabiky tendenciu obsahovať najmä samohlásky **/a/**, **/i/** alebo **/e/** (**-SAa**, **-SAi**, a **-SAe**) a naopak **/o/** a **/u/** (**-SAo** a **-SAu**) sa objavujú iba zriedka. Toto naznačuje, že samotný disharmonický zápis nie vždy indikuje zdvojovanie (zloženie) samohlásky a rovnako, synharmonický zápis zase nie vždy znamená, že samohlásky sú krátke. Mayské písma vo všeobecnosti nie je sterilným mechanickým aparátom (nie viac než akýkoľvek iný svetový písomný systém) a nemožno sa ho snažiť presne vtesnať do teoretického lingvistického modelu (Kettunen 2008).

⁶⁵ Tu si treba všimnúť, že (rekonštruované) vložené **-h-** v skutočnosti naznačuje trpný rod a prípona **-aj** je iba tématickou a derivačnou (naznačujúcou sémantický vzťah medzi slovom a jeho základom) príponou.

(3) MEDIOPASÍVNÝ: SPSASP-SAy-ABP

V mediopasívnom rode je agent úplne vynechaný a chápe sa len vo všeobecnom zmysle (ak je to vôbec potrebné). Deagent sa stáva podmetom slovesa. Inými slovami, sloveso v mediopasívnom rode má stavový význam a agent nie je vyjadrený.

TZUTZ-yi

tzutzuyy

tzutz-uuy-Ø

(„bolo dokončené/dokončilo sa“)

chu-ku-yi

chukuuy

chuk-uuy-Ø

(„bol chytený/zajatý“)

Príklad: *chukuuy Aj Ukul*

„Aj Ukul bol zajatý/chytený“

(4) ANTIPASÍVNÝ: SPSASP-SASAw-ABP (rano klasické obdobie)
SPSASP-SAw-ABP (neskoro klasické obdobie)

Antipasívny rod sa vyskytuje v ergatívno-absolutívnych jazykoch ako sú mayské jazyky. V nich má sloveso v antipasívnej koštrukcii výrazné črty neprechodných slovies. V mayskom hieroglyfickom písme sú tri rôzne typy antipasívnych koštrukcií: a) absolutívne antipasívne, (b) antipasívne so začleneným predmetom a (c) antipasívne zamerané na agenta. Vo všetkých troch prípadoch je deagent vynechaný, čo znamená, že agent sa stáva podmetom slovesa. Antipasíva možno tvoriť len z prechodných slovies (prechodné slovesá odvodené z koreňa slovesa, alebo odvodené prechodné slovesá) a morfológicky sa odlišujú tým, že neobsahujú ergatívne zámeno **u-**, ale naopak obsahujú charakteristické prípony.

TZUTZ-wi

tzutzuw

tzutz-uuw-Ø

(„on/ona dokončil/a“)

PRECHODNÉ SLOVESÁ: (s iným sledom než – PRS)

ČINNÝ ROD: ERP-S-SA-ABP

yi-IL-a

yila

y-il-a-Ø

(„on/ona [to] videl/a“)

u-TZ'IB-ba

utz 'i[h]ba

u-tz 'i[h]b-a-Ø

(„on/ona [to] napísal(a)/namaľoval(a)“)

TRPNÝ ROD: S-n-aj-ABP

tz'i-bi-na-ja

tz 'i[h]bnaj

tz 'i[h]b-n-aj-Ø

(„[to] je napísané/namaľované“)

Toto spojenie sa (okrem zrekonštruovaného **h-**) objavuje v nespočetne veľa textoch zachovaných na polychrómovej (viacfarebnej) keramike (všimnite si, že **-n-** naznačuje trpný rod v iných spojeniach ako SPSASP).

NEPRECHODNÉ SLOVESÁ:

Neprechodné slovesá sú také, ktoré nemajú priamy predmet; to znamená, slovesá, ktoré nepotrebujú predmet, alebo ho nemôžu mať sú neprechodnými slovesami. V klasickej mayčine sú neprechodné slovesá odvodené buď z koreňa slovesa, alebo z podstatného mena.

NEPRECHODNÉ SLOVESÁ – ODVODENÉ Z KOREŇA SLOVESÁ :

SPSASP-i-ABP

hu-li

huli

hul-i-Ø

(„on/ona prišla“)

NEPRECHODNÉ SLOVESÁ – ODVODENÉ Z PODSTATNÉHO MENA:

PODSTATNÉ MENO/ PRÍD.-SAj (-aj/-iij)-ABP

AK'-ta-ja

a[h]k'taj

a[h]k't-aj-Ø

(„ona/ona tancoval/a“) < *ahk'ot* „tancovať“ so synkopovaným /o/

K'AL HUN-na-ja

k'al hu'naj

k'al hu'n-aj-Ø

„on/ona bol/a korunovaný/á“ < *k'al hu'n* „korunovanie“

WITZ-ja/ wi-tzi-ja

witziij

witz-iij-Ø

„navrášilo sa to“ < *witz* „hora“

POZIČNÉ SLOVESÁ:SPSASPI-aj-ABP (východný ch'olti')
SPSASP-waan?-ABP (západný ch'ol)

Pozičné slovesá sa vzťahujú k fyzickým stavom alebo k pozíciám ako napr. státie, sedenie, kľáčanie, vísanie, ležanie, nakláňanie, ohýbanie a ukláňanie sa, v ktorých sa môžu nachádzať ľudia, zvieratá alebo neživé objekty (Bricker 1986: 29; Lacadena and Wichmann 2002b).

CHUM[mu]-la-ja

chumlaj
chum-l-aj-Ø
(“on/ona sedel/a”)

CHUM[mu]-wa-ni

chumwaan
chum-waan-Ø
(“on/ona sedel/a”)

Okrem pozičných sloves existuje aj ďalšia skupina sloves, ktoré z nich môžu byť odvodené: *-bu* kauzativum (prechodné sloveso účinné). Napríklad *pat-laj* „bol vyrobený/vykonaný“ > *u-pat-bu* „ona/ona to vyrobil/a /vykonala“ > *u-pat-bu-uuj* „ona/ona to vyrobil/a /vykonala“.

INCHOATÍVNE (FORMATÍVNE) SLOVESÁ:SPSASP-aj-ABP
SPSASP-SAn-ABP

Inchoatíva sú slovesá vzťahujúce sa k nejakej prebiehajúcej činnosti “stávania sa” a referujú o zmene podmetu, či už je táto náhodná, dočasná, alebo stála. Všetky inchoatívne slovesá sú odvodené z podstatných, alebo z prídavných mien.

AJAW-ni

ajawaan
ajaw-aan
(“stal sa kráľom”/“stala sa kráľovnou”)

AFEKTÍVNE (EXPRESÍVNE) SLOVESÁ:

(SPSASP) SPSASP-l-aj-ABP

Afektíva sú slovesá vychádzajúce z javov ako sú hlučné zvuky, intenzívne vône/zápachy a onomatopoeické (zvukomalebné, napodobujúce) zvuky.

ba-la-ja

ba[j]laj
ba[j]-l-aj-Ø
(“búšenie”)

TRPNÉ PRÍČASTIA:

SPSASP-SAl-(i)-ABP

V akomkoľvek jazyku Ch'ol sú trpné prídavné mená v skutočnosti akostnými prídavnými menami.

ha-ma-li-ya

hamliiy
*ham-l-iyy-Ø*⁶⁶
(“ bolo [to] otvorené”)

⁶⁶ “[...] **ha-ma-li-ya** dáva ham-l-iyy; v skutočnosti by to malo byť hamaliyy, ale druhé /a/ sa stráca pretože prízvuk je na poslednej slabike.” (Søren Wichmann, osobná komunikácia, 2002).

Základná zostava slovies klasickej mayčiny

Tranzitívne (prechodné)

Slovesá, ktoré majú alebo potrebujú predmet.
Slovesá vo vetách podliehajúcich skladbe:
S-Pr-Po (Sloveso – Predmet – Podmet)

Intranzitívne (neprechodné)

Slovesá, ktoré nemajú alebo nepotrebujú predmet:
Slovesá vo vetách podliehajúcich skladbe:
S-Po (Sloveso – Podmet)

Odvođené z koreňa slovesa

SPSASP-i-ABP
hu-li / HUL-li
hul-i-Ø
„prišiel/a“

Odvođené z podstatného mena

PODST. M.-aj-ABP
wi-tzi-ja / WITZ-ja
witz-ij-Ø
„navfšený/á (hora)“

SPSASP

Činný (rod)

ERP-SPSA₁SP-SA₁w-ABP
u-chu-ku-wa
u-chuk-uw-Ø / u-chuk-u'w-Ø
„chytený/á“ (~ „zajatý/á“)

Trpný

SPSAhSP-aj-ABP
chu-ka-ja
chu[h]k-aj-Ø
„bol chytený/á“ (~ „bol zajatý/á“)

Nie – SPSASP

Činný

ERP-S-SA₂-ABP
u-tz'i-ba / u-TZ'IB-ba
u-tz'i[h]b-a-Ø
„maľovaný/á“ (~ „písaný/á“)

Trpný

S-n-aj-ABP
tz'i-bi-na-ja / tz'i-bi-NAH-ja
tz'i[h]b-n-aj-Ø
„bol namaľovaný/á“ (~ „bol napísaný/á“)

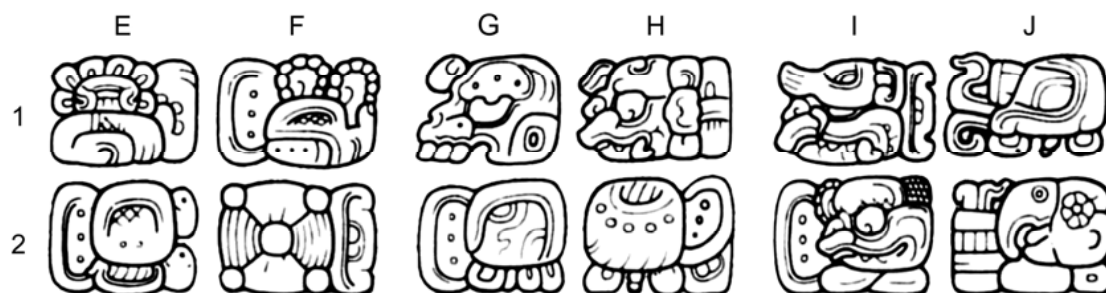
Sumár:

- Intranzitívne (odvođené z koreňa slovesa)	- Tranzitívne - iné než SPSASP (činné)	- Tranzitívne – SPSASP (činné)	- Tranzitívne - SPSASP (trpné) - Intranzitívne odvođené - Inchoatívne	- Tranzitívne - iné než SPSASP (trpné)	- Afektívne - Pozičné (východ)	- Pozičné (západ)	- Tranzitívne - SPSASP (mediopasívne)	- Tranzitívne - SPSASP (antipasívne)
...Ci	...Ca	u ... wa	...ja	...na-ja	...la-ja	...wa-ni	...yi	...wi

APENDIX L: PRÍKLAD ANALÝZY HIEROGLYFOV

TRANSKRIPCIA, TRANSLITERÁCIA, LINGVISTICKÁ ANALÝZA A RÔZNE ŠTÁDIÁ A VERZIE PREKLADU VYBRANEJ PASÁŽE (E1-J2) HIEROGLYFICKÉHO SCHODISKA 4, STUPEŇ 5, DOS PILAS, PETÉN, GUATEMALA.

GLYFICKÁ VETA/ODSEK:

TRANSKRIPCIA:

E1: ju-bu-yi / F1: u-to-k'a / E2: u-pa-ka-la / F2: nu-na / G1: JOL / H1: CHAK-ki /
G2: u-KAB-ljiya / H2: ba-la-ja / I1: CHAN-na / J1: K'AWIL-la / I2: u-CHAN-nu / J2: TAJ-MO'-o

TRANSLITERÁCIA:

jubuuy / uto[o]'k' / upakal / nu'n / [u]jol / cha[ah]k /
ukabjiy / ba[j]laj / chan / k'awiil / ucha'n / taj[al] mo'

MORFOLOGICKÉ ČLENENIE:

jub-uuy-Ø / u-too'k' / u-pakal / nu'n / u-jol / chahk /
u-kab-Ø-jiiy / baj-l-aj-Ø / chan / k'awiil / u-cha'n / taj-al / mo'

MORFOLOGICKÁ ANALÝZA:

dolu-TP-ABP / 3SG.E-pazúrik / 3 SG.E-štít / sprostredkovanie? / 3 SG.E – lebka / (teonym) / 3SG.E – dozerat' – ABP-
PRÍSL. CLT / kladivo-SP-TP-ABP / nebo / (teonym) / 3 SG.E strážca / pochodeň-REL / papagáj

PREKLAD I:

„zosadený, pazúrik, štít 'sprostredkovania?' (je) hlavou Chahk'-a;
(je to) dozeranie 'K'awiil-a, ktorý búši (na) nebi', strážca 'Žiarivého Papagája'.“

PREKLAD II:

„pazúrik a štít Nu'n Ujol Chahk-a bol zvrhnutý;
za dozoru Bajlaj Chan K'awiil-a, 'strážcu' Tajal Mo'.“

PREKLAD III:

„Vojsko Nu'n Ujol Chahk-a bolo porazené Bajlaj Chan K'awiil-om, podmaniteľom Tajal Mo'.“

PREKLAD IV:

„Nu'n Ujol Chahk bol porazený Bajlaj Chan K'awiil-om.“

STRUČNÝ SLOVNÍK KLASICKEJ MAYČINY

hieroglyf⁶⁷: transkripcia⁶⁸: transliterácia⁶⁹: preklad⁷⁰: alternatívne
hláskovanie⁷¹:

a/AJ	<i>a</i> <i>aj</i>	(1) fonetický znak (2) neutrálny alebo mužský prefix ⁷²	
			
AHIN	<i>ahiin</i>	(1) kajman (n) (2) jašter (n)	AHIN-na, a-hi
			
AJAW ⁷³	<i>ajaw</i> <i>ajaaw?</i>	(1) pán (n) (2) kráľ (n)	AJAW-wa, a-AJAW, a-AJAW-wa, a-ja-wa
			

⁶⁷ Znak zobrazený v tomto stĺpci je len jednou z verzií zápisu, ktorý možno nájsť v korpuse mayských hieroglyfických textov. Napr. slovo „pán“, alebo ajaw môže byť zapísané nasledovnými spôsobmi: AJAW, a-AJAW, AJAW-wa, a-AJAW-wa a a-ja-wa. Používajú sa rôzne grafické formy, navyiac umožňujúce viacero kombinácií, z ktorých každá reprezentuje odlišnú kolokáciu (pozri alternatívne hláskovanie v stĺpci úplne napravo a taktiež kapitolu 7. Logogramy). Usporiadanie tohto slovníka je založené na abecednom poradí prepisu (transliterácií). Keď hieroglyfu predchádza privlastňovacie zámeno *u-/y-*, je umiestnené v zátvorke: napr. (*y-*)*uk'ib*. Abecedné zoradenie sleduje skôr koreň slova než najčastejšiu (skloňovanú/časovanú alebo odvodenú) podobu výskytujúcu sa v korpuse.

⁶⁸ Toto je **rozšírená** transkripcia, ktorá vynecháva analyzované/interpretované zvuky (dĺžka samohlásky, glotálne medzery, a/h/ [prespoluhláskové velárne frikatíva]), ktoré nie sú inherentné súčasťou hieroglyfov ale boli, naopak, indikované pravidlami harmónie, gramatickým ohýbaním a v prípade nazpisovaných hlások prístupné mayským čitateľom [pozri str. 54 a ďalej].

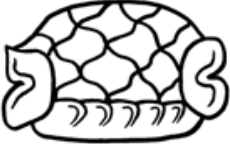

⁶⁹ Toto je **zúžená** transliterácia zahrňujúca rekonštruované zvuky (označené [hranatými zátvorkami]) založená na historickom, domácom, alebo paleografickom doklade.

⁷⁰ Toto je skutočne skôr **glosa** než preklad (glosa je krátky všeobecný preklad slova, alebo morfémy, ktorý nezohľadňuje kontext, v ktorom sa objavuje). Avšak, keď existuje niekoľko dobre overených významov, tieto sú zoradené (číselne vzostupne) od doslovného k najobraznejšiemu. Ten berie (do určitej miery) do úvahy rôzne významy, ktoré ponúka kontext, v ktorom sa pojem vyskytuje. Za pojmom nasledujú skratky gramatických kategórií v (zátvorkách): adj: prídavné meno, adv: príslovka, cn: zložené podstatné mená, cop: spona, dem: ukazovacie zámeno, ip: osobné zámeno, iv: neprechodné sloveso, ivd: odvodené neprechodné sloveso, n: podstatné meno, ncl: numerický klasifikátor, num.: číslovka, part: častica, poss: privlastňovacia predpona, prep.: predložka, prpo: zámenná (absolutívna) prípona, prpr: zámenná (ergatívna) predpona, pv: pozičné sloveso, sp: trpné prídavné, top: toponym (miestny názov), tv: prechodné sloveso, tvd: odvodené prechodné sloveso.

⁷¹ Alternatívne hláskovanie je založené na Boot s.a., Lacadena a Wichmann 2004, Lacadena a Zender 2001, a Lacadena (osobná komunikácia, 2003).

⁷² Predpona, predklonka, alebo klasifikátor označujúci osobu, zástupcu, muža činu, úrad, pôvodcu, vlastnosti alebo mužské pohlavie.

⁷³ pozri str. 22 ohľadom rôznych obmien znaku ajaw.

	AJAW	<i>ajaw</i> <i>ajaaw?</i>	(1) pán (PODST. M.) (2) král' (PODST. M.)	AJAW-wa, a-AJAW, a-AJAW-wa, a-ja-wa
				
	AJAW	<i>ajaw</i> <i>ajaaw?</i>	(1) pán (PODST. M.) (2) král' (PODST. M.)	AJAW-wa, a-AJAW, a-AJAW-wa, a-ja-wa
				
	AJAW-le	<i>ajawle[l]</i>	(1) panstvo, hodnost' (PODST. M.) (2) král'ovská hodnost' (PODST. M.) (3) král'ovstvo (PODST. M.)	AJAW-le-le, AJAW-²le
				
	AK	<i>a[h]k</i>	(1) korytnačka (PODST. M.)	a-ka, a-ku
				
	(y)a-k'a	<i>(y)a[h]k'-</i>	(1) dat' (TS)	ya-AK'
				
	AK'-ta	<i>a[h]k'ot</i> <i>a[h]k'ta-</i>	tanec (PODST. M.) tancovat' (ISO)	a-AK'-ta
				
	(y)a-k'u-tu-u	<i>(y)a[h]k'tu'</i> <i>(y)a[h]k'utu'</i>	(1) „dat' – vec“ (PODST. M.) (2) dar (PODST. M.)	
				
	(ya)-AL	<i>(y)a[h]l</i>	(1) (matkin) syn (PODST. M.)	ya-AL-la, ya-la
				

	(y)a-AT-na	(y)atan	(1) spoločník, druh (PODST. M.) (2) dužka, druh. ? (PODST. M.) (3) žena? (PODST. M.)	(ya-) ATAN
	BAH ba	-baah -ba[(a)h] -ba[aj]	(1) obraz / portrét (PODST. M.) (2) ja (PODST. M.) (3) fonetický znak	ba-hi, ba-hi-ja
	ba-ki	baak	(1) kosť (PODST. M.) (2) zajatec, obeť (PODST. M.)	BAK, BAK-ki
	ba-ku	ba'k	(1) dieťa (PODST. M.) (2) mladík (PODST. M.) ⁷⁴	
	BALAM	ba[h]lam	(1) jaguár (PODST. M.)	BALAM-ma, ba-la-ma
	ba-ka-ba	ba[ah]kab	(1) „hlava krajiny“ (2) „prvý na zemi“ (PODST. M.), (titul)	ba-KAB, ba-ka-KAB, BAH-ka-ba
	ba-tz'u	ba'tz'	(1) vrešťan (opica) (PODST. M.)	
	bi BIH	bi[h] bi[j] bih bij	(1) fonetický znak (2) cesta (PODST. M.)	bi-ji, bi-hi
				

⁷⁴ Toto je rano-klasický ekvivalent slova *ch'ok* (pozri nižšie).

	bu-ku	<i>bu[h]k</i>	odev (PODST. M.)	
	bu-la	<i>bu'ul</i>	fazuľa (PODST. M.)	
	CHAK-ki	<i>Cha[h]k</i>	(1) Chahk (PODST. M.) (meno božstva)	CHAK, cha-ki
	CHAK	<i>chak</i>	(1) červený (PRÍD.) (2) veľký (PRÍD.)	cha-ka?
	CHAM-mi	<i>cham</i>	zomrieť (IS)	CHAM
	CHAN-nu	<i>cha'[a]n</i>	(1) pán (PODST. M.) (2) vlastník (PODST. M.) (3) strážca (PODST. M.)	CHAN-na, cha-CHAN, cha-CHAN-nu, cha-nu
	CHAN KAN	<i>chan</i>	(1) had (PODST. M.) (2) nebo (PODST. M.) (3) štyri (Č)	CHAN-na, cha-CHAN, cha-na, ka-KAN
	CHAN-na	<i>chan</i>	(1) nebo (PODST. M.) (2) had (PODST. M.) (3) štyri (Č)	CHAN, cha-CHAN, cha-na

	CHAN	<i>chan</i>	(1) štyri (Č), (2) nebo (PODST. M.) (3) had (PODST. M.)	
				
	CHAPAT	<i>chapa[ʰ]t</i> <i>chapa[ah]t</i> <i>chapa[h]t</i> <i>chapat</i>	(1) stonožka (PODST. M.) (2) meno nadprirodzenej bytosti	cha-pa-ta, cha-CHAPAT-ti, CHAPAT-tu, cha-pa-tu
				
	che-e-bu	<i>che'e[h]b</i> <i>che'bu[l]</i>	(1) brko (na písanie) (PODST. M.) (2) štetec (PODST. M.)	che-bu
				
	CHOK	<i>chok-</i>	(1) rozptýliť (TS) (2) zasiat'	CHOK-ka, CHOK-ko, cho?-ka, cho?-ko
				
	chu-ka	<i>chuk-</i>	(1) ovládnuť, obsadiť (TS) (2) zajať (TS)	chu-ku
				
	CHUM[mu]	<i>chum-</i>	(1) posadiť (PS) (2) byť usadený (PS)	CHUM
				
	ch'a-ji	<i>ch'aaj</i> <i>ch'aah</i> <i>ch'aj</i>	(1) kvapky (PODST. M.) (2) kadidlo (PODST. M.) (3) krv? (PODST. M.) (4) kukurica? (PODST. M.)	ch'a-ja, ch'a-ha, cha
				

	ch'a-ho-ma	ch'ahom	(1) "muž"?	CH'AHOM-ma, ch'a-ho
	CH'AK-ka	ch'ak-	(1) rezať (TS) (2) sekať (TS) (3) dekapitovať (TS)	CH'AK
	CH'AMK'AM	ch'am- k'am-	(1) vziať (TS) (2) uchopiť (TS) (3) dostať (TS)	CH'AM, CH'AM-ma, ch'a-CH'AM, ch'a-ma k'a..??
	ch'a-CH'AMAK	ch'amak	(1) líška (PODST. M.)	ch'a-ma-ka, CH'AMAK
	CH'AY??	ch'ay??	(1) byť porazený / byť zničený? (2) ísť dolu / podľahnúť (IS)	
	CH'EN-na	ch'e'n	(1) jaskyňa (PODST. M.) (2) dutina (PODST. M.) (3) studňa (PODST. M.)	CH'EN
	ch'o-ko	ch'ok	(1) mladík (PODST. M.) (2) výhonok (PODST. M.) (3) chlapec (PODST. M.)	CH'OK-ko
				

	(y)e-be-ta	<i>ebe't</i> <i>ebet</i>	(1) posol (PODST. M.)	ye-be-te
	e-bu	<i>e[h]b</i>	(1) schodisko, schod (PODST. M.) (2) popravisko (PODST. M.)	e-EB, EB-bu, e-ba, ye-bu, ye-ba
	EK'	<i>ek'</i> <i>EEK</i> ⁷⁵	(1) hviezda (PODST. M.)	e-k'e
	EL-K'IN-ni	<i>elk'in</i>	(1) východ (PODST. M.)	EL-K'IN
	HA'	<i>ha'</i>	(1) voda (PODST. M.) (2) vodné teleso (PODST. M.) (3) jazero (4) rieka	HA-a, [h]a
	ha-i	<i>ha'i'?</i> <i>haa'?</i>	(1) toto (ip)	
	HAB	<i>ha[a]b</i>	(1) 'rok' (PODST. M.) (t.j. 360 dní)	HAB, HAB[bi]
				

⁷⁵ pozri pozn. 63.

	ha-ma	<i>ham</i>	(1) otvárajúci?? (sp)	
	HIX	<i>hi[i]x</i>	(1) jaguár (PODST. M.) (2) jaguarundi (Felis yagouarundi) (PODST. M.)	hi-HIX
	HUN	<i>hu'n</i> <i>hu'un</i>	(1) kniha (PODST. M.) (2) papier (PODST. M.) (3) čelenka (PODST. M.) (4) diadém (PODST. M.)	HUN-na, hu-na
	HUL	<i>hul-</i>	(1) príst' (na miesto) (IS)	HUL-li, hu-li
	(y)i-cha-ni	<i>(y)ichaan</i>	(1) strýko z matkinej strany (PODST. M.) (2) matkin brat (PODST. M.)	
	(y)i-chi-NAL-la	<i>(y)ichnal</i>	(1) s (2) v spoločnosti	yi-chi-NAL, yi-chi-na-la
	(y)i-tz'i-ni	<i>(y)i[h]tz'iin</i> <i>(y)i[h]tz'in</i>	(1) mladší brat (PODST. M.)	i-tz'i, yi-tz'i-na
	IK'	<i>ik'</i>	(1) vzduch (PODST. M.) (2) vietor (PODST. M.) (3) dych/vánok (PODST. M.)	
				

	IK'	<i>ik'</i>	(1) čierny (PRÍD.)	
	IL	<i>il-</i>	(1) vidieť (TS) (2) svedčiť (TS)	IL-la, i-la
	ITZAMNAJ? -ji	<i>Itzamnaaj</i>	(1) Itzamnaaj (PODST. M.) (meno božstva)	i-ITZAMNAJ
	IX IXIK na	<i>ix</i> <i>ixik</i> <i>na</i>	(1) feminínny klasifikátor (2) žena (PODST. M.) (3) pani (PODST. M.) (4) matka (PODST. M.)	i-xi IXIK-ki
	ja-yi	<i>jaay</i> <i>jay</i>	(1) miska / pohár (PODST. M.)	ja-ya
	ja-na-bi	<i>janaa[h]b</i>	(1) typ kvetu (PODST. M.)	JANAB, ja-NAB
	ja-wa-TE'	<i>jawa[n]te'</i>	(1) misa na trojnožke (PODST. M.)	ja-TE'

JOL

jol
jo'l?
joloom?

(1) hlava (PODST. M.)
(2) lebka? (PODST. M.)

JOL-lo,
JOL-li (?),
JOL-le (?),
JOL-mi

ju-lu

ju-lu

(1) kopija (PODST. M.)
(2) prepichnúť (TS)

(u)-1-TAN-na

(u)junta[h]n
(u)juunta[h]n
(u)ju'nta[h]n
(u)hunta[h]n

(1) uchovaný (PODST. M.)
(2) milovaný (PODST. M.)

JUN?-TAN,
JUN?-ta-na,
JUN?-TAN-ni

KAB
CHAB?

kab
kaab
chab?
chaab?

(1) krajina (PODST. M.)
(2) zem
(3) včela (PODST. M.)
(4) med (PODST. M.)

ka-ba,
KAB-ba,
KAB-bi,
CHAB?-ba, CHAB?-bi

ka-wa

kakaw

(1) kakao (PODST. M.)

ka-ka-wa,
ka-wa,
ka-²ka-wa,
²ka-wa

KAL(OM)-ma-TE'

kalomte'

(1) kalomte' (PODST. M.)
(významný
kráľovský titul)

KAL(OM)-TE',
ka-lo-ma-TE',
ka-KAL(OM)-ma-TE',
ka-KAL(OM)-TE'

KAY
CHAY

kay
chay

(1) ryba (PODST. M.)

ka-ya

ke-KELEM *kelem*
ke-KELOM? *kelom?*

(1) silný (PRÍD.)
(2) mladík (PODST. M.)
(3) kohút? (PODST. M.)

ke-le-ma,
ke-lo-ma,
KELEM,
KELOM?

KOHAW-wa *ko'haw*

(1) členka (PODST. M.)
(2) helma (PODST. M.)

ko-ha-wa,
ko-o-ha-wa

K'ABA' *k'aba'*

(1) meno (PODST. M.)

K'ABA'-a,
k'a-ba-a,
k'a-ba

K'AK' *k'a[h]k'*

(1) oheň (PODST. M.)

K'AK'-k'a,
k'a-K'AK',
k'a-k'a,
²k'a

K'AN-na *k'an*

(1) žltý (PRÍD.)
(2) zrelý (PRÍD.)

K'AN

K'AN-na *k'a[h]n*

(1) lavica (PODST. M.)
(2) stolec (PODST. M.)

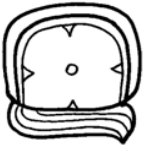

K'AWIL *K'awiil*
K'awil

(1) K'awiil (PODST. M.)
(meno božstva)

K'AWIL-la, K'AWIL-li,
K'AWIL-wi-la,
k'a-wi-la

	K'IN-ni	<i>k'in</i> <i>k'ihn?</i> <i>k'iin?</i>	(1) slnko (PODST. M.) (2) deň (PODST. M.) (3) svetlo? (PODST. M.)	K'IN
	K'INICH	<i>k'i[h]nich</i>	(1) K'i(h)nich (Ajaw) (meno božstva)	K'IN-ni-chi, K'IN-ni-hi-chi, [K'IN]chi-ni
	K'INICH	<i>k'i[h]nich</i>	(1) titul (slnečný, horúci, alebo rozohnený) (PRÍD.)	K'IN-ni-chi, K'IN-ni-hi-chi
	K'UH	<i>k'uh</i>	(1) boh (PODST. M.) (2) božstvo (PODST. M.)	k'u-hu, k'u
	K'UH	<i>k'uh[ul]</i>	(1) zbožný/boží (PRÍD.) (2) božský (PRÍD.) (3) svätý (PRÍD.)	K'UH, K'UH-lu, K'UH-JUL?, K'UH- hu-lu
	K'UH-tzi	<i>k'uuhutz</i>	(1) tabak (PODST. M.)	
				

	la-ka	<i>lak</i> <i>laak</i>	(1) tanier/miska (PODST. M.)	la-ki, LAK?
	ma-xi	<i>maax</i>	(1) pavúčiak (opica) (PODST. M.)	
	MIJIN?	<i>miji[i]n?</i>	(1) dieťa otca (PODST. M.)	MIJIN-na
	MO'	<i>mo'</i> <i>moo'?</i>	(1) papagáj (PODST. M.)	MO'-o, mo-o, mo-o-o
	MUYAL-ya-la	<i>muyal</i> <i>muyaal</i>	(1) oblak, mrak (PODST. M.)	MUYAL-li, mu-MUYAL
	NAB	<i>naa[h]b</i>	(1) jazero (PODST. M.) (2) more (PODST. M.) (3) jazierko/rybník (PODST. M.) (4) lekno (PODST. M.)	na-bi, NAH-bi, na-NAB-ba
	NAL	<i>-nal</i>	(1) miesto (PODST. M.) (2) kukurica (PODST. M.) (3) milpa (kukuriché pole) (PODST. M.) (lokatívna prípona)	na-la
	na-wa	<i>na'-</i>	(1) odovzdať? (TS)	NAH-wa
				

	OCH-chi	<i>och-</i>	(1) vstúpiť (IS)	OCH, o-chi
	OCH-K'IN-ni	<i>ochk'in</i>	(1) vstup slnka? (PODST. M.) (2) západ (PODST. M.)	OCH-K'IN
	OL-la	<i>o[h]l</i>	(1) srdce (PODST. M.) (2) brána (PODST. M.) (3) stred (PODST. M.)	o-la, OL, ²o-la, yo-OL-la
	(y)o-OTOT-ti	<i>(y)otoot</i>	(1) dom (2) domov	OTOT, OTOT-ti, o-to-ti, yo-to-ti
	pa-ka-la	<i>pakal</i>	(1) štít (PODST. M.)	PAKAL, PAKAL-la
	pi-bi-NAH-a	<i>pibnaah</i>	(1) parný kúpeľ, sauna (ZPM)	pi-bi-NAH pi-bi-NAH-li
	pi-tzi	<i>pitz</i>	(1) loptová hra (PODST. M.) (2) hrať s loptou (TS) (3) loptový hráč (PODST. M.)	
				

sa-ja-la

sajal

(titul) (PODST. M.)

sa-ja

SAK

sak

(1) biely (PRÍD.)
(2) čistý (PRÍD.)

SAK-ka

**SIY?
SIH?**

siy-
sih-

(1) byť narodený (IS[d?])

su-ku-WINIK-ki

suku[n] winik

(1) starší brat (PODST. M.)

sa-ku-wi-WINIK-ki

TAN

ta[h]n

(1) stred, centrum (PODST. M.)
(2) v, na, do (PREP)
(3) v strede (niečoho) (PREP)

TAN-na

TE'

te'
te'el

(1) strom (PODST. M.)
(2) drevo (PODST. M.)
(3) les (PODST. M.)

**TE'-e,
TE'-le,
TE'-e-le**

te-mu

tem?
temul?

(1) trón (PODST. M.)

**tí
TI**

ti-

(1) v, pri, na, k, s, z, za, pre, ako (PREP)

	TOK'	<i>to'[o]k'</i> <i>tok'</i>	(1) rohovec, pazúrik, chalcedón (PODST. M.)	to-TOK', to-k'a, TOK'-k'o, to-k'o
	TUN	<i>tuun</i> <i>tun?</i>	(1) kameň (PODST. M.) (2) rok (PODST. M.)	TUN, TUN-ni, tu-TUN , tu-TUN-ni, tu-ni
	tu-pa	<i>tu'[u]p</i> <i>tupa[j]</i>	(1) (náušnica) (PODST. M.) (2) veľká okrúhla náušnica zväčša robená z jadeitu (PODST. M.)	tu-pa-ja, TUP, tu-TUP, tu-pi
	TZAK	<i>tzak-</i>	(1) zaklínať, čarovať (TS)	
	TZUTZ	<i>tzutz-</i>	(1) končiť (TS) (2) dokončiť, vykonať (TS) (3) skončiť (TS)	²tzu, tzu-tza
	TZ'AK	<i>tz'ak-</i>	(1) počítať (TS) (2) dať do poriadku (TS) (3) zvýšiť (TS)	TZ'AK-ka, TZ'AK-a,
	tz'a-pa	<i>tz'ap-</i>	(1) sadiť, vkladat' (TS)	
				

	tz'i-bi	<i>tz'i[h]b-</i>	(1) písanie / maľovanie (S)	TZ'IB
	tz'i-ba	<i>tz'i[h]ba-</i>	(1) písať / maľovať (ISO)	
	a/AJ-TZ'IB-ba	<i>a[j] tz'i[h]b</i>	(1) pisateľ/pisár, maliar (S)	a/AJ-tz'i-ba
	u	<i>u-</i>	(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) (2) jeho, jej, jeho (P ZÁM.)	<i>(pred slovami začínajúcimi spoluhláskou)</i>
	u-ti	<i>u[h]t-</i>	(1) stať sa, prihodiť sa (IS)	UH-ti
	(y)u-ne	<i>(y)une[n]</i>	(1) dieťa otca (PODST. M.)	yu-²ne
	WAY	<i>way</i>	(1) <i>way</i> (PODST. M.) (2) druhé ja, <i>nahual</i> (PODST. M.) (3) alternatívna zvieracia duša (PODST. M.)	WAY-ya, WAY-wa-ya, wa-WAY-ya, wa-ya
	WINAK? K'AL	<i>winaak? k'aal k'al</i>	(1) dvadsať (num)	WINAK?-ki, K'AL-li, K'AL-la
				

	WINIK	<i>winik</i>	(1) osoba (PODST. M.) (2) muž (PODST. M.) (3) 20-dňová perióda (PODST. M.)	WINIK-ki, wi-WINIK-ki
				
	wi-WITZ⁷⁶	<i>witz</i>	(1) hora (PODST. M.) (2) kopec, vrch (PODST. M.)	WITZ, wi-tzi
				
	xa-MAN-na	<i>xaman</i>	(1) sever (PODST. M.)	xa-ma-MAN-na
				
	XOK-ki	<i>xook</i>	(1) žralok (PODST. M.)	XOK
				
	y(a)	<i>y-</i>	(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) (2) jeho, jej, ich (P ZÁM.)	<i>(pred slovami začínajúcimi samohláskou)</i>
				
	y(e)	<i>y-</i>	(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) (2) jeho, jej, ich (P ZÁM.)	<i>(pred slovami začínajúcimi samohláskou)</i>
				
	y(i)	<i>y-</i>	(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) (2) jeho, jej, ich (P ZÁM.)	<i>(pred slovami začínajúcimi samohláskou)</i>
				

⁷⁶ pozri kapitolu 8 Slabiky a 9 Fonetické komplementy.

y(o)

y-

(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) *(pred slovami začínajúcimi samohláskou)*
(2) jeho, jej, ich (P ZÁM.)

y(u)

y-

(1) on, ona, ono (PREDL. ZÁM.) *(pred slovami začínajúcimi samohláskou)*
(2) jeho, jej, ich (P ZÁM.)

YAX

yax

(1) modrý/zelený (PRÍD.) **ya-YAX**
(2) prvý (PRÍD.)

Tabuľka XXV: Stručný slovník klasickej mayčiny.⁷⁷

⁷⁷ nasledujúce kresby poskytol Christophe Helmke: (y)a-k'u-tu-u, che-e-bu, (u)ja-yi, ja-wa-TE', MUYAL-ya-la a SAK.

TEMATICKÝ SLOVNÍK KLASICKEJ MAYČINY

SLOVESÁ

Koreň/kmeň:	Transkripcia ⁷⁸ :	Transliterácia ⁷⁹ :	GC ⁸⁰ :	Preklad ⁸¹ :
<i>ah-</i>	a-ha-la a-ha-li	<i>ah-al</i> <i>ah-aal</i>	IS	vytvoriť / stvoriť, prebudiť sa
<i>ahk'- / ahk'u</i>	ya-k'a-wa ya-AK'-wa ya-k'u-tu-u	<i>y-a[h]k'-aw</i> <i>y-a[h]k'-[a]w</i> <i>y-a[h]k'u-tu'</i>	TS	dať. Všimnite si príklad <i>yahk'utu'</i> , ktorý vyjadruje podst. meno pre "dar".
<i>ahk't-</i>	a[AK']-ta-ja AK'-ta-ja AK-ta-ji a-AK'-ta AK'-ta i-AK'-TAJ-ja AK'-TAJ	<i>a[h]k't-aj</i> <i>a[h]k't-aj</i> <i>a[h]k't-aa</i> <i>a[h]k't-a[j]</i> <i>a[h]k't-a[j]</i> <i>i-a[h]k't-aj</i> <i>a[h]k't-aj</i>	ISO	tancovať. Odvodené od pod. mena <i>ahk'ot</i> pre "tanec", v ktorom <o> je synkopovaný vo verbalizovanej forme
<i>ak-</i>	ya-ka-ta-ji	<i>y-ak-t-aa</i>	*	odísť, abdikovať
<i>al-</i>	ya-la-ja ya-la-ji ya-la-ji-ya ya-la-[ji]ya	<i>y-al-aj</i> <i>y-al-aa</i> <i>y-al-j-iy</i> <i>y-al-j-iy</i>	TS	povedať
<i>a'n-</i>	a-nu AN-nu a-AN-na a-AN AN	<i>a'n</i> <i>a'n</i> <i>a[']n</i> <i>a[']n</i> <i>a[']n</i>	IS	byť, existovať – použ. ako časť výrazov zosobňujúcich božstvo
<i>ahn-</i>	a-ni	<i>a[h]n-i</i>	IS	bežať, ísť
<i>at-</i>	ya-ti-ji ya-ta-ji ya-AT-ji	<i>y-at-ij</i> <i>y-at-[i]j / -aa</i> <i>y-at-[i]j</i>	ISO	kúpať sa
<i>bak-</i>	BAK-na-ja BAK-wa-ja	<i>ba[a]k-n-aj</i> <i>ba[a]k-w-aj</i>	TS	zajať

⁷⁸ Toto je **rozšírená** transkripcia, ktorá vynecháva analyzované/interpretované zvuky (dĺžka samohlásky, glotálne medzery, a /h/ [prespoluhláskové veláme frikatíva]), ktoré nie sú inherentné súčasťou hieroglyfov, ale sú naopak indikované pravidlami harmónie, gramatickou flexiou a v prípade nezapísaných hlások ponúknuté mayským čitateľom. Usporiadanie alternatívneho hláskovania/pravopisu je primárne založené na Boot s.a., Lacadena a Wichmann 2004, Lacadena a Zender 2001 a Lacadena (osobná komunikácia, 2001-2006).

⁷⁹ Toto je **zúžená** transliterácia zahrňujúca rekonštruované zvuky (označené [hranatými zátvorkami]) založená na historickom, domácom alebo paleografickom doklade.

⁸⁰ GK: Gramatická kategória; Skratky: **slovesá**: IS: neprechodné sloveso, ISO: odvodené neprechodné sloveso, PS: pozičné sloveso, TS: prechodné sloveso, TSD: odvodené prechodné sloveso, **podstatné a prídavné mená**: PRÍD.: prídavné meno, ZPM: zložené podstatné meno, PODST. M.: podstatné meno, **iné**: adv: PRÍSL., ag: agentív, SPO: spona, UKAZ. ZÁM.: ukazovacie zámeno, OS. ZÁM.: osobné zámeno, ČK: číselný klasifikátor, Č: číslovka, ČST: častica, P. PREP: prívlastňovacia predpona, PREDL.: predložka, pronA: zámenná absolutívna prípona, pronE: zámenná ergatívna predpona.

⁸¹ Toto je skôr **glosa** než preklad (glosa je krátky všeobecný preklad slova alebo morfémy, ktorý nezohľadňuje kontext, v ktorom sa objavuje). Ak však existuje niekoľko dobre overených významov, sú zoradené (číselne vzostupne) od doslovného k najobraznejšiemu významu. Posledne uvedené berie v určitej miere do úvahy rôzne významy, ktoré ponúka kontext v ktorom sa pojem vyskytuje.

	u-BAK-wa	<i>u-bak-[a]w</i>		
<i>bal- / bahl-</i>	ba-la-ja u-ba-la-wa ba-la-ma BALAM-ma	<i>bal-aj</i> <i>u-bal-aw</i> <i>ba[h]l-am</i> <i>ba[h]l-am</i>	TS	skryť, (za)kryť
<i>bixan- bih-xan-</i>	[bi]XAN?-na [bi]XAN?-ni-ya	<i>bi[h]-xan-</i> <i>bi[h]-xan-iyy</i>	IS	doslova „cesta íst“, „cesta kráčať“ alebo „íst, cestovať“. Pravdepodobný pôvod z bih- „cesta“ plus – xan „bežať, íst“.
<i>bik’-</i>	bi-k’i	<i>bik’-</i>	IS	napísať, naškrabať
<i>buch-</i>	bu-BUCH-wa-ni	<i>buch-waan</i>	PS	byť usadený
<i>buk-</i>	bu-ku-yi	<i>buk-uuy</i>	TS	obliekať
<i>but’-</i>	u-bu-t’u-wa	<i>u-but’-uw</i>	TS	naplniť, (za)kryť
<i>butz’</i>	bu-tz’a-ja	<i>bu[h]tz’-aj</i>	*	(urobiť) dym, dymiť
<i>cham- / kamchim-</i>	CHAM CHAM-mi CHAM-mi-ya chi-CHIM-mi	<i>cham</i> <i>cham-i</i> <i>cham-iyy</i> <i>chim-i</i>	IS	umrieť
<i>che’- / cheh-</i>	che-e-na che-na che-he-na	<i>che’-[e]’n</i> <i>che[’-e]’n</i> <i>cheh-e’n</i>	TS DS & NG: IS	povedať, hovoriť
<i>chok-</i>	cho-ko-wa u-cho-ko-wa CHOK-wa u-CHOK-wa u-CHOK-ko-wa u-CHOK-wi u-CHOK-ji	<i>chok-ow</i> <i>u-chok-ow</i> <i>chok-[o]w</i> <i>u-chok-[o]w</i> <i>u-chok-ow</i> <i>u-chok-[oo]w</i> <i>u-chok-[i]j</i>	TV	rozptýliť/rozsypať, zasiať, hádzať
<i>chuk-</i>	chu-ka chu-ka-ja chu[ku]-ja / CHUK-ja chu-ku-ka-ja u-chu-ku-wa u-chu[ku]-ya / u- CHUK-ya chu[ku]-ji-ya / CHUK-ji-ya	<i>chu[h]k-a[j]</i> <i>chu[h]k-aj</i> <i>chu[h]k-[a]j</i> <i>chu[h]k-aj</i> <i>u-chu[h]k-uw</i> <i>u-chuk-[ii]y</i> <i>chu[h]k-j-iyy</i>	TV	zajať, zmocniť sa
<i>chum-</i>	CHUM[mu]-li-ya CHUM[mu]-li CHUM[mu]-la-ja CHUM-la-ji-ya CHUM[mu]-la-ji-ya CHUM[mu]-wa-ni CHUM[mu]-wa-niya CHUM[mu]-ji-ya CHUM[mu]-ja	<i>chum-l-iyy</i> <i>chum-l-i[iy]</i> <i>chum-l-aj</i> <i>chum-l-aj-iyy</i> <i>chum-l-aj-iyy</i> <i>chum-waan</i> <i>chum-waan-iyy</i> <i>chum-j-iyy</i> <i>chu[h]m-[a]j</i>	PS	sadnúť si

<i>chun-</i>	chu-ni	<i>chun-</i> / <i>-[i]</i>	IS	sadnúť si (variant <i>chum-</i>)
<i>chun-</i>	chu-ni	<i>chun-</i> / <i>-[i]</i>	TS	vyčarit', vykúzlit'??
<i>chuy-</i>	chu-yu u-chu-yu	<i>chuy</i> <i>u-chuy</i>	TS	tkat', šit'
<i>ch'ahb-</i>	u-ch'a-ba-wa ch'a-CH'AB-wi	<i>u-ch'ab-aw</i> <i>ch'ab-[aa]w</i>	TS	1) postiť sa, robiť pokánie 2) tvoriť
<i>ch'ak-</i>	ch'a-ka-ja CH'AK-ka-ja CH'AK-ka CH'AK	<i>ch'a[h]k-aj</i> <i>ch'a[h]k'-aj</i> <i>ch'a[h]k-a[j]</i> <i>ch'a[h]k</i>	TS	sekat', uťat', dekapitovať
<i>ch'am- / k'am-</i>	ch'a-ma ch'a-CH'AM CH'AM-ma CH'AM-wa CH'AM-wi u-CH'AM-wa CH'AM-ya k'a-ma	<i>ch'am-</i> <i>ch'am-</i> <i>ch'am-</i> <i>ch'am-aw</i> <i>ch'am-aaw</i> <i>u-ch'am-[a]w</i> <i>ch'am-[ii]y</i> <i>k'am-</i>	TS	uchopiť, vziať, zmocniť sa
<i>ch'om-</i>	ch'o-ma	<i>ch'om-</i>	TS	udrieť, zasiahnúť
<i>ek-</i>	e-ke-wa-ni-ya	<i>ek-waan-iiy</i>	PS	umiestniť, vstúpiť, vložiť
<i>el-</i>	EL-le EL	<i>el-</i> <i>el-</i>	TS	(s)páliť, odymiť kadidlom
<i>ehm-</i>	e-mi e-mi-ya EM-ye EM[ye] EMye- ma-la ye-EM-la	<i>e[h]m-i</i> <i>e[h]m-iiy</i> <i>e[h]m-[e]y</i> <i>e[h]m-[e]y</i> <i>e[h]my-</i> <i>e[h]m-al</i> <i>y-e[h]m-[a]l</i>	IS	zostúpiť, ísť dolu
<i>ham-</i>	ha-ma-li-ya	<i>ham-l-iiy</i>	TS DS: PS	otvoriť, uvoľniť
<i>hil-</i>	hi-li	<i>hil-i</i>	IS	oddýchnuť, (s)končiť
<i>hul- / (h)ul- / ul-</i>	hu-li HUL-li hu-li-ya HUL-li-ya HUL-ya HUL-ye HUL-le-li-[ji]ya	<i>hul-i</i> <i>hul-i</i> <i>hul-iiy</i> <i>hul-iiy</i> <i>hul-[ii]y</i> <i>hul-[e]y</i> <i>hul-el-ij-iiy</i>	IS	prísť (tam), dôjsť
<i>il-</i>	i-la-ja i-IL-ji IL-la	<i>il-aj</i> <i>il-[ij]</i> <i>il-a[j]</i>	TS	vidieť, svedčiť

	IL-ja yi-la-ji yi-li-a-ji yi-li-ji yi-IL-ji yi-IL-la-ja yi-IL-a yi-li-a-[ji]ya	<i>il-[a]j</i> <i>y-il-aaj</i> <i>y-il-aaj</i> <i>y-il-[i]j</i> <i>y-il-[i]j</i> <i>y-il-aj</i> <i>y-il-a[j]</i> <i>y-il-aj-iiy</i>		
<i>jal-</i>	JAL JAL-ji-ya	<i>jal</i> <i>jal-j-iiy</i>	TS	manifestovať, prejaviť
<i>jas-</i>	ja-sa-wa	<i>jas-aw</i>	TS	vyčistiť?
<i>jatz'-</i>	ja-tz'a-yi ja-tz'o-ma	<i>jatz'-[aa]y</i> <i>jatz'-om</i>	TS	napadnúť, udrieť
<i>jaw-</i>	ja-wa-TE' ja-TE'	<i>jaw-a[n]-te'</i> <i>ja[w]-[an]-te'</i>	PS	byť s otvorenými ústami, zývajúce ústa
<i>jel-</i>	u-je-le-wa	<i>u-jel-[e]'w</i>	TS	1) zdobiť, obliekať 2) meniť, nahradiť
<i>joch'-</i>	jo-ch'a jo-ch'a-ja jo-ch'o jo-ch'o-ja jo-ch'o-ji-ya u-jo-ch'o-wa jo-ch'o-li	<i>jo[h]ch'-a[j]</i> <i>jo[h]ch'-aj</i> <i>joch'-</i> <i>jo[h]ch'-[a]j</i> <i>joch'-j-iiy</i> <i>u-joch'-ow</i> <i>joch'-ool / -li</i>	TS	vrátať, nietiť (oheň)
<i>jom-</i>	jo-mo-yi	<i>jom-ooy</i>	TS	potopiť, zničiť, narušiť, vyčerpať
<i>jop-</i>	jo-po-la-ja jo-po-la jo-po-wo	<i>jop-l-aj</i> <i>jop-l-a[j]</i> <i>jop-ow</i>	IS	napchať, naplniť
<i>joy-</i>	jo-JOY-ja JOY-ja JOY[ja] JOY-ya-ja JOY[ja]-ji-ya [jo]JOY-ji-ji-ya	<i>jo[h]y-[a]j</i> <i>jo[h]y-[a]j</i> <i>jo[h]y-[a]j</i> <i>jo[h]y-aj</i> <i>jo[h]y-[a]j-iiy</i> <i>jo[h]y-[a]j-ij-iiy</i>	TS	priviazať, odhaliť
<i>jub-</i>	ju-bu-yi	<i>jub-uuy</i>	TS	zvaliť, padnúť, zvrhnúť, zosadiť
<i>jul-</i>	JUL u-JUL-lu u-JUL-wa	<i>jul-</i> <i>u-jul-</i> <i>u-jul-[u]w</i>	TS	prebodnúť, hodiť (kopiju, oštep, alebo šíp), vrhnúť
<i>jut-</i>	ju-tu-wi	<i>jut-uuw</i>	*	*
<i>kab-</i>	u-KAB-ji u-[KAB]ji u-KAB-ya u-KAB-ji-ya u-KAB-[ji]ya	<i>u-kab-[i]j</i> <i>u-kab-[i]j</i> <i>u-KAB-[ii]y</i> <i>u-kab-j-iiy</i> <i>u-kab-j-iiy</i>	TS	dozerat', dohliadať

<i>kach-</i>	u-ka-cha-wa	<i>u-kach-aw</i>	TS	zviazať, zauzliť
<i>kal-</i>	ka-lo-ma ka-[KAL]ma [KAL]ma KAL	<i>kal-om</i> <i>kal-[o]m</i> <i>kal</i>	TS	otvoriť, vysekať
<i>kam-</i>	---	---	---	pozri <i>cham-</i>
<i>kob-</i>	u-ko-bo u-ko-bo-wa	<i>u-kob-</i> <i>u-kob-ow</i>	?	prirovnať, robiť veci podobne, opakovať
<i>koh-</i>	ko-ho-yi i-ko-ho-yi ko-ji-ya	<i>koh-ooy</i> <i>i-koh-ooy</i> <i>ko[h]-j-iyy</i>	EB: TS TK: A NG: IS	napadnúť, zlyhať
<i>kohk-</i>	ko-ko-no-ma	<i>ko[h]k-n-om</i>	TSO * TS: NG	chrániť, dozerať
<i>kotz'-</i>	ko-tz'o-la ko-tz'o-ma	<i>kotz'-ol</i> <i>kotz'-om</i>	S*	stočiť, zvinúť
<i>kuch-</i>	ku-cha-ja u-ku-chu KUCH?-chi KUCH?	<i>ku[h]ch-aj</i> <i>u-kuch</i> <i>kuch-i</i> <i>kuch-</i>	TS	niešť
<i>k'a'-</i>	k'a-a-yi k'a-yi K'A'-yi	<i>k'a'-[aa]y</i> <i>k'a'[']-[aa]y</i> <i>k'a'-[aa]y</i>	TS DS: IS	doslova zmenšiť, ukončiť, chradnúť, (s)končiť alebo umrieť
<i>k'ahk'-</i>	k'a-k'a-bi-li	<i>k'a[h]k'-bil</i>	TS	páliť, dusiť
<i>k'al-</i>	k'a-la-ja u-K'AL-wa K'AL-ja K'AL-[ji]ya K'AL-wa K'AL-wi	<i>k'a[h]l-aj</i> <i>u-k'al-[a]w</i> <i>k'a[h]l-[a]j</i> <i>k'a[h]l-j-iyy</i> <i>k'al-[a]w</i> <i>k'al-[aa]w</i>	TS	ukázať, zdvihnúť, upevniť, pripevniť, obkľúčiť/ohraničiť
<i>k'am-</i>	---	---	---	pozri <i>ch'am-</i>
<i>k'as-</i>	k'a-sa-ja k'a-sa-ya	<i>k'a[h]s-aj</i> <i>k'as-ay</i>	TS	zlomiť, rozštiepiť
<i>k'at-</i>	k'a-ti	<i>k'at-i</i>	TS	chcieť
<i>k'ay-</i>	k'a-yo-ma K'AY	<i>k'ay-om</i> <i>k'ay-</i>	IS	spievať
<i>k'ub-</i>	k'u-ba-ja	<i>k'u[h]b-aj</i>	TS	odovzdať, ponúknuť, uložiť, doručiť
<i>k'uh-</i>	K'UH-na K'UH-hu-na K'UH-HUN-na K'UH-HUN	<i>k'uh-[u']n</i> <i>k'uh-u'n</i> <i>k'uh-u'n</i> <i>k'uh-u[']n</i>	TS	uctievať, zbožňovať
<i>k'ux-</i>	k'u-xa-ja	<i>k'u[h]x-aj</i>	TS	1) hrýzť (chrumkavé

	k'u-xa-ji K'UH-xu-ja	<i>k'u[h]x-aaɟ</i> <i>k'uhx-[a]ɟ</i>		jedlá), zranit', týrat' 2) skončit', ukončit'
<i>lam-</i>	la-ma LAM-wa LAM	<i>lam-</i> <i>lam-[a]w</i> <i>lam-</i>	IS	zmenšit', uplynúť
<i>lek'-</i>	u-le-k'a	<i>u-lek'-</i>	TS	povýšiť
<i>lok'-</i>	u-lo-k'o-la lo-LOK' u-LOK' LOK'	<i>u-lok'-ol</i> <i>lok'- / -[i]</i> <i>u-lok'- / -[i]</i> <i>lok'- / -[i]</i>	IS	vyplynúť, odísť, opustiť, uniknúť, utiecť
<i>mach-</i>	ma-cha-ja ma-chi-ta	<i>ma[h]ch-aj</i> <i>ma[h]ch-iit / -t-a[j]</i>	TS	uchopiť
<i>mak-</i>	ma-ka-ja ma-AK-ja-ji-ya ma-ka-xa	<i>ma[h]k-aj</i> <i>ma[h]k-aj-iyy</i> <i>ma[h]k-ax</i>	TS	1) (za)kryť, uzavrieť 2) zasnúbiť, sľúbiť
<i>mak'-</i>	u-ma-k'a u-ma-k'a-wa	<i>u-mak'- / -a[j]</i> <i>u-mak'-aw</i>	TS	jesť (ľahké jedlá)
<i>mek'-</i>	u-me-k'e-ji-ya u-me-k'e-[ji]ya	<i>u-mek'-j-iyy</i> <i>u-mek'-j-iyy</i>	*	objať, prijať (?)
<i>mis-</i>	mi-si	<i>mis-</i>	TS	očistiť, pozametať
<i>muk-</i>	mu-ka-ja mu-ku-ja u-mu-ku mu-ku-yi	<i>mu[h]k-aj</i> <i>mu[h]k-[a]ɟ</i> <i>u-muk-</i> <i>muk-uuy</i>	TS	zakopať, pochovať
<i>nahb-</i>	NAB-ja	<i>na[h]b-[a]ɟ</i>	IS	jazero, more
<i>naj-</i>	na-ja-yi	<i>naj-aay</i>	*	naplniť (?)
<i>nak-</i>	u-na-ka-wa	<i>u-nak-aw</i>	TS	dobyť, bojovať
<i>naw-</i>	na-wa-ja	<i>na[']-w-aj</i>	TS	odovzdať?
<i>nup-</i>	nu-pa-ja	<i>nu[h]p-aj</i>	TS	pripojiť, zlúčiť
<i>och- / ok-</i>	o-chi o-chi-ya OCH-chi-ya OCH-chi OCH	<i>och-i</i> <i>och-iyy</i> <i>och-iyy</i> <i>och- / -[i]</i> <i>och- / -[i]</i>	IS	vstúpiť
<i>otoot-</i>	OTOT-NAH-ja	<i>oto[o]t-n-aj</i>	IS	byť ubytovaný
<i>pach-</i>	pa-chi	<i>pach-i / pach-</i>	TS	vybrať, zvoliť
<i>pak-</i>	pa-ka-la-ja u-pa-ka-ba	<i>pak-l-aj</i> <i>u-pak-ab</i>	PS	obrátiť, prevrátiť, smerovať dolu, zložiť
<i>pak-</i>	pa-ka-xa pa-ka-xi	<i>pak-ax</i> <i>pak-aax</i>	TS	vrátiť sa

<i>pak'-</i>	pa-k'a u-pa-k'a pa-k'a-ji-ya	<i>pak'-</i> <i>u-pak'-</i> <i>pak'-j-iiy</i>	TS	položit', umiestniť, (po)klopať, zasadiť
<i>pan-</i>	pa-na-wa-ni	<i>pan-waan</i>	PS	kopať (?)
<i>pas-</i>	pa-sa-ja u-pa-sa-wa	<i>pa[h]s-aj</i> <i>u-pas-aw</i>	TS	otovoriť, odkryť, odhaliť, vykopať/ exhumovať
<i>pat-</i>	pa-ta-wa-ni PAT-wa-ni PAT-ta-wa-ni PAT-la-ja PAT-[la]ja	<i>pat-waan</i> <i>pat-waan</i> <i>pat-waan</i> <i>pat-l-aj</i> <i>pat-l-aj</i>	PS	urobiť, tvarovať, formovať, stavať
<i>pat-</i>	u-pa-ti-ji u-PAT-ji u-PAT-ta-wa	<i>u-pat-ij</i> <i>u-pat-[i]j</i> <i>u-pat-aw</i>	TS	urobiť, tvarovať, formovať, stavať
<i>pek-</i>	u-pe-ka-ja	<i>u-pek-aj</i>	* *	
<i>pet-</i>	PET-te PET-ja PET-ji-ya	<i>pet-</i> <i>pe[h]t-[a]j</i> <i>pe[h]t-j-iiy</i>	TS	zaokrúhliť, zaobliť
<i>pich-</i>	pi-chi	<i>pich-</i>	TS	perforovať
<i>pitz-</i>	pi-tzi-ja pi-tzi-la-ja pi-tzi-ji-ya	<i>pitz-iiy</i> <i>pitz-iil-[a]j</i> <i>pitz-j-iiy</i>	ISO	hrať s loptou
<i>pok-</i>	u-po-ko-lo	<i>u-pok-ol</i>	TS	umývať, vymývať
<i>puk-</i>	PUK PUK-ki	<i>puk-</i> <i>puk- / -[i]</i>	IS	rozptýliť, šíriť sa (v súvislosti s ohňom / uhlíkmi)
<i>pul-</i>	pu-lu-yi PUL-yi	<i>pul-uuy</i> <i>pul-uuy</i>	TS	(s)páliť, uviesť v plamene
<i>sat-</i>	sa-ta-yi	<i>sat-aay</i>	TS	1) zničiť 2) uvoľniť
<i>siy- / sihy-</i>	SIY-ja SIY-ya-ja SIY-ja-[ji]ya SIY-ji-ja	<i>si[h]y-[a]j</i> <i>si[h]y-aj</i> <i>si[h]y-[a]j-iiy</i> <i>si[h]y-j-iiy</i>	ISO	byť narodený
<i>sin-</i>	si-na-ja si-na u-si-na	<i>si[h]n-aj</i> <i>si[h]n-a[j]</i> <i>u-si[h]n-a[j]</i>	TS	rozšíriť, rozhlásiť
<i>sus-</i>	su-sa-ja	<i>su[h]s-aj</i>	TS	škrabať, odlupovať
<i>tak'-</i>	ta-k'a u-ta-k'a ta-k'a-ni	<i>tak'-</i> <i>u-tak'-</i> <i>tak'-aan</i>	TS	omietnuť, prilepiť

<i>tal-</i>	ta-li ta-li-ya TAL	<i>tal-/[i]</i> <i>tal-iyy</i> <i>tal</i>	IS	prísť, pricestovať (sem)
<i>tap- / tahp-</i>	ta-pa-la	<i>tap-al / ta[h]p-al</i>	IS	1) udusiť, uhasiť 2) zdobiť
<i>tek'-</i>	te-k'a-ja	<i>te[h]k'-aj</i>	TS	šlapať, udupať
<i>til-</i>	ti-li-wi TIL-wi	<i>til-iw</i> <i>til-[i]w</i>	IS	prikladať, páliť
<i>tihm-</i>	ti-ma-ja ti-mi-ja	<i>ti[h]m-aj</i> <i>ti[h]m-[a]j</i>	*	uspokojiť, upokojiť, (u)zmieriť
<i>tut-</i>	tu-ta-ja tu-tu-yi	<i>tut-aj</i> <i>tut-uuy</i>	TS	navštíviť, prejsť
<i>t'ab-</i>	t'a?-ba-yi T'AB?-yi T'AB?[yi]	<i>t'ab-aay</i> <i>t'ab-aay</i> <i>t'ab-aay</i>	IS	1) stúpať, zdvihnúť 2) venovať
<i>t'ox-</i>	t'o-xa-ja	<i>t'o[h]x-aj</i>	?	?
<i>tzak-</i>	u-TZAK-wa TZAK-wa TZAK-wi TZAK-wi-ya TZAK-ja	<i>u-tzak-[a]w</i> <i>tzak-[a]w</i> <i>tzak-[aa]w</i> <i>tzak-[aa]w-[ii]y</i> <i>tza[h]k-[a]j</i>	TS	zaklínať / čarovať, pochopiť / ovládať ťažko uchopiteľné / prchavé veci
<i>tzik-</i>	tzi-ka-ja	<i>tzi[h]k-aj</i>	TS	čítať, počítať, rátať
<i>tzutz-</i>	tzu-tza-ja ²tzu-ja ²tzu-ji-ya TZUTZ-tza-ja TZUTZ-ja u-TZUTZ-wa u-TZUTZ-yi TZUTZ-yi TZUTZ-jo-ma	<i>tzu[h]tz-aj</i> <i>tzu[h]tz-[a]j</i> <i>tzu[h]tz-j-iiy</i> <i>tzu[h]tz-aj</i> <i>tzu[h]tz-[a]j</i> <i>u-tzutz-[u]w</i> <i>u-tzutz-[uu]y</i> <i>tzutz-[uu]y</i> <i>tzutz-j-om</i>	TS	končiť, uzavrieť, dokončiť
<i>tz'ak-</i>	u-TZ'AK u-TZ'AK-ka u-TZ'AK-a u-TZ'AK-ka-a u-TZ'AK-bu-ji-li	<i>u-tz'ak-</i> <i>u-tz'ak-</i> <i>u-tz'ak-a[']</i> <i>u-tz'ak-a'</i> <i>u-tz'ak-bu-j-il / -buuj-</i> <i>[i]l</i>	TS	nahromadiť, dať do poriadku / spraviť, zhromaždiť, zarovnať, usporiadať
<i>tz'an-</i>			TS	zničiť
<i>tz'ap-</i>	u-tz'a-pa-wa tz'a-pa-wa tz'a-pa-ja tz'a[pa]-ja tz'a-pa-pa-ja tz'a-pa-[ji]ya	<i>u-tz'ap-aw</i> <i>tz'ap-aw</i> <i>tz'a[h]p-aj</i> <i>tz'a[h]p-aj</i> <i>tz'a[h]p-aj</i> <i>tz'a[h]p-j-iiy</i>	TS	1) umiestniť, zasadiť, zdvihnúť 2) vztýčiť stélu
<i>tz'ay-</i>	tz'a-ya-ja	<i>tz'a[h]y-aj</i>	TS	klesnúť, vyhrať (?)
<i>tz'ihba-</i>	u-tz'i-ba tz'i-bi-na-ja	<i>u-tz'i[h]b-a</i> <i>tz'i[h]b-n-aj</i>	IS	maľovať / písať

	u-tz'i-bi-na-ja u-tz'i-bi-na-ja-la	<i>u-tz'i[h]b-n-aj</i> <i>u-tz'i[h]b-n-aj-al</i>		
<i>ub-</i>	yu-bi yu-bi-la	<i>y-ub-</i> <i>y-ub-iil</i>	IS	počut'
<i>uk'-</i>	u-UK'-ni yu-UK'-bi	<i>uk'-uun</i> <i>y-uk'-[i]b</i>	IS	pit'
<i>uht-</i>	u-ti u-ti-ya UH-ti UH-ti-ya u-to-ma u-u-ti	<i>u[h]t- / -[i]</i> <i>u[h]t-i-iy</i> <i>uht- / -[i]</i> <i>uht-i-iy</i> <i>u[h]t-om</i> <i>u-u[h]t- / -[i]</i>	IS	stat' sa, udiat' sa
<i>ux- / uxul-</i>	u-xu-lu yu-xu-lu yu-xu-lu-ji yu-xu-li yu-xu-lu-li	<i>ux-ul</i> <i>y-ux-ul</i> <i>y-ux-ul-[i]j / -uuj</i> <i>y-ux-uul</i> <i>y-ux-ul-[i]l</i>	TSO	ryt', vyrezávat', modelovat'
<i>wa-</i>	wa-[i]ja	<i>wa[']-iij</i>	?	?
<i>wa'-</i>	wa-a-wa-ni wa-WA'-la-ja WA'-la-ja wa-WA'-ji-ya WA'-ji-ya WA'-ja	<i>wa'-waan</i> <i>wa'-l-aj</i> <i>wa'-l-aj</i> <i>wa'-j-i-iy</i> <i>wa'-j-i-iy</i> <i>wa'-[i]j</i>	PS	byť vztýčený, posadený kolmo, podoprený?
<i>wach-</i>			PS	vztýčit'/postavit'
<i>wal-</i>	wa-WAL-la-ja WAL-la-ja wa-WAL-ji-ya WAL-ji-ya WAL-ja	<i>wa'-l-aj</i> <i>wa'-l-aj</i> <i>wa'-j-i-iy</i> <i>wa'-j-i-iy</i> <i>wa'-[i]j</i>	TS	nastavit' / vztýčit'
<i>way-</i>	WAY-bi u-WAY-bi u-WAY-bi-li WAY-HAB[bi]-ba WAY-HAB[bi] WAY-HAB-ba	<i>way-ib</i> <i>u-way-ib</i> <i>u-way-bil / -[i]l</i> <i>way-haab</i> <i>way-haab</i> <i>way-ha[a]b</i>	IS	spat', snívat', premenit'
<i>we'-</i>	WE' u-WE'-ya u-WE'-ji-ya WE'-ji WE'-i-bi WE'-bi WE'-ma WE'-la	<i>we'-</i> <i>u-we'-[e]'y / -[ii]y</i> <i>u-we'-j-i-iy</i> <i>we'-eej</i> <i>we'-ib</i> <i>we'-[i]b</i> <i>we'-em</i> <i>we'-el</i>	TS	jest' (kukuričné jedlá)
<i>wi'-</i>	WI'-ja	<i>wi'-[a]j</i>	TS	jest' (vo vojenských/bojových výrazoch). Zrejme odvodené od we'-aj "zjedol".
<i>witz-</i>	wi-tzi-ja	<i>witz-iij</i>	ISO	nahromadiť,

	WITZ-ja	<i>witz-[ii]j</i>		nakopit' (ako horu)
<i>wol-</i>	wo-lo-yi	<i>wol-ooy</i>	TS	zaoblit', zabalit'
<i>xok-</i>	xo-ki	<i>xok- / -[i]</i>	TS	počítat', čítat'
<i>yal-</i>	ya-la-ja ya-la-ji-ya YAL-la-ja ya-le-je	<i>yal-aj</i> <i>yal-aj-iiy</i> <i>yal-aj</i> <i>yal-ej</i>	TS	(z)hodiť, zvrhnúť
<i>yip-</i>	yi-pi-la-ja yi-pi-ya-ja yi-pi-ya-je-la	<i>yip-l-aj</i> <i>yip-y-aj</i> <i>yip-y-aj-el</i>	IS	naplniť
<i>yuhk-</i>	yu-ku-[la]ja yu-ku-no-ma yu-[ku]no yu[ku]	<i>yu[h]k-l-aj</i> <i>yu[h]k-n-om</i> <i>yu[h]k-n-o[m]</i> <i>yu[h]k-</i>	TS	1) pripojiť sa, spojiť / zjednotiť 2) chvieť, triasť
<i>yul-</i>	yu-lu	<i>yul-</i>	TS	leštiť, hladiť

PODSTATNÉ MENÁ A PRÍDAVNÉ MENÁ

Kmeň/koreň:	Transkripcia:	Transliterácia:	Preklad:
<i>abak</i>	pozri sabak	---	---
<i>ach</i>	ACH?-cha	<i>ach</i>	PODST. M. „penis“ pravdepodobne ch'olanská alebo yukatécká forma
<i>ahal</i>	a-ha-la a-ha-li	<i>ahal</i> <i>ahaal</i>	PODST. M. 1) „úsvit, stvorenie“ 2) „podrobenie“
<i>ajaw</i>	a-ja-wa a-AJAW-wa a-AJAW AJAW-wa AJAW	<i>ajaw</i> <i>ajaw</i> <i>ajaw</i> <i>ajaw</i> <i>ajaw</i>	PODST. M. / titul 1) doslova AG + hovoriť > „hovorca“ alebo voľnejšie „rečník“ 2) titul pre „pán, vládca, kráľ“
<i>ajawil</i>	AJAW-wa-li AJAW-li	<i>ajaw-[i]l</i> <i>ajaw-[i]l</i>	PODST. M. „panstvo, kráľovstvo“
<i>ajawlel</i>	AJAW-le-le AJAW-le2 AJAW-wa-le AJAW-le	<i>ajaw-lel</i> <i>ajaw-lel</i> <i>ajaw-le[l]</i> <i>ajaw-le[l]</i>	PODST. M. „panstvo, kráľovstvo“
<i>ajawte'</i>	AJAW-TE' AJAW[TE'] ya-AJAW-TE' ya-AJAW[TE']	<i>ajaw-te'</i> <i>ajaw-te'</i> <i>y-ajaw-te'</i> <i>y-ajaw-te'</i>	ZPM titul „pán stromu“ alebo „kráľovský strom“ závisí od prekladu
<i>ajtz'ihb</i>	a/AJ-tz'i-bi ya-tz'i-bi a/AJ-TZ'IB	<i>aj-tz'i[h]b</i> <i>y-a[j]-tz'i[h]b</i> <i>aj-tz'i[h]b</i>	PODST. M. „maliar, pisateľ, pisár“

<i>ahk</i>	a-ka AK-ka AK	<i>a[h]k</i> <i>a[h]k</i> <i>a[h]k</i>	PODST. M.	„korytnačka“ konkrétne riečna korytnačka z oblasti centrálnej Ameriky (Dermatemys mawii)
<i>ahkul</i> <i>ahku'l</i>	a-ku-u-lu a-ku-lu a-ku-la a-ku AK-lu AK-la AK	<i>a[h]k-u'l</i> <i>a[h]k-ul / a[h]k-u'l</i> / top. <i>a[h]k-u'l</i> <i>a[h]k-u[l]</i> <i>a[h]k-[u]l</i> <i>a[h]k-[u]'l</i> <i>a[h]k-[ul] / a[h]k-[u'l]</i>	PODST. M.	1) „korytnačka“ – pozri vyššie 2) slúži skôr ako toponymický výraz pre „miesto kde sa hojne vyskytujú korytnačky“ 3) používa sa ako časť kráľovského mena
<i>ahkan</i>	[ya]AKAN-na a/AJ-AKAN-na AKAN-na AKAN	<i>y-a[h]kan</i> <i>a[h]kan</i> <i>a[h]kan</i> <i>a[h]kan</i>	PODST. M. / teonym	1) „dunenie, zastonanie“ 2) teonym boha A
<i>ahk'ab</i>	ya-k'a-ba a-k'a-ba AK'AB-li AK'AB	<i>y-a[h]k'ab</i> <i>a[h]k'ab</i> <i>a[h]k'ab-aal</i> <i>a[h]k'ab</i>	PODST. M.	1) „noc, tma“ 2) keď sa použije v privlastňujúcej konštrukcii ako súčasť nasledujúca po <i>ch'ahb</i> „pokánie“ môže sa vzťahovať ku „sile, moci, potencii“
<i>ahk'(u)tu'</i>	ya-k'u-tu-u	<i>y-a[h]k'-(u)tu'</i>	PODST. M. / ZPM	„dar“ (doslova „daná vec“ analyzovaná ako 3SE-give-NOM/INST?)
<i>al</i>	ya-la ya-AL-la ya-AL AL	<i>y-al</i> <i>y-al</i> <i>y-al</i> <i>al</i>	PODST. M.	„dieťa, potomok (matky)“
<i>anaab / a'naab</i>	a-na-bi ya-na-bi-li ya-a-na-bi-li	<i>anaab</i> <i>y-anaab-[i]l</i> <i>y-a[j]-anaab-[i]l / ya'naab-[i]l</i>	PODST. M.	„sochár“ (?)
<i>at</i>	AT-ti AT-ta	<i>aat</i> <i>at</i>	PODST. M.	„penis“
<i>atan</i>	ya-ta-na ya-AT-na a-AT-na ya-TAN-li	<i>y-atan</i> <i>y-atan</i> <i>atan</i> <i>y-atan-[i]l / y-atan-[aa]l</i>	PODST. M.	„manžel/ka, žena, partner“
<i>atot</i>	ya-to-te ya-ATOT-TE(') ya-ATOT ya-ATOT-ti	<i>y-atot-e</i> <i>y-atot-e</i> <i>y-atot</i> <i>y-atoot</i>	PODST. M.	„dom“ (domov, príbytok) - skorá reflexia lexikálnej položky, neskôr nahradené na väčšine územia nížin za <i>otoot</i> a v niektorých častiach Yucatánu za <i>otooch</i>
<i>ahyiin</i>	a-AYIN-na AYIN-na	<i>a[h]yiin</i> <i>a[h]yiin</i>	PODST. M.	„(veľký) jašter, krokodíl“ (Crocodylus

	AYIN-ni AYIN	<i>a[h]yin</i> <i>a[h]yi[i]n</i>		acutus & C.moreleti) – možno je koreň slova v skutočnosti <i>ahiin</i> alebo <i>ayiin</i> než tu uvedená forma
<i>bah</i>	ba-hi ba-hi-ja ba-ji-ja [BAH]hi BAH ba	<i>baah</i> <i>baah-[ii]j</i> <i>baaj-[ii]j / baa[h]-[ii]j</i> <i>baah</i> <i>bah / ba[a]h</i> <i>ba[h] / ba[ah]</i>	PODST. M. / PRÍD.	1) „syseľ“ 2) „líc“ ako rozlišovač v titulature vysokých elit nesúcich špecifickým titulom 3) „obraz, ja“ 4) s príponou <i>-il</i> a v spojení so slovným kmeňom <i>a'n</i> „byť, existovať“ sa používa ako časť zosobňujúcich vyjadrení
<i>baak</i>	ba-ki ba-ki-li BAK-ki ba-ka BAK	<i>baak</i> <i>baak-[i]l</i> <i>baak</i> <i>bak</i> <i>bak / ba[a]k</i>	PODST. M.	1) „kosť, kostra“ 2) „zajatec, väzeň“ zajatý vo vojne
<i>bahlam</i>	ba-la-ma BALAM-la-ma BALAM-ma BALAM	<i>ba[h]lam</i> <i>ba[h]lam</i> <i>ba[h]lam</i> <i>ba[h]lam</i>	PODST. M.	„jaguár“ (<i>Panthera onca</i>) alebo mačkovité vo všeobecných koreňoch od slovesa <i>bal-</i> „skryť“ s činnou príponou <i>-am</i> , doslova „skrývač“
<i>batun</i>	ba-TUN-nu	<i>batun</i>	PODST. M.	kôstka plodu neznámej rastliny (?)
<i>ba'tz'</i>	ba-tz'u BATZ'	<i>ba'tz'</i> <i>ba[']tz'</i>	PODST. M.	„(čierny) vrešť'an guatemalský (druh opice)“ (<i>Alouatta pigra</i>)
<i>bay</i>	ba-ya			tučný?
<i>bih / bij</i>	bi-hi bi-ji bi	<i>bih</i> <i>bij</i> <i>bi[h] / bi[j]</i>	PODST. M.	„cesta“ porovnaj so <i>sakbih</i> čo je doslova „biela-cesta“ - pomenovanie používané v klasickom období pre cesty vybudované na násype, na Yucatáne nazývané <i>sakbe</i>
<i>bij</i>	ta-ta-bi (K1196)	<i>tat bij</i>	PODST. M.	„riadok (textu)“
<i>bihtuun</i>	bi-TUN-ni [bi]TUN-ni	<i>bih-tuun</i> <i>bih-tuun</i>	ZPM	doslova „cestný kameň“ vzťahuje sa ku dláždeným povrchom, zvlášť k hracej ploche loptových ihrísk
<i>bola'y</i>	bo?-la-yi BOL?-la-yu	<i>bolaay</i> <i>bola'y</i>	PODST. M.	„dravé zviera, predátor“ konkrétne sa vzťahuje

				k mačkovitým šelmám ale aj k hadom, v súdobých súvislostiach má zvyčajne pred sebou indikátor farby (ako <i>chak, k'an</i> alebo <i>ik'</i>)
<i>bubul</i>	2bu-lu-HA'	<i>bubul-ha'</i>	PODST. M.	„vodný hmyz“
<i>bubul</i>	2bu-lu	<i>bubul</i>	PRÍD.	cylindrický, stĺpovitý
<i>buhk</i>	bu-ku	<i>bu[h]k</i>	PODST. M.	„látka, šaty“
<i>bukuutz</i>	bu-ku-tzi	<i>bukuutz</i>	PODST. M.	vzťahuje sa k istému typu kakaového receptu z oblasti Acanceh na Yucaténe
<i>bu'ul / bu'l</i>	bu-la	<i>bu'[u]l / bu'l</i>	PODST. M.	„(čierna a hnedá) fazul'a“ (*)
<i>butz'</i>	bu-tz'a-ja	<i>butz'-aj</i>	PODST. M.	„dym“
<i>cha'</i>	2	<i>cha'</i>	PRÍD.	„znova, inokedy, druhý krát“
<i>chaab</i>	cha-bi	<i>chaab</i>	PODST. M.	„včela, úl, med“ pozri aj kab
<i>chaach</i>	cha-chi	<i>chaach</i>	PODST. M.	„kôš“
<i>chahk</i>	cha-ki CHAK-ki CHAK	<i>cha[h]k / chaa[h]k cha[h]k / chaa[h]k cha[h]k / cha[ah]k</i>	PODST. M. / teonym	1) „dážď, dažde – obdobie dážďov“ 2) teonym boha B pozri <i>chahuk</i> nižšie
<i>chab</i>	pozri kab	---	---	---
<i>chahuk</i>	cha-hu-ku	<i>chahuk</i>	PODST. M.	„hrom“ príbuzné s pojmom <i>chahk</i>
<i>chak</i>	CHAK	<i>chak</i>	PRÍD.	1) „červený“ 2) „veľký-ohromný“
<i>chakte'</i>	CHAK-TE'-e	<i>chak-te'</i>	ZPM	doslova „červený- strom“
<i>chakal</i>	CHAK-ka-la	<i>chak-al</i>	PRÍD.	doslova „načervenalý, ako červený“
<i>chakjal</i>	CHAK-ja-la	<i>chak-jal</i>	PRÍD.	doslova „načervenalý, sčervenený“ alebo „pýriaci sa“
<i>chakalte'</i>	CHAK-ka-la-TE'	<i>chak-al-te'</i>	ZPM	doslova „červená- miska-strom“ pre chicozapote (Manilkara zapota) (druh stromu)

<i>chak ek'</i>	CHAK-EK'	<i>chak ek'</i>	ZPM	doslova „veľké hviezda“ pomenovanie nebského telesa – Venuše
<i>chakat</i>	CHAK-AT-ta CHAK-AT	<i>chakat</i> <i>chakat</i>	PODST. M.	tanečný predmet alebo možno druh tanca v oblasti Usumacinty
<i>chan</i>	CHAN-na CHAN	<i>chan</i> <i>chan</i>	PODST. M. / Č	1) „nebo“ 2) „had“ 3) „štyri“
<i>chanal</i>	CHAN-NAL CHAN-la	<i>chanal</i> <i>chan[a]l</i>	PRÍD.	doslova „ako nebo“ v zmysle „nebeský“
<i>chan ch'e'n</i>	CHAN-na-CH'EN-na CHAN-na-CH'EN CHAN-CH'EN-na CHAN-CH'EN	<i>chan-ch'e'n</i> <i>chan-ch'e[']n</i> <i>chan-ch'e'n</i> <i>chan-ch'e[']n</i>	ZPM	doslova „nebeská jaskyňa“ v širšom význame možno znamená „ríša, teritórium“
<i>cha'n / chan / chanan</i>	CHAN-nu CHAN-na CHAN	<i>cha'n</i> <i>cha[']n / chan / chan[a]n</i> <i>cha[']n / chan / chan[an]</i>	PODST. M.	„strážca“ čítaj ako „väzniteľ“ pozri aj <i>ka'n</i>
<i>chapaht / chapa't / chapaat</i>	cha-pa-ta CHAPAT-ti CHAPAT-tu CHAPAT	<i>chapa[h]t</i> <i>chapa[h]t</i> <i>chapa'[h]t</i> <i>chapa[h]t / chapa['h'ah]t</i>	PODST. M.	„stonožka“ zvyčajne sa vzťahuje k nadprirodzeným bytosťam s atribútmi stonožky
<i>chay / kay</i>	cha-ya CHAY / KAY ka-ya	<i>chay</i> <i>chay / kay</i> <i>kay</i>	PODST. M.	„ryba“
<i>che'</i>	che-e	<i>che'</i>	PODST. M.	„strom“ yucatécka verzia častejšej ch'olanskej formy <i>te'</i>
<i>che'hb / che'hibul</i>	che-e-bu che-bu	<i>che'[h]b / che'[h]bu[l]</i> <i>che'[h]b / che['h]bu[l]</i>	PODST. M.	„písací nástroj, brko, pero, stylus“
<i>chel</i>	che-le CHEL?	<i>chel</i> <i>chel</i>	PODST. M.	„dúha“
<i>chi'ik / chi'k</i>	chi-ku chi[ku]	<i>chi'[i]k / chi'k</i> <i>chi'[i]k / chi'k</i>	PODST. M.	„nosál“ (Nasua Narica)
<i>chi'</i>	chi	<i>chi[']</i>	PODST. M.	„ústa“ yucatécka forma ch'olanského termínu <i>ti'</i> „ústa, pera, okraj“
<i>chi'iltuun</i>	chi-li-TUN-ni	<i>chi[']-[i]l-tuun</i>	ZPM	„ústa – kameň“ pojem sa používa na označenie kamenných kruhov, resp. obručí na loptových ihriskách
<i>chich</i>	chi-chi	<i>chich</i>	PODST. M.	„slovo, dôvod“

<i>chih / chij</i>	chi-hi chi-ji	<i>chih</i> <i>chij</i>	PODST. M.	„ <i>chicha</i> “ alkoholický nápoj vyrábaný z fermentovaných rastlín agáve
<i>chij</i>	chi-ji chi CHIJ	<i>chij</i> <i>chi[j]</i> <i>chij</i>	PODST. M.	„vysoká zver (jeleň)“ konkrétne jeleník bielochovej (Odocoileus virginianus) pozri aj <i>keej a may</i>
<i>chijil</i>	CHIJ-ji-li chi-ji-li	<i>chijil</i>	PRÍD.	ako jeleň
<i>chik'in</i>	chi-K'IN-ni chi-K'IN	<i>chik'in</i> <i>chik'in</i>	PODST. M.	„západ“ – svetová strana; používané v poklasickej perióde, nahradil v klasickom období používaný ch'olanský termín <i>ochk'in</i>
<i>chi'lam</i>	chi-la-ma	<i>chi[']lam</i>	PODST. M.	„hovorca, tlmočník“
<i>chilkay</i>	chi-li-ka-yu	<i>chil-kay-u[l]</i>	ZPM	„Lamantín“ (vodný cicavec žijúci na pobrežiach Ameriky, Trichechus manatus), možná toponymická prípona – <i>ul</i> . Všetchni si vzťah so „žralokmi“, alebo „veľkými rybami“ v yucatéckych jazykoch napr. <i>chil-am</i> alebo <i>chi'l-am</i>
<i>chit</i>	chi-ti CHIT?-ti CHIT?-ta CHIT?	<i>chit</i> <i>chit</i> <i>chiit</i> <i>chit / chi[i]t</i>	PODST. M.	„otec, patrón“ podobné pojmu <i>kit</i>
<i>chitam</i>	CHITAM-ma CHITAM	<i>chitam</i> <i>chitam</i>	PODST. M.	„pekari“ (Tayassu pecari alebo T. tajacu - pekari pásavý)
<i>chitin</i>	chi-ti-ni	<i>chitin</i>	PODST. M.	„pec, piecka“ alebo možno vypaľovacia-sušiacia pec pozri <i>kun</i>
<i>chiwoj</i>	chi-wo-ja chi-wo-jo CHAK-chi-wo	<i>chiwoj</i> <i>chiwoj</i> <i>chak-chiwo[j]</i>	PODST. M.	„tarantula“ alebo „ohromný pavúk“
<i>chubal</i>	chu-ba-la	<i>chub-al</i>	PODST. M.	druh nádoby pre brká, stylusy alebo iné písacie nástroje
<i>chuch</i>	chu-chu u-chu-chu	<i>chuch</i> <i>u-chuch</i>	PODST. M.	„krosná, tkací rám“

<i>chumib</i>	CHUM[<i>mu</i>]-bi CHUM[<i>mu</i>-bi]	<i>chum-ib</i> <i>chum-ib</i>	PODST. M.	„stolec, lavica“ v širšom význame možno „trón“. Vychádza z koreňa <i>chum-</i> „sediť“ s predmetnou príponou <i>-ib</i>
<i>chuwen</i>	CHUWEN-na CHUWEN-ne CHUWEN	<i>chuwen</i> <i>chuwen</i> <i>chuwen</i>	PODST. M.	„remeselník“
<i>ch'ah</i>	ch'a-ha	<i>ch'ah</i>	PRÍD.	„horký“ používané v súvislosti s nápojmi atole (mexický horúci nápoj vyrábaný z kukurice)
<i>ch'ahb</i>	ch'a-CH'AB CH'AB-ba CH'AB CH'AB-li	<i>ch'a[h]b</i> <i>ch'a[h]b</i> <i>ch'a[h]b</i> <i>ch'a[h]b-[i]l</i>		1) pokánie, pôst, obet' 2) keď sa použije v privlastnenej vetnej konštrukcii ako prvok predchádzajúci slovu <i>ahk'ab</i> „temnota“ sa môže vzťahovať ku „sile, potencii“
<i>ch'aaj / ch'aj / ch'ah</i>	ch'a-ji ch'a-ja ch'a-ha	<i>ch'aaj</i> <i>ch'aj / ch'a[a]j</i> <i>ch'ah / ch'a[j]</i>	PODST. M.	„kvapka, kropaj“ možno sa vťahuje ku kvapkám krvi alebo guľkám kadidla používaných v symbolických rituáloch siatia
<i>ch'ahom</i>	ch'a-ho-ma CH'AH?-ma ch'a-ho	<i>ch'ah-om</i> <i>ch'ah-[o]m</i> <i>ch'ah-o[m]</i>	PODST. M.	„mladý (muž)“
<i>ch'amak</i>	ch'a-ma-ka? ch'a-CH'AMAK	<i>ch'amak</i> <i>ch'amak</i>	PODST. M.	„líška“ (Urocyon cinereoargenteus)
<i>ch'aat / ch'at</i>	ch'a-ti ch'a-ta	<i>ch'aat</i> <i>ch'at / ch'a[a]t</i>	PODST. M.	„trpaslík, hrbáč“
<i>ch'e'n</i>	CH'EN-na CH'EN-ni CH'EN-ne CH'EN	<i>ch'e'n</i> <i>ch'een</i> <i>ch'en / ch'e[']n</i> <i>ch'e[']n</i>	PODST. M.	„jaskyňa, studňa, dutina, diera, brloh“
<i>ch'e'nal</i>	[CH'EN]NAL-la [CH'EN]NAL	<i>ch'e[']n-al / ch'e[']nnal</i> <i>ch'e[']n-al / ch'e[']nnal</i>	PODST. M.	doslova „jaskynný“ alebo „jaskynné miesto“ pre „hrobku“
<i>ch'o'</i>	ch'o / CH'O'	<i>ch'o['] / ch'o'</i>	PODST. M.	„potkan“
<i>ch'ok</i>	ch'o-ko CH'OK CH'OK-ko	<i>ch'ok</i> <i>ch'ok</i> <i>ch'ok</i>	PODST. M.	„mládenec, výhonok“

<i>ch'ok</i>	ch'o-ko CH'OK CH'OK-ko	<i>ch'ok</i> <i>ch'ok</i> <i>ch'ok</i>	PRÍD.	„mladý“
<i>ch'oklel</i>	CH'OK-ko-le-le CH'OK-ko-le	<i>ch'ok-lel</i> <i>ch'ok-le[l]</i>	PODST. M.	doslova „mladost“
<i>ebe't / ebet</i>	ye-be-ta ye-be-te	<i>y-ebe't</i> <i>y-ebet</i>	PODST. M.	„posol“
<i>ehb</i>	e-bu ye-bu ye-ba ye-ba-la	<i>e[h]b-u[l]</i> <i>y-e[h]b-u[l]</i> <i>y-e[h]b-a[l] / -a[']</i> <i>y-e[h]b-al</i>	PODST. M.	„schodisko, rebrík“
<i>ehte'j / ahte'j</i>	ye-TE'-je [ye]TE'-je ye-he-TE' ye-TE' ya-TE'-a/AJ	<i>y-e[h]te'j</i> <i>y-e[h]te'j</i> <i>y-ehte'[j]</i> <i>y-e[h]te'[j]</i> <i>y-a[h]te'j (?)</i>	PODST. M.	„skutok, čin“ (?) použitý v prívlastňujúcej konštrukcii na označenie vojenského atašé, nasleduje po menách zajatcov a uvádza meno ich väzniteľa
<i>eklib</i>	e-ke-li-bi	<i>ek-lib</i>	PODST. M.	„umiestnená/vsadená vec“ možno odkaz na nástený panel
<i>ek'</i>	EK'	<i>ek'</i>	PODST. M.	„hviezda“
<i>ekaatz</i>	e-ka-tzi	<i>ekaatz</i>	PODST. M.	„náklad, tribút, balík“
<i>ek'te'</i>	EK'-TE'	<i>ek'te'</i>	ZPM	meno stromu
<i>elk'in</i>	EL-K'IN	<i>elk'in</i>	PODST. M.	„východ“ svetová strana; v klasickej období používané v nížinách; v poklasickom období nahradené pojmom <i>lak'in</i>
<i>emal</i>	ye-ma-la	<i>y-emal</i>	PODST. M.	„zostup, zostupný“
<i>ha' / -a'</i>	HA'-a HA' ha' a(h)a[']	<i>ha'</i>	PODST. M.	„voda“ vo všeobecnosti, môže sa vzťahovať špecificky k tekutinám, kvapalinám, riekam a jazerám, ako aj vodným telesám v najširšom význame slova
<i>ha'al</i>	HA'-a-la HA'-la HA'AL	<i>ha'al</i> <i>ha'al</i> <i>ha'al</i>	PODST. M.	doslova „vodový“ alebo „ako voda“, špeciálne sa ale vzťahuje na „dážď“
<i>ha'ha'al</i>	HA'-HA'AL	<i>ha'-ha'al</i>	PODST. M.	doslova „voda-dážď“

				„veľmi daždivo“ špeciálne sa vzťahuje k obdobiu dažďov
<i>haab</i>	HAB-bi HAB[bi] HAB-ba? HAB	<i>haab</i> <i>haab</i> <i>hab / ha[a]b</i> <i>hab / ha[a]b</i>	PODST. M.	„rok (s 365-timi dňami)“
<i>Haabil</i>	HAB-li	<i>ha[a]b-[i]l / hab-[i]l</i>	PODST. M.	„čas, obdobie“
<i>halaw</i>	HALAW?-la-wa HALAW?-wa ha-HALAW?-wa HALAW?	<i>halaw</i> <i>halaw</i> <i>halaw</i> <i>halaw</i>	PODST. M.	„loptové ihrisko“
<i>hamlib</i>	ha-ma-li-bi	<i>ham-lib</i>	PODST. M.	„ležiaca-vec“ alebo „dolu ležiaca vec“ – vzťahuje sa k doposiaľ nezmámemu objektu
<i>hix</i>	hi[HIX] HIX	<i>hix</i> <i>hix</i>	PODST. M.	vzťahuje sa ku neznámej mačkovitej šelmě, možno k ocelotu (<i>Leopardus pardalis</i>), alebo mačke dlhochvostej (<i>Leopardus</i> <i>wiedi</i>)
<i>huh / juj</i>	hu HUH ju	<i>hu[h]</i> <i>huh or</i> <i>ju[j]</i>	PODST. M.	„leguán“ (<i>Iguana iguana</i> <i>Ctenosaura similis</i>)
<i>hu'n</i>	hu-na HUN-na HUN	<i>hu'n</i> <i>hu'n</i> <i>hu[']n</i>	PODST. M.	1) „papier, kôra, kniha“ 2) „čelenka, ozdoba hlavy“ (vyrobená z papiera)
<i>hu'nal</i>	hu-na-la HUN-la	<i>hu'n-[a]l</i> <i>hu[']n-[a]l</i>	PODST. M.	„čelenka“ v širšom význame „koruna“
<i>hut / ut</i>	HUT / UT u-ti	<i>hut / ut</i> <i>uut</i>	PODST. M.	„tvár, vizáž“
<i>i'</i>	I	<i>i[']</i>	PODST. M.	„jastrab, sokol“
<i>ibach</i>	i-ba-cha	<i>ibach</i>	PODST. M.	„pásavec“ konkrétne pásavec deväťopásy (<i>Dasyus novemcintus</i>)
<i>ich</i>	i-chi	<i>ich</i>	PODST. M.	„čili“ (paprika)
<i>ichaan</i>	yi-cha-ni	<i>y-ichaan</i>	PODST. M.	„matkin brat, strýko z matkinej strany“
<i>ichnal</i>	yi-chi-na-la yi-[chi]NAL-la yi-[chi]NAL a-wi-[chi]NAL	<i>y-ich-nal</i> <i>y-ich-nal</i> <i>y-ich-nal</i> <i>aw-ich-nal</i>	cop.	doslova „predná strana“ resp. „viditeľné miesto“, alebo voľnejšie „na dohľad“
<i>ihch'aak</i>	yi-ch'a-ki	<i>y-i[h]ch'aak</i>	PODST. M.	„pazúr, laba“ prevažne

	ICH'AK-ki ICH'AK	<i>i[h]ch'aak</i> <i>i[h]ch'a[a]k</i>		používané v súvislosti s labou mačkovitých šeliem so zaťahovacími pazúrami
<i>ihzt'iin / ihzt'in</i>	i-tz'i-na yi-tz'i-ni i-tz'i [I(°)]TZ'I(°)	<i>i[h]tz'iin</i> <i>y-i[h]tz'in</i> <i>i[h]tz'i[n]</i> <i>i[h]tz'i[in]</i> <i>i[h]tz'i[n]</i> <i>i[h]tz'i[in]</i>	PODST. M.	„mladší brat“
<i>ikaatz / ikitz</i>	i-ka-tzi i-ki-tzi	<i>ikaatz</i> <i>ikitz</i>	PODST. M.	„bremeno, balík, hold“ v niektorých prípadoch regália (insignia moci) používaná pri vzdaní vazalského holdu
<i>ik'</i>	IK'	<i>ik'</i>	PODST. M.	„vietor, vzduch“
<i>ik'</i>	IK'	<i>ik'</i>	PRÍD.	„čierny, tmavý“
<i>ik'il</i>			PRÍD.	„temný, čiernota“
<i>ik'jal</i>			PRÍD.	„černenie“
<i>itz'aat / itz'at</i>	i-tz'a-ti ITZAT?-ti i-tz'a-ta ITZAT?-ta ITZAT?	<i>itz'aat</i> <i>itz'aat</i> <i>itz'at</i> <i>itz'at</i> <i>itz'a[a]t / itz'at</i>	PODST. M.	„mudrc, vedomec“
<i>ixik</i>	IXIK-ki IXIK	<i>ixik</i> <i>ixik</i>	PODST. M.	„pani, žena“
<i>jaahch / jahch</i>	ja-hi-chi ja-chi ja-cha	<i>jaahch</i> <i>jaa[h]ch</i> <i>ja[h]ch</i>	PODST. M.	„vyrezávaný objekt“, pojmem ktorým boli označované najmä predmety vyrobené z mušle, resp. ulity
<i>jaay / jay</i>	ja-yi ja-ya	<i>jaay</i> <i>jay</i>	PODST. M.	„misa, pohár“
<i>jan</i>	ja-na JAN	<i>jan</i> <i>jan</i>	PODST. M.	vzťahuje sa ku neidentifikovanému typu dravého vtáka
<i>janaab</i>	ja-na-bi ja-NAB JANAB	<i>janaab</i> <i>jana[a]b</i> <i>jana[a]b</i>	PODST. M.	vzťahuje sa ku neidentifikovanému typu kvetiny (?)
<i>jawte' / jawante'</i>	ja-wa-TE' ja-TE'	<i>jawte' / jawa[n]te'</i> <i>ja[w]te' / ja[wan]te'</i>	ZPM	„tanier / nádoba na trojnožke“ možno pochádza z jaw– „roztvorený“ s nominalizačnou príponou <i>-an</i> a <i>-te'</i>
<i>jol, jool, jo'l</i>	jo-lo JOL-lo JOL-mi JOL-li	<i>jol</i> <i>jol</i> <i>jol-[oo]m</i> <i>jool?</i>	PODST. M.	„hlava, lebka, cranium“

	JOL-la JOL-le JOL	<i>jo'l?</i> <i>jol-e</i> <i>jol</i>		
<i>joy</i>	JOY JOY-ye-la	<i>joy</i> <i>joy-el</i>	PODST. M.	„debut, prezentácia“
<i>jub / ju'b</i>	ju-bi ju-ba	<i>juub</i> <i>ju'b?</i>	PODST. M.	„mušľa, ulita“ možno fúkací hudobný nástroj vyrobený z morskej ulity
<i>juuhch</i>	ju-chi ju-chu	<i>juu[h]ch</i> <i>ju[h]ch</i>	PODST. M.	„mušľa, ulita“
<i>jukuub</i>	ju-ku-bi	<i>jukuub</i>	PODST. M.	„kanoe“
<i>juj</i>	pozri huh	---		---
<i>jul</i>	ju-lu	<i>jul</i>	PODST. M.	„šidlo, šípka, oštep“
<i>julbaak</i>	ju-li-ba-ki ju-lu-BAK	<i>juul-baak</i> <i>jul-ba[a]k</i>	ZPM	„šidlo (kostené)“
<i>juntan / juntahn</i>	1-ta-an 1-TAN-na 1-TAN	<i>juntan / juntahn</i> <i>juntan / juntahn</i> <i>juntan / juntahn</i>	PODST. M.	„opatrovaný, milovaný“
<i>kaab / kab</i>	ka-bi ka-ba KAB	<i>kaab</i> <i>kab</i> <i>kab / ka[a]b</i>	PODST. M.	„zem, pôda“ so vzťahom ku kozmologickému objektu „Zem“
<i>kabal</i>	KAB-la	<i>kab-[a]l</i>		adj „zemitý“ v zmysle „terestriálny, pozemský“
<i>kabal pitziil</i>	ka-ba-la pi-tzi-la	<i>kab-al pitz-iil</i>	ZPM	doslova „hlinené ihrisko na loptovú hru“ alebo „pozemský hráč loptovej hry“, pozri aj <i>pitziil</i> a všimni si príklad <i>luumil pitziil</i> s podobným významom
<i>kab</i>	KAB-ba KAB	<i>kab</i> <i>kab</i>	PODST. M.	„včela, úl, med“
<i>kakaw</i>	ka-ka-wa 2ka-wa 2ka-ka-wa ka-wa ka	<i>kakaw</i> <i>kakaw</i> <i>kakaw</i> <i>ka[ka]w</i> <i>ka[kaw]</i>	PODST. M.	„kakao“
<i>kakawal</i>	ka-ka-wa-la ka-wa-la	<i>kakaw-al</i> <i>ka[ka]w-[a]l</i>	PRÍD.	„kakaový“ v zmysle čokoládový
<i>kaletuun</i>	ka-le-TUN	<i>kal-e-tuun</i>	ZPM	„kamenná miestnosť“ alebo „kamenná socha“(?)
<i>kan</i>	ka-na	<i>kan</i>	PODST. M.	1) „nebo, obloha“

	KAN-na ka-KAN KAN	<i>kan</i> <i>kan</i> <i>kan</i>		2) „had“ 3) „štyri“
<i>ka`n / kan / kanan</i>	KAN-nu KAN-na KAN	<i>ka`n</i> <i>ka[´]n / kan / kan[a]n</i> <i>ka[´]n / kan / kan[an]</i>	PODST. M.	„strážca“ rozumej „väzňiteľ“ pozri aj <i>ka`n</i>
<i>kay</i>	pozri <i>chay</i>	---	---	---
<i>kayom</i>	ka-yo-ma	<i>kay-om</i>	PODST. M.	„rybár“ od <i>kay</i> – „ryba“ plus činná prípona – <i>om</i> pre „ryba-ár“
<i>kaywak</i>	ka-ya-wa-ka	<i>kaywak</i>	ZPM	pojem neznámeho významu, ktorý sa vzťahuje k dláču-sekáču resp. im podobným predmetom
<i>keej</i>	ke-ji KEJ	<i>keej</i> <i>ke[e]j / kej</i>	PODST. M.	„jeleň“ špeciálne sa vzťahuje k jeleňovi s bielou zadnou časťou tela (<i>Odolcoileus</i> <i>virginianus</i>). Yucatécka verzia ch’olanského slova <i>chij</i>
<i>kelem</i>	ke-le-ma ke-le ke-KEL KEL	<i>kelem</i> <i>kel[em]</i> <i>kel[em]</i> <i>kel[em]</i>	PRÍD. / PODST. M.	„silný“ alebo okrajovo možno v zmysle „mladosť, mládenec“
<i>kimiil</i>	ki-KIM-la	<i>kim-iil</i>	PODST. M.	„smrť“ alebo doslovnejšie „miesto smrti“
<i>kit / kiit</i>	ki-ti ki-ta	<i>kit</i> <i>kiit</i>	PODST. M.	„otec, patrón“
<i>kiwi´</i>	ki-WI´	<i>kiwi´</i>	PODST. M.	„achiote“ (<i>Bixa</i> <i>orellana</i>), krík s červeným farbivom)
<i>kobal</i>	ko-ba-la	<i>kobal</i>	PODST. M.	„atole“ (mexický horúci nápoj vyrábaný z kukurice)
<i>koh</i>	ko KOH?	<i>ko[h]</i> <i>Koh</i>	PODST. M.	„puma, horský lev“ (<i>Puma concolor</i>)
<i>kohaw, ko´haw</i>	ko-o-ha-wa ko-ha-wa KOHAW-wa	<i>ko´haw</i> <i>ko[´]haw / kohaw</i> <i>ko[´]haw / kohaw</i>	PODST. M.	„helma, prilba“ špeciálna prilba z lastúr prevzatá z Teotihuacánu
<i>kokom</i>	ko-ko-ma	<i>kok-om</i>	PODST. M.	„poslucháč“ (?)
<i>kohknom</i>	ko-ko-no-ma	<i>ko[h]k-n-om</i>	PODST. M.	„strážca“ používaný v osobitnej súvislosti s ochrannými patrónmi –

				božstvami starého Copánu
<i>kuch</i>	ku-chu KUCH?	<i>kuch</i> <i>Kuch</i>	PODST. M.	„náklad, bremeno“ alebo keď je pojem na začiatku zložených konštrukcií: „nástroj, ktorý niečo drží“
<i>kun</i>	ku-nu ku-nu-li	<i>kun</i> <i>kun-[i]l</i>	PODST. M.	„pec“ alebo možno „vypaľovacia – sušiacia pec“; pozri chitin
<i>kutz</i>	ku-tzu	<i>kutz</i>	PODST. M.	„moriak“ konkrétne morka lesklá (Agriocharis ocellata)
<i>kuy</i>	ku-yu KUY	<i>Kuy</i> <i>kuy</i>	PODST. M.	„sova“ nešpecifikovaný typ veľkej sovy, niekedy podobný rohatým sovám
<i>k'ab</i>	k'a-ba K'AB-ba K'AB	<i>k'ab</i> <i>k'ab</i> <i>k'ab</i>	PODST. M.	„ruka“ niekedy sa vzťahuje k ramenu (resp. celej končatine) v širšom význame pri stromoch „vetva“;
<i>k'aba'</i>	k'a-ba K'ABA-ba-a K'ABA-a K'ABA-ba K'ABA	<i>k'aba[']</i> <i>k'aba'</i> <i>k'aba[']</i> <i>k'aba[']</i>	PODST. M.	„meno“
<i>k'ahk'</i>	k'a-k'a 2K'AK' / 2k'a K'AK'-k'a k'a-K'AK' K'AK'	<i>k'a[h]k'</i> <i>k'a[h]k'</i> <i>k'a[h]k'</i> <i>k'a[h]k'</i> <i>k'a[h]k'</i>	PODST. M.	„oheň“ rituálny oheň
<i>k'ahk'al</i>	K'AK'-la	<i>k'a[h]k'-al</i>	PRÍD.	doslova „ohnivý, ako oheň“ alebo širšie „žeravý“
<i>k'ahk'naab</i>	K'AK'-NAB	<i>k'a[h]k'-na[a]b</i>	ZPM	doslova „ohnivé jazero“ myslené ako „oceán, more“ alebo väčšie telesá slanej vody vo všeobecnosti
<i>k'ahk'te'</i>	K'AK'-TE'	<i>k'a[h]k'-te'</i>	ZPM	neidentifikovaný typ rastliny alebo stromu
<i>k'aal</i>	k'a-li k'a-le	<i>k'aal</i> <i>k'al-e / k'a[a]l-e</i>	PODST. M.	„miestnosť, ohrada“
<i>k'ahn</i>	K'AN-na K'AN	<i>k'an</i> <i>k'an</i>	PODST. M.	„lavica, stolec, základ“ vzťahuje sa vo všeobecnosti aj k podstavcom stél, hieroglyfickým

				schodiskám a plochým monumentom
<i>k'ante' / k'ahnte'</i>	K'AN-TE'	<i>k'an-te' / k'ahn-te'</i>	ZPM	1) druh stromu 2) doslova „drevená lavica / drevený stolec“
<i>k'ahntun</i>	K'AN-na-TUN-ni	<i>k'a[h]n-tuun</i>	ZPM	doslova „kamenná lavica / kamenný stolec“ pozri <i>k'ahn</i> pre ďalšie významy
<i>k'an</i>	K'AN-na K'AN	<i>k'an k'an</i>	PRÍD.	1) „žltá“ 2) „zrelý“
<i>k'anal</i>				„žltkastá, do žltá“
<i>k'anjal</i>				„žltnúca“
<i>k'at</i>	K'AT?	<i>k'at</i>	PODST. M.	doslova „ílovitá hlina, keramika“ možno používané v súvislosti s keramickými nádobami vo všeobecnosti
<i>k'ay</i>	ka-yo- K'AY	<i>k'ayk'ay</i>	PODST. M.	„pieseň“
<i>k'ayom</i>	k'a-yo-ma K'AY	<i>k'ay-om k'ay-[om]</i>	PODST. M.	doslova „spev-ák“ „spevák“
<i>k'ihn</i>	K'IN	<i>k'i[h]n</i>	PODST. M.	„žiar, hnev“
<i>k'in</i>	K'IN-ni K'IN	<i>k'in k'in</i>	PODST. M.	„slnko, deň“
<i>-k'inich</i>	K'IN-ni-chi K'INICH	<i>k'inich</i>	PODST. M.	„slnko“ so zosilňujúcou príponou <i>-ich</i> , doslova „Veľké Slnko“, alebo „Slnčný“, v zmysle solárneho boha G známeho pod menom <i>K'inich Ajaw</i>
<i>k'inich-</i>	K'IN-ni-chi K'INICH	<i>k'inich</i>	PRÍD.	„slnko“ so zosilňujúcou príponou <i>-ich</i> , doslova „Veľké Slnko“ alebo „Slnčný“, v zmysle „oslňivý“ v titulárnom vyjadrení
<i>k'inil</i>	K'IN-ni-li K'IN-li	<i>k'in-il k'in-[i]l</i>	PODST. M.	„čas“
<i>k'intun</i>	K'IN-TUN-ni K'IN-TUN	<i>k'in-tuun k'in-tuun</i>	ZPM	doslova „slnko-kameň“ v zmysle „obdobie sucha, sucho“
<i>k'ohbaah</i>	ko-ho k'o-ba	<i>koh k'o[h]-ba[ah]</i>	ZPM	doslova „maskovať sa“, „maska“

<i>k'o'b</i>	k'o-ba	<i>k'o'b</i>	PODST. M.	„kameň z ohniska“ v mytologických súvislostiach sa vzťahuje k jednému z troch kameňov tvoriacich prvé ohnisko
<i>k'uh</i>	k'u-hu K'UH K'UH-li	<i>k'uh</i> <i>k'uh</i> <i>k'uh-[uu]l</i>	PODST. M.	„boh“
<i>k'uhul / k'ujul / k'u'ul</i>	k'u-hu-lu k'u-ju-lu K'UH-HUL K'UH-JUL-lu K'UH-JUL K'U'-u-lu	<i>k'uh-ul</i> <i>k'uj-ul</i> <i>k'uh-ul</i> <i>k'uh-ul / k'uj-ul</i> <i>k'uh-ul / k'uj-ul</i> <i>k'u'-ul</i>	PRÍD.	doslova „božský, ako boh, svätý“
<i>k'uk'</i>	k'u-k'u 2k'u K'UK'	<i>k'uk'</i> <i>k'uk'</i> <i>k'uk'</i>	PODST. M.	„quetzal“ konkrétne samčí quetzal chocholnatý (Pharomachrus mocinno)
<i>k'uk'um</i>	K'UK'-ma k'u-K'UK'UM	<i>k'uk'[u]m</i> <i>k'uk'um</i>	PODST. M.	„pero, operenie“
<i>k'uuch</i>	k'u-chi	<i>k'uuch</i>	PODST. M.	„sup“
<i>k'uuhtz</i>	K'UH-tzi	<i>k'uuhtz</i>	PODST. M.	„tabak“
<i>lak / laak</i>	la-ka LAK? la-ki	<i>lak</i> <i>Lak</i> <i>laak</i>	PODST. M.	„podnos, tanier“ alebo vo všeobecnosti plochý a rovný predmet ako napr. keramické tehly či dokonca kostené plakety
<i>lakam</i>	la-ka-ma LAKAM-ma LAKAM	<i>lakam</i> <i>lakam</i> <i>lakam</i>	PODST. M. / PRÍD.	„štandarda, zástava“ / „veľký“
<i>lakamtuun</i>	la-ka-ma-TUN-ni LAKAM-ma-TUN-ni LAKAM-TUN-ni LAKAM-TUN LAKAM[TUN]	<i>lakam-tuun</i> <i>lakam-tuun</i> <i>lakam-tuun</i> <i>lakam-tu[u]n</i> <i>lakam-tu[u]n</i>	ZPM	doslova „kamenná štandarda“ alebo „významný kameň“, konkrétne sa vzťahuje k stélam, alebo tesaným vztýčeným monolitom
<i>lak'in</i>	la-K'IN-ni la-K'IN	<i>lak'in</i> <i>lak'in</i>	PODST. M.	„západ“ svetová strana, v poklasickom období používané na Yucatáne, nahradilo v klasickom období používané slovo <i>ochk'in</i>
<i>lam</i>	la-ma LAM	<i>lam</i> <i>lam</i>	PODST. M.	„polčas, polovica cyklu“ (?)
<i>laatz</i>	la-tzi	<i>laatz</i>	PODST. M.	„kopa, hromada“

<i>le'</i>	le-e le	<i>le'</i> <i>le[']</i>	PODST. M.	„slučka, laso“
<i>le'k</i>	le-ku	<i>le'k</i>	PODST. M.	„tekvica, dyňa“ (?)
<i>luk'</i>	lu-k'u	<i>luk'</i>	PODST. M.	„blato, omietka, štika“
<i>luum / lu'm</i>	lu-mi lu-ma	<i>luum</i> <i>lu'm</i>	PODST. M.	„zem, pôda“
<i>luumil pitziil</i>	lu-mi-li pi-tzi-la	<i>luum-[i]l pitz-iil</i> ZPM		doslova „pozemské ihrisko na loptovú hru“ alebo „pozemský hráč loptovej hry“, pozri <i>pitziil</i> a všimni si príklad <i>kabal pitziil</i> s podobným významom
<i>Maak</i>	ma-ki	<i>maak</i>	PODST. M.	„osoba“ východo-ch'olanská alebo yucatécka verzia bežnejšieho slova <i>winik</i>
<i>maax</i>	ma-xi MAX	<i>maax</i> <i>ma[a]x / max</i>	PODST. M.	„pavučiak“ (opica) konkrétne pavučiak čiernoruký (Atelesg coffroyi)
<i>mam</i>	ma-ma MAM-ma MAM	<i>mam</i> <i>mam</i> <i>mam</i>	PODST. M.	„starý otec z matkinej strany“ alebo „predok, uctievaný staršina“ vo všeobecnosti
<i>ma's</i>	ma-su	<i>ma's</i>	PODST. M.	„trpaslík, škriatok“
<i>mat</i>	ma-ta ma-MAT MAT	<i>mat</i> <i>mat</i> <i>mat</i>	PODST. M.	„kormorán“
<i>matan</i>	ma-ta-na ma-ta	<i>matan</i> <i>mata[n]</i>	PODST. M.	„dar, obetná modlitba, privilégium“
<i>matz</i>	ma-tza	<i>matz</i>	PODST. M.	„mudrc, vzdelaná osoba“
<i>may</i>	ma-ya MAY?-ya MAY?	<i>may</i> <i>may</i> <i>may</i>	PODST. M.	1) „jeleň“ konkrétne (Mazama americana) 2) „dar, donácia, obeta“ 3) „tabak“ špeciálne druh ktorý sa pripravuje ako viskózna pasta na šňupanie
<i>mayuy</i>	ma-yu-yu ma-yu	<i>mayuy</i> <i>mayu[y]</i>	PODST. M.	„hmla, opar“
<i>mim</i>	mi-mi	<i>mim</i>	PODST. M.	„stará mama z otcovej strany, prastará mama z matkinej strany“

<i>miyaatz</i>	mi-ya-tzi	<i>miyaatz</i>	PODST. M. / PRÍD.	„mudrc, vedomec, vzdelaná osoba“ alebo „múdry, rozvážny, učený“
<i>mo'</i>	mo-o-o mo-o MO'-o MO'	<i>moo' / mo'</i> <i>mo'</i> <i>mo'</i> <i>mo'</i>	PODST. M.	„papagáj“ konkrétne papagáj ara (Ara Macao)
<i>muknal</i>	[MUK]NAL	<i>muk-nal</i>	ZPM	doslova „pohrebisko“ vzťahuje sa k „pohrebu, náhrobku, hrobke“
<i>mukuy</i>	mu-ku-yi	<i>mukuuy</i>	PODST. M.	„holubica, holub“
<i>mut</i>	MUT-tu mu-MUT MUT	<i>mut</i> <i>mut</i> <i>mut</i>	PODST. M.	doslova „stuha, balík“ ale zrejme sa vzťahuje k trstinovej podobizni krokodíla
<i>mu'k</i>	mu-ka	<i>mu'k</i>	PODST. M.	„znamenie, omen“ pozri aj <i>muut</i>
<i>muut</i>	mu-ti	<i>muut</i>	PODST. M.	1) „vták“ 2) „znamenie, omen“
<i>muwaan</i>	mu-wa-ni MUWAN-ni MUWAN	<i>muwaan</i> <i>muwaan</i> <i>muwa[a]n / muwan</i>	PODST. M.	možno „vrabec, jastrab“, ale vo väčšine prípadov sa vzťahuje pravdepodobne k nadprirodzenému dravému vtáku
<i>muyal / muyaal</i>	MUYAL-ya-la mu-MUYAL-la MUYAL-la MUYAL MUYAL-li	<i>muyal</i> <i>muyal</i> <i>muyal</i> <i>muyal / muya[a]l</i> <i>muyaal</i>	PODST. M.	„mrak“
<i>na'</i>	na	<i>na[']</i>	PODST. M.	„pani, matka“
<i>nah</i>	NAH	<i>nah</i>	PRÍD.	„prvý“
<i>nahb</i>	na-ba NAB-ba NAB	<i>na[h]b</i> <i>na[h]b</i> <i>na[h]b</i>	PODST. M.	„rozpätie rúk“ používané na meranie rozmerov, najmä obvodu gumených lôpt používaných v loptovej hre
<i>naab</i>	na-bi NAB-bi	<i>naab</i> <i>naab</i>	PODST. M.	konkrétne „jazierko, jazero“, resp. sladkovodné plochy vo všeobecnosti
<i>naah</i>	NAH-hi NAH-hi-la NAH	<i>naah</i> <i>naah-[ii]l</i> <i>na[a]h / nah</i>	PODST. M.	„dom, konštrukcia, stavba“
<i>nal</i>	na-la	<i>nal</i>	PODST. M.	1) doslova „mladá

	NAL-la na-NAL NAL	<i>nal</i> <i>nal</i> <i>nal</i>		kukurica“ 2) „sever“ svetová strana; pozri aj <i>xaman</i> 3) lokatívna prípona – <i>nal</i> pre „miesto“
<i>naal</i>	na-li NAL	<i>naal</i> <i>na[a]l</i>	PODST. M.	„domorodec, pôvodný obyvateľ“
<i>ne' / neh</i>	NE' / NEH	<i>ne' / neh</i>	PODST. M.	„zadná časť, chvost, zadok“
<i>ne'hn</i>	ne-na NE'-na	<i>ne'[h]n</i> <i>ne'[h]n</i>	PODST. M.	„zrkadlo“ najmä zrkadlo vyrobené zo železného pyritu alebo hematitová mozaika na bridlicovom alebo drevenom podklade
<i>nik</i>	NIK?-ki ni-NIK? NIK?	<i>nik</i> <i>nik</i> <i>nik</i>	PODST. M.	neidentifikovaný typ rastliny
<i>nikte'</i>	NIK-TE'	<i>nikte'</i>	ZPM	„pluméria“, tropický druh nízkych stromov s bielymi alebo ružovým kvetmi (<i>plumeria rubra</i>)
<i>noh</i>	NOH?	<i>noh</i>	PRÍD.	„ohromný, veľký“
<i>nohol</i>	no-NOH?-la no-NOH?-lo	<i>nohol</i> <i>nohol</i>	PODST. M.	„juh“ svetová strana
<i>nuhkul</i>	nu-ku	<i>nu[h]ku[l]</i>	PODST. M.	doslova „koža, kožuch“ používané však najmä v súvislosti so štukovou omietkou architektúry
<i>nu'n</i>	nu-na NUN?	<i>nu'n</i> <i>nu[']n</i>	PODST. M.	„sprostredkovateľ, rituálny hovorca, rečník“ resp. označuje niekoho kto „hovori prerušovane“ (?)
<i>nupul</i>	nu-pu-lu	<i>nupul</i>	PRÍD.	známy, povedomý?
<i>ochk'in</i>	OCH-K'IN-ni OCH-K'IN	<i>ochk'in</i> <i>ochk'in</i>	PODST. M.	„západ“ svetová strana, používal sa v klasickom období v nížinách, v poklasickom období slovo nahradil pojem <i>chik'in</i>
<i>ook / ok</i>	yo-ko OK-ko OK-ki yo-OK-ki	<i>y-ok</i> <i>ok</i> <i>ook</i> <i>y-ook</i>	PODST. M.	„noha“ v rozšírenom význame „základ“ resp. „podklad“ pre neživé predmety vo všeobecnosti

<i>okib / ookib</i>	o-ki-bi yo-ki-bi yo-ki-bi-li	<i>ok-ib / ook-[i]b</i> PODST. M. <i>y-ok-ib / y-ook-[i]b</i> <i>y-ok-ib-il / y-ook-[i]b-</i> <i>[i]l</i>	doslova „spodná vec“, v zmysle „podstavec, základňa“, konkrétne „lavica, oltár, trón“
<i>ohl</i>	o-la OL-la OL	<i>o[h]l</i> PODST. M. <i>o[h]l</i> <i>o[h]l</i>	„srdce“
<i>olom</i>	o-lo-mo	<i>olom</i> PODST. M.	„krv, rodová línia“
<i>o`n</i>	o-na	<i>o`n</i> PRÍD.	„mnohý, mnoho“
<i>otoch</i>	yo-to-che	<i>y-otoch-e</i> PODST. M.	„dom (domov, obydlie)“
<i>otoot</i>	o-to-ti yo-to-ti yo-OTOT OTOT-ti OTOT	<i>otoot</i> PODST. M. <i>y-otoot</i> <i>y-otot / y-oto[o]t</i> <i>otoot</i> <i>otot / oto[o]t</i>	„dom (domov, obydlie)“
<i>pa`</i>	pa-a PA` pa	<i>pa`</i> PODST. M. <i>pa`</i> <i>pa[']</i>	„roklina, kaňon, trhlina“
<i>pa`al</i>	pa-a-la	<i>pa`[a]l</i> PODST. M.	„lagúna“
<i>paach / pach</i>	pa-chi PACH?-cha	<i>paach</i> PODST. M. <i>pach</i> / ČK	1) „chrbát“ 2) numerický klasifikátor
<i>paat / pat</i>	pa-ti PAT?	<i>paat</i> PODST. M. <i>pat / pa[a]t</i> / ČK	1) „chrbát“ 2) numerický klasifikátor
<i>pakab tuun</i>	pa-ka-ba TUN-ni	<i>pak-ab tuun</i> PODST. M.	doslova „tvár-dolu-vec-kameň“ alebo „obrátená kamenná vec“, konkrétne sa vzťahuje ku kamenným prekladom dverí
<i>pakal</i>	pa-ka-la PAKAL-la PAKAL	<i>pakal</i> PODST. M. <i>pakal</i> <i>pakal</i>	„štít“
<i>pasaj</i>	pa-sa-ja PAS-sa-ja PAS	<i>pasaj</i> PODST. M. <i>pasaj</i> <i>pas[aj]</i>	„úsvit“
<i>pasil</i>	pa-si-li	<i>pasil</i> PODST. M.	„otvor, dverný priechod, dvere“
<i>patah</i>	pa-ta-ha pa-ta	<i>patah</i> PODST. M. <i>pata[h]</i>	„gujavové jablko“
<i>patan</i>	pa-ta	<i>pata[n]</i> PODST. M.	„tribút, služba“
<i>payaal</i>	pa-ya-li	<i>payaal</i> PODST. M.	„radca, vodca“

<i>peten</i>	PET-ne	<i>pet[e]n</i>	PODST. M.	„ostrov“
<i>pibnaah</i>	pi-bi-NAH pi-bi-NAH-li	<i>pib-naah pib-naah-il</i>	ZPM	doslova „dom s pecou“, konkrétne sauna
<i>pik</i>	pi-ki PIK-ki PIK	<i>pik pik pik</i>	PODST. M.	„sukňa, oblečenie“ vzťahuje sa tiež k oblečeniu, resp. rúchu sôch bohov v Palenque
<i>pitz</i>	pi-tzi	<i>pitz</i>	PODST. M.	„loptová hra“, slúži tiež ako koreň podstatného mena pre „hrat’ loptovú hru“
<i>pitziiil / pitzil</i>	pi-tzi-la pi-tzi-li	<i>pitz-iiil pitz-[i]l</i>	PODST. M. / PRÍD.	doslova „loptová hra“ s lokatívnou príponou <i>-iiil</i> pre „ihrisko na loptovú hru“ alebo adjektívum „hrajúci s loptou“ s abstraktnou príponou <i>-il</i>
<i>pixom</i>	pi-xo-ma	<i>pix-om</i>	PODST. M.	„čelenka, helma“
<i>pokol</i>	po-ko-lo	<i>pok-ol</i>	PODST. M.	„nástroj na umývanie“ konkrétne keramická vyplachovacia misa
<i>pom</i>	po-mo	<i>pom</i>	PODST. M.	širšie „kadidlo“, konkrétne kopálová živica
<i>pohp</i>	po-po	<i>po[h]p</i>	PODST. M.	„rohož“ najmä rohože tkané z palmových listov a iných vlákien
<i>puj</i>	pu	<i>pu[j]</i>	PODST. M.	„pálka širokolistá“ (<i>Typha latifolia</i>) (druh trstiny)
<i>puutz’</i>	pu-tz’i [pu]tz’i pu	<i>puutz’ puutz’ pu[utz’]</i>	PODST. M.	„ihla, ihlica na šitie“ z kosti, pozri aj príklad <i>puutz’ baak</i> pre „kostená ihla“
<i>puw</i>	pu-wa	<i>puw</i>	PODST. M.	„fúkačka“
<i>sa’</i>	SA’	<i>sa’</i>	PODST. M.	„atole, kukuricová kaša“
<i>sabak</i>	sa-ba-ka SABAK?	<i>sabak sabak</i>	PODST. M.	„atrament, sadza“ pozri aj <i>abak</i>
<i>sajal</i>	sa-ja-la sa-ja	<i>sajal saja[l]</i>	PODST. M.	titul neznámeho významu
<i>sak</i>	SAK SAK-ki sa-ku	<i>sak saak sa’k</i>	PRÍD.	„biely, čistý“
<i>sakal</i>				„belavý, ako biely“

<i>sakjal</i>					„bielenie“
<i>saklaktuun</i>	SAK-la-ka-TUN-ni SAK-LAK-TUN-ni SAK-LAK-TUN	<i>sak-lak-tuun</i> <i>sak-lak-tuun</i> <i>sak-lak-tu[u]n</i>	ZPM		doslova „biely kamenný podnos“ alebo „vyhotovený plochý kameň“ vzťahuje sa k typu kamennej kadidelnice v Copáne
<i>sakun</i>	sa-ku-na sa-ku	<i>sakun</i> <i>saku[n]</i>	PODST. M.		„starší brat“ pozri <i>suku'n</i>
<i>sas</i>	sa-sa	<i>sas</i>	PODST. M.		„štuka, omietka“
<i>sakkab</i>	SAK-KAB-ba	<i>sak-kab</i>	ZPM		doslova „biela zem“ vzťahuje sa k „slínu“, alebo „caliche“ (hornina bohatá na nitráty), inak známa v coloniálnej yucatéčtine ako <i>saskab</i>
<i>sa'y</i>	sa-yu	<i>sa'y</i>	PODST. M.		„mravec“ (tzv. rezač listov)
<i>sayhun</i>	sa-ya-HUN	<i>say-hu[']n</i>	ZPM		doslova „povrch knihy“ alebo voľnejšie „knižná väzba“
<i>sibik</i>	---	---	---		pozri <i>abak</i> a <i>sabak</i>
<i>sihom</i>	SIH?-ma SIH?	<i>sih-[o]m</i> <i>sih-[om]</i>	PODST. M.		druh nešpecifikovanej rastliny v odtieňoch bielej, červenej, žltej a modro-zelenej
<i>sinan</i>	si-na-na	<i>sinan</i>	PODST. M.		„škorpión“
<i>sitz'</i>	si-tz'i	<i>sitz'</i>	PODST. M.		„apetít“
<i>suk'in</i>	su-K'IN-ni su-K'IN	<i>suk'in</i> <i>suk'in</i>	PODST. M.		„nedostatok, zanedbanosť“
<i>suhuy</i>	su-hu-yu	<i>suhuy</i>	PRÍD.		„čistý, panenský“
<i>sukun</i>	su-ku-na su-ku	<i>sukun</i> <i>suku[n]</i>	PODST. M.		„starší brat“ pozri <i>saku'n</i>
<i>suutz'</i>	su-tz'i SUTZ'-tz'i SUTZ'	<i>suutz'</i> <i>suutz'</i> <i>su[ut]z'</i>	PODST. M.		„netopier“ nešpecifikovaný typ
<i>taaj</i>	ta-ji	<i>taaj</i>	PODST. M.		„obsidián“ a z neho vyhotovené nástroje
<i>tahn</i>	ta-na TAN-na TAN	<i>ta[h]n</i> <i>ta[h]n</i> <i>ta[h]n</i>	PODST. M.		1) „vo vnútri, v strede“ možno aj „vpredu, v čele“ lokatívna predložka 2) „hrudník“ alebo trup

<i>taj</i>	ta-ja TAJ	<i>taj</i> <i>taj</i>	PODST. M.	„borovica, pochodeň“ hlavne karibská pínia (Pinus Caribea L.) tiež známa ako Ocote (názov z nahuatlu pre rôzne druhy borovíc rozšírených v Mexiku), z ktorej sa vyrábajú pochodne
<i>tajal</i>	TAJ-la	<i>taj[a]l</i>	PRÍD.	doslova „ako pochodeň“
<i>tahn lamaw</i>	TAN-na-LAM-w TAN-na-LAM [TAN]LAM-wa [TAN]LAM	<i>ta[h]n lam[a]w</i> <i>ta[h]n lam[aw]</i> <i>ta[h]n lam[a]w</i> <i>ta[h]n lam[aw]</i>	ZPM	doslova „stredne zmenšený“ resp. „spola uplynutý“ v súvislosti s kalendárnou periódou desiatich haabov alebo tunov
<i>tat</i>	ta-ta	<i>tat</i>	PRÍD.	„hrubý, tučný“
<i>te'</i>	te-e TE'	<i>te'</i> <i>te'</i>	PODST. M.	„drevo, strom“ tiež slúži na označenie rastlín vo všeobecnosti
<i>te'el</i>	TE'-e-le TE'-le	<i>te'el</i> <i>te'[e]l</i>	PODST. M.	doslova „zo stromu“ alebo „z dreva“ pojem pre „les, lesy“
<i>tem / temul</i>	te-me te-mu te-ma	<i>tem</i> <i>tem / tem-u[l]</i> <i>tem / tem-a[l]</i>	PODST. M.	„trón“
<i>ti'</i>	ti-i TI'	<i>ti'</i> <i>ti'</i>	PODST. M.	1) „ústa, pery“ 2) „otvor, ústie, dvere“ 3) „hrana, okraj“
<i>til</i>	ti-li TIL-li TIL	<i>til</i> <i>til</i> <i>til</i>	PODST. M.	„tapír“ konkrétne tapír stredoamerický (Tapirus bairdii)
<i>tojol / tojool</i>	to-jo-la to-jo-li	<i>tojol</i> <i>tojool</i>	PODST. M.	„tribút, platba“
<i>tokal</i>	to-ka-la	<i>tokal</i>	PODST. M.	„oblak, mrak“
<i>too'k' / tok'</i>	to-k'a to-k'o TOK'-k'o to-TOK' TOK'	<i>to'[o]k'</i> <i>tok'</i> <i>tok'</i> <i>tok'</i> <i>tok' / to'[o]k'</i>	PODST. M.	„rohovec, pazúrik“ a nástroje vyhotovené z tohto materiálu
<i>tukun</i>	tu-ku-nu	<i>tukun</i>	PODST. M.	„holubica, holub“
<i>tuun / tun</i>	tu-TUN-ni TUN-ni TUN tu-TUN	<i>tuun</i> <i>tuun</i> <i>tu[u]n / tun</i> <i>tun</i>	PODST. M.	1) „kameň“ najmä <i>tuun</i> 2) „rok (360 dní)“ najmä <i>tun</i>

<i>tunich</i>	TUN-ni-chi	<i>tun-ich</i>	PODST. M.	„kameň“ zo zosilňujúcou príponou <i>-ich</i>
<i>tup / tuup / tu'up?</i>	tu-pa tu-pa-ja tu-pi tu-TUP TUP	<i>tup / tu'[u]p tup-aj / tu'[u]p-[a]j tup / tuup tup / tu[u]p / tu['u]p tup / tu[u]p / tu['u]p</i>	PODST. M.	„náušnica“, ozdoby na uši vo všeobecnosti
<i>t'ul</i>	t'u-lu T'UL?	<i>t'ul t'ul</i>	PODST. M.	„králik“ nešpecifikovaný typ
<i>tzijil / tzih</i>	tzi-ji-li tzi-ji tzi-hi	<i>tzij-il tzij tzih</i>	PRÍD.	„čerstvý, nový“
<i>tzu'</i>	tzu TZU'	<i>tzu['] tzu'</i>	PODST. M.	„tekvica, dyňa“ nešpecifikovaný typ, (pravdepodobne <i>Lagenaria siceraria</i>)
<i>tzuk</i>	tzu-ku TZUK	<i>tzuk tzuk</i>	PODST. M.	„časť, rozdelenie, provincia“
<i>tzul</i>	tzul	<i>tzul</i>	PODST. M.	„pes“ (<i>Canis familiaris</i>)
<i>tz'am</i>	tz'a-ma TZ'AM?	<i>tz'am tz'am</i>	PODST. M.	„trón, stolec“
<i>tz'i'</i>	tz'i-i TZ'I'-i TZ'I'	<i>tz'i' tz'i' tz'i'</i>	PODST. M.	„pes“ (<i>Canis familiaris</i>)
<i>tz'i'hk</i>	tz'i-ku	<i>tz'i[h]k</i>	PODST. M.	„íl, ílovitá hlina“ a artefakty vyhotovené z tohto materiálu
<i>tz'ihb</i>	tz'i-bi	<i>tz'i[h]b</i>	PODST. M.	„písanie, maľba“
<i>tz'ihbaal / tz'ihbal</i>	tz'i-ba-li tz'i-ba-la	<i>tz'i[h]b-aal tz'i[h]b-al</i>	PODST. M.	„kreslenie, farebné dekorácie, zdobenie“
<i>tz'unun</i>	tz'u-nu-nu tz'u-2nu tz'u-nu TZ'UNUN-nu	<i>tz'unun tz'unun tz'unu[n] tz'unun</i>	PODST. M.	„kolibrík“ nešpecifikovaný typ
<i>tz'uutz'</i>	tz'u-tz'i	<i>tz'uutz'</i>	PODST. M.	„nosál“ konkrétne nosáľ bieloústý (<i>Nasua narica</i>)
<i>u' / uj</i>	U' / UJ	<i>u' / uj</i>	PODST. M.	„mesiac“
<i>usij</i>	u-si-ja u-si	<i>usij usi[ij]</i>	PODST. M.	„sup“ nešpecifikovaný typ, ak je uvedený so žltou farbou <i>k'an</i> ako „žltý sup“ môže ísť o kondora kráľovského (<i>Sarcoramphus papa</i>)
<i>u'ch' / uch'</i>	yu-ch'a	<i>y-u'ch' / y-uch'-</i>	PODST. M.	„(hlavová) voš“

<i>u'h / uh</i>	yu-ha u-ha-ja yu-UH-li yu-la-li	<i>y-u'h / y-uh-a[l]</i> <i>u'h-[a]j / uh-aj</i> <i>y-u['h]-[i]l / y-uh-[i]l</i> <i>y-u[h]-[a]l-[i]l</i>	PODST. M.	„korálik, golier, náhrdelník, šperky“
<i>uku'm / ukum</i>	u-ku-ma	<i>uku'm / ukum</i>	PODST. M.	„holubica, holub“ nešpecifikovaný typ, s uvedenou farbou yax „zelená“ môže ísť o druh holub vínovoprší (Columba cayennensis)
<i>uk'ib</i>	u-k'i-bi yu-k'i-bi yu-k'i-ba	<i>uk'-ib</i> <i>y-uk'-ib</i> <i>y-uk'-iib / y-uk'-[a]b</i>	PODST. M.	doslova „píca vec“ v zmysle „píci nástroj“, alebo krčah
<i>ul</i>	u-lu	<i>ul</i>	PODST. M.	„atole, kukuričná kaša“
<i>ulum</i>	u-lu-mu	<i>ulum</i>	PODST. M.	„moriak“ konkrétne moriak lesklý (Agriocharis ocellata)
<i>uun</i>	u-ni UN-ni UN	<i>uun</i> <i>uun</i> <i>u[u]n / un</i>	PODST. M.	„avokádo“
<i>unen</i>	yu-2ne yu-ne u-ne	<i>y-unen</i> <i>y-une[n]</i> <i>une[n]</i>	PODST. M.	„syn (otca)“
<i>ut</i>	yu-ta-la yu-TAL yu-ta	<i>y-ut-al</i> <i>y-ut-al</i> <i>y-ut</i>	PODST. M.	„ovocie, jedlo“
<i>uut / ut</i>	u-ti UT-ti UT	<i>uut</i> <i>uut</i> <i>u[u]t / ut</i>	PODST. M.	„tvár, vizáž“ pozri aj <i>hut</i> ,
<i>utz</i>	yu-tzi	<i>y-utz</i>	PRÍD.	„dobrý“
<i>utzil</i>	u-tzi-li yu-tzi-li	<i>utz-il</i> <i>y-utz-il</i>	PODST. M. / PRÍD.	„dobro, dobrota“
<i>uxul</i>	u-xu-lu yu-xu-lu yu-xu-li yu-xu-lu-li	<i>uxul</i> <i>y-uxul</i> <i>y-uxuul</i> <i>y-uxul-[i]l</i>	PODST. M.	„rezba-plastika, skulptúra“
<i>waaj</i>	wa-WAJ-ji WAJ-ji wa-WAJ WAJ	<i>waaj</i> <i>waaj</i> <i>wa[a]j / waj</i> <i>wa[a]j / waj</i>	PODST. M.	„tamale, kukuričné cesto“ a potraviny urobené z tohto cesta
<i>way / wahy?</i>	wa-ya wa-WAY-ya WAY-wa-ya WAY	<i>way / wahy?</i> <i>way / wahy?</i> <i>way / wahy? / wayway?</i> <i>way / wahy?</i>	PODST. M.	„nahual, duchovný dvojník, alter ego“

<i>way</i>	WAY-ya WAY	<i>way</i> <i>way</i>	PODST. M.	1) „cenot“, znázorňuje klepetá podzemnej stonožky, predstavuje tiež povrch vodného podsvetia 2) „spánok“, v konštrukciách <i>way-haab</i> „spiaci-rok“ v súvislosti s 5 dňovým mesiacom Wayeb na konci roka
<i>wayil</i>	WAY-ya-li WAY-li	<i>way-[i]l</i> <i>way-[i]l</i>	PODST. M.	„miestnosť, ohrada“
<i>wayib / wayab</i>	WAY-bi WAY[bi] wa-ya-ba	<i>way-[i]b</i> <i>way-[i]b</i> <i>way-ab</i>	PODST. M.	doslova „spacia-vec“ vzťahuje sa k „spálni“, alebo „priestorom na spanie“ resp. domicilu
<i>we'em</i>	WE'-ma	<i>we'-[e]m</i>	PODST. M.	doslova „jest“, s činnou príponou <i>-em</i> „žrúť“, alebo voľnejšie „potreba na jedenie“ označenie používané pre keramický servírovací riad
<i>we'ib</i>	WE'-i-bi	<i>we'-ib</i>	PODST. M.	doslova „jedlo-vec“, voľnejšie „potreba na jedenie“ označenie používané pre keramický servírovací riad
<i>wi'</i>	WI' wi	<i>wi'</i> <i>wi'</i>	PODST. M.	„koreň, hľuza“
<i>winak</i>	wi-na-ke	<i>winak-</i>	PODST. M.	„muž, osoba, človek“ pozri aj <i>maak</i> a <i>winik</i>
<i>winik</i>	wi-ni-ki wi-WINIK-ki WINIK-ki wi-WINIK WINIK	<i>winik</i> <i>winik</i> <i>winik</i> <i>winik</i> <i>winik</i>	PODST. M.	„muž, osoba, človek“ pozri aj <i>maak</i> a <i>winak</i>
<i>witz</i>	wi-tzi wi-WITZ WITZ	<i>witz</i> <i>witz</i> <i>witz</i>	PODST. M.	„hora, kopec“
<i>woj / woój / wo'j</i>	wo-jo wo-jo-li wo-jo-le wo-hi wo-o-ja wo-ja	<i>woj</i> <i>woj-[i]l</i> <i>woj-[e]l</i> <i>woój</i> <i>woj / wo'j</i> <i>woj / wo'j</i>	PODST. M.	„glyf, písmeno“, v širšom význame „znak“ a „graféma“
<i>xaman</i>	xa-ma-MAN-na xa-MAN-na xa-MAN	<i>xaman</i> <i>xaman</i> <i>xaman</i>	PODST. M.	„sever“ svetová strana, používané v nížinách v klasickom

				období, v poklasike ho nahradil pojem <i>nal</i>
<i>xib</i>	xi-bi XIB	<i>xib</i> <i>xib</i>	PODST. M.	„osoba, muž“
<i>xoktuun</i>	xo-ko-TUN-ni	<i>xok-tuun</i>	ZPM	„počítací kameň“
<i>xo[l]</i>			PRÍD.	„cylindrický“
<i>xook</i>	XOK-ki XOK	<i>xook</i> <i>xo[o]k</i>	PODST. M.	„žralok“ možno ide o konkrétne druhy, žijúce v Usumacinte
<i>xo(l)te'</i>	xo-TE'	<i>xo[l]te'</i>	ZPM	„palica, obušok“
<i>xu'</i>	xu	<i>xu[']</i>	PODST. M.	neznámy druh mravca resp., v tomto prípade popisuje vlastnosti istého druhu chrobákov
<i>xukpi'?</i>	xu?-ku-pi	<i>xukpi[']?</i>	PODST. M.	tanečný predmet, alebo tanec v oblasti Usumacinty s tzv. vtáčimi žezlami a žezlami v tvare kríža
<i>yatik</i>	ya-ti-ki YATIK-ki YATIK	<i>yatik</i> <i>yatik</i> <i>yatik</i>	PODST. M.	neznámy typ rastliny (?)
<i>yax</i>	ya-xa ya-YAX YAX	<i>yax</i> <i>yax</i> <i>yax</i>	PRÍD.	1) „modro-zelená“ 2) „jasný, čistý“ 3) „prvý“
<i>yaxal</i>			PRÍD.	modrozelená
<i>yaxjal</i>			PRÍD.	modro-zelenajúca sa
<i>yaxte'</i>	YAX-te-e YAX-TE'	<i>yax-te'</i> <i>yax-te'</i>	ZPM	doslova „modro-zelený strom“, konkrétne strom Ceiba
<i>yaxun / yaxu'n / yaxuun</i>	ya-xu-nu ya-xu-na ya-YAXUN YAXUN ya-xu-ni	<i>yaxun</i> <i>yaxun / yaxu'n</i> <i>yaxun / yaxu[']n / yaxu[u]n</i> <i>yaxun / yaxu[']n / yaxu[u]n</i> <i>yaxun / yaxuun</i>	PODST. M.	„kotinga“ (druh vtáka) konkrétne kotinga pôvabná (Cotinga amabilis)
<i>yokib</i>	yo-ki-bi	<i>y-ok-ib</i>	PODST. M.	„kaňon, roklina“
<i>yubte'</i>	yu-bu-TE'	<i>y-ub-te'</i>	PODST. M.	„tribút vo forme látky a plášťov“
<i>yuhklaj kab</i>	yu-ku-[la]ja KAB-#	<i>y-u[h]k-laj kab</i>	ZPM	doslova „trasúca sa zem“ – zemetrasenie
<i>yul / yu'l</i>	yu-lu yu-la	<i>yul</i> <i>yu'l</i>	PODST. M.	„vyleštený predmet“
<i>yum</i>	yu-mu	<i>yum</i>	PODST. M.	„otec, vodca, patrón“

ĎALŠIE PRVKY JAZYKA A GRAMATICKÉ AFIXY

Príslovky / častice:

<i>bay</i>	ba-ya	<i>bay</i>	PRÍSL.	určite, iste?
<i>cha'</i>	CHA'	<i>cha'</i>	PRÍSL.	druhý raz
<i>ka'</i>	ka	<i>ka'</i>	PRÍSL.	vtedy, potom, takže
<i>lat</i>	la-ta	<i>lat</i>		až do, skôr ako?
<i>ma'</i>	ma / ma-a	<i>ma'</i>	PRÍSL.	nie, ani
<i>naach</i>	na-chi	<i>naach</i>	PRÍSL.	d'aleko
<i>sa'miyy</i>	sa-mi-ya / sa-a-mi-ya	<i>sa'miyy</i>	PRÍSL.	skôr dnes
<i>xa'</i>	xa	<i>xa'</i>	PRÍSL.	už, tiež, znovu, ešte raz
<i>i</i>	i	<i>i</i>	ČST	(a) potom

Predložky:

<i>ti</i>	ti	<i>ti</i>	PREDL.	v, na, pri, k, do, s, z
<i>ta</i>	ta	<i>ta</i>	PREDL.	
<i>tu</i>	tu / tu-u	<i>tu</i>	PREDL.	(ti + u)
<i>ti'</i>	TI'	<i>ti'</i>	PREDL.	
<i>ichil</i>	i-chi-la	<i>ichiil</i>	PREDL.	v, vo vnútri

Zámenné afixy:

<i>in- / ni</i>	ni	<i>in- / ni</i>	E ZÁM. (1SG.E)	ja/môj/moja/moji
<i>a- / aw</i>	a/ a-wV	<i>a- / aw</i>	E ZÁM. (2SG.E)	ty/tvoj/váš
<i>u- / y</i>	u/ yV	<i>u- / y</i>	E ZÁM. (3SG.E)	on/ona/ono/jeho/jej/ich
<i>ka-</i>	ka	<i>ka-</i>	E ZÁM. (1PL.E)	my/náš
<i>i- / iw-</i>	i / i-wV	<i>i- / iw-</i>	E ZÁM. (2PL.E)	vy/váš
<i>u- / y-</i>	u / yV	<i>u- / y-</i>	E ZÁM. (3PL.E)	oni,ony/ich
<i>-en ~ -e'n ~ -een</i>	Ce-na	<i>-en ~ -e'n ~ -een</i>	A ZÁM. (1SG.A)	ja/ma, mi , mňa, mnou
<i>-at / -et</i>	ta / te?	<i>-at / -et</i>	A ZÁM. (2SG.A)	ty
<i>-Ø</i>	---	<i>-Ø</i>	A ZÁM. (3SG.A)	on/ona/ono/
<i>-on ~ -o'n</i>	Co-na	<i>-on ~ -o'n</i>	A ZÁM. (1PL.A)	my/nás
<i>-? / -*ox</i>	?	<i>-? / -*ox</i>	A ZÁM. (2PL.A)	vy (pl.)
<i>(-o'b) -</i>	Co-ba	<i>(-o'b) -</i>	A ZÁM. (3PL.A)	oni, ony/im, ich, nich, nim
<i>haa'</i>	ha-i	<i>haa'</i>	UKAZ. ZÁM.	(3. osoba jednotného č. ukazovacie zámeno: on, ona, ono, to, ten)
<i>ha'</i>	ha-a	<i>ha'</i>	UKAZ. ZÁM.	(3. osoba jednotného č. ukazovacie zámeno: on, ona, ono, to, ten)
<i>hat</i>	ha-ta	<i>hat</i>	UKAZ. ZÁM.	(2. osoba jednotného č. ukazovacie zámeno: ty)
<i>ha'ob</i>	ha-o-ba	<i>ha'ob</i>	UKAZ. ZÁM.	(3. osoba množného č.)

<i>hiin</i>	hi-na	<i>hiin</i>	UKAZ. ZÁM.	ukazovacie zámeno: oni/y, tieto/títo, tamtie/tamtí) (1. ? osoba jednotného č. ukazovacie zámeno: ja, ma/mi/mňa/mou)
Lokatívne afixy:				
<i>-nal</i> <i>-ha'</i> <i>-a'</i> <i>-nib</i> <i>ti'-</i>	-NAL / -na-la	<i>-nal</i>		lokatívna prípona
Inštrumentálne prípony:				
<i>-aab</i>	-Ca-bi	<i>-aab</i>		(inštrumentálna prípona, ktorou sa odvodzuje podst. meno od slovesa
<i>-ib</i>	-bi / -i-bi	<i>-ib</i>		(inštrumentálna prípona ktorou sa odvodzuje podst. meno od slovesa
<i>-lel</i>	-le-le / 2le	<i>-lel</i>		zovšeobecňovacia prípona
<i>-uub</i>		<i>-uub</i>		(inštrumentálna prípona, ktorou sa odvodzuje podst. meno od slovesa)
Deiktické prípony:				
<i>-ij / -iij</i> <i>-iij</i> <i>-ijiiy</i> <i>-jiiy</i>	-ji / -Ci-ji -ya -ji-ya / -Ci-ji-ya -ji-ya	<i>-ij / -iij</i> <i>-iij</i> <i>-ijiiy</i> <i>-jiiy</i>		
Absolutívne prípony:				
<i>-aj</i>	-ja	<i>-aj</i>		absolutívne prípony (najmä) predmetov nosených ľuďmi
<i>-is</i>	-si	<i>-is</i>		absolutívne prípony častí tela
Privlastňovacie častice:				
<i>-el</i>	-e-le / -Ce-le / le	<i>-el</i>		(časticová prípona k skladbe ľudského tela)
Agentívny afix/rodový klasifikátor:				
<i>aj-</i> <i>ix-</i> <i>-om</i>	a IX / i-xi -Co-ma	<i>aj-</i> <i>ix-</i> <i>-om</i>	MSK ŽK AG	mužský/stredný rod ženský rod agentívna prípona
Číselné klasifikátory:				
<i>-bix</i>	bi-xi / BIX	<i>-bix</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet 5 alebo 7
<i>-mul</i>	mu-lu	<i>-mul</i>	ČK	číselný klasifikátor:

<i>-nak</i>	na-ka	<i>-nak</i>	ČK	počet navrstvených objektov
<i>paach / pach</i>	pa-chi PACH?-cha	<i>paach</i> <i>pach</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet nižších titulov
<i>-pet</i>	PET	<i>-pet</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet okrúhlých objektov
<i>-pik</i>	pi-ki	<i>-pik</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet 8000-ciek (20 ³)
<i>-pis</i>	pi-si	<i>-pis</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet časových jednotiek
<i>-taak</i>	ta-ka / ta-ki / TAK / TAK-ki	<i>-taak</i>	ČK	plurálna prípona
<i>-tal</i>	TAL / ta-la / TAL-la	<i>-tal</i>	ČK	číselný klasifikátor pre radové číslovky
<i>-te'</i>	TE' / TE'-e	<i>-te'</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet jednotiek času
<i>-tikil</i>	ti-ki-li	<i>-tikil</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet ľudí
<i>-tuk</i>	tu-ku	<i>-tuk</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet kôp
<i>-tz'ak</i>	TZ'AK / TZ'AK-ka / tz'a-ka	<i>-tz'ak</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet navrstvených objektov
<i>-ye?</i>	ye	<i>-ye</i>	ČK	číselný klasifikátor: počet božských? objektov

SKRATKY POUŽITÉ V MORFOLOGICKEJ SEGMENTÁCII A ANALÝZE (ADAPTOVANÉ NA MAYSKÚ LINGVISTIKU)

Skratka:	Vysvetlenie
Ø	nulová morféma
-	morfémové rozmedzie
1	prvá osoba
2	druhá osoba
3	tretia osoba
1SG.	prvá osoba jednotného čísla (singulár)
2 PL.	druhá osoba množného čísla (plurál)
3SG.A	tretia osoba jednotného čísla (singulár) absolutív
3SG.E	tretia osoba jednotného čísla (singulár) ergatív
A	absolutív
AG	agentív
ABP	absolutívna zámenná prípona
ANT.	antipasívny rod
C	citový
ČK	číselný klasifikátor
ČÍSL.	čísllovka
ČST	časť
E	ergatív
ERP	ergatívna zámenná prípona
FR	formatívny (inchoatívny) rod
IP	inštrumentálne prípony
IS	neprechodné/intrazitívne sloveso
ISO	neprechodné sloveso, odvodené
LP	lokálová prípona
MSK	mužský a neutrálny (stredný) klasifikátor
OS. ZÁM.	osobné zámeno
PODST. M.	podstatné meno
PREDL.	predložka
PREP	predpona
P. PREP	privlastňovacia predpona
PRÍD.	prídavné meno
PRÍSL.	príslovka
P ZÁM.	privlastňovacie zámeno
PL.	množné číslo
PAS	trpný (pasívny) rod
Po	podmet
Pr	predmet
PRS	prechodné sloveso
PS	pozičné sloveso
REL	relačná prípona
UKAZ. ZÁM.	ukazovacie zámeno
SIG.	jednotné číslo (singulár)
SPO	spona
SUF	prípona, sufix (pre bližšie nešpecifikované prípony)
TP	tematická prípona
TS	prechodné (tranzitívne) sloveso
TSO	prechodné (tranzitívne) odvodené sloveso
ZPM	zložené podstatné meno
ŽK	ženský klasifikátor
*	rekonštruované slovo alebo morféma (v historických jazykoch)
*	nesprávne slovo, odsek, veta atď. (všeobecne)
´	glotálnych expozív
/h/	glotálnych frikatív
JK	Juliánsky kalendár
SA	samohláska (vo všeobecnosti)
SP	spoluhláska (vo všeobecnosti)

Skratky použité v Mayskej epigrafii:

DČ	dištančné číslo (angl. Distance Number – DN)
DNUG	dištančné číslo úvodného glyfu (angl. Distance Number Introductory Glyph – DNIG)
DP	kalendár Dlhého počtu (angl. Long Count Calendar)
EG	emblémový glyf
KK	Kalendárny kruh (angl. Calendar Round – CR)
KP	koniec periódy (angl. Period Ending)
ND	ukazovateľ neskoršieho dátumu (angl. Posterior Date Indicator – PDI)
PS	počiatočná séria (angl. Initial Series – IS)
PSUG	počiatočná séria úvodného glyfu (angl. Initial Series Introductory Glyph – ISIG)
PŠS	primárna štandardná sekvencia (angl. Primary Standard Sequence – PSS)
UPD	ukazovateľ predchádzajúceho dátumu (z angl. Anterior Date Indicator – ADI)
VPMD	výsledný počet mayských dní

PRAMENE A DOPLŇUJÚCA LITERATÚRA

ACUÑA, René (ed.)

1993 Bocabulario de Maya Than: Codex Vindobonensis N.S. 3833. Facsímil y transcripción crítica anotada Instituto de Investigaciones Filológicas, Centro de Estudios Mayas, *Fuentes para el Estudio de la Cultura Maya*, 10. Universidad Nacional Autónoma de México, México, D.F.

ANGULO V., Jorge

1970 Un posible códice de El Mirador, Chiapas. *Tecnología* 4. Departamento de Prehistoria. Instituto Nacional de Antropología e Historia, México, D.F.

ANTTILA, Raimo

1972 *An Introduction to Historical and Comparative Linguistics*. MacMillan Publishing Co., Inc., New York.

AULIE, H. Wilbur and Evelyn W. Aulie

1999 *Diccionario Ch'ol de Tumbal, Chiapas, con variaciones dialectales de Tila y Sabanilla*. Reeditado por Emily F. Scharfe de Stairs. Instituto Lingüístico de Verano, A.C., México, D.F.

BARRERA VÁSQUEZ, Alfredo

1980 *Diccionario Maya Cordemex: Maya-Español, Español-Maya*. Ediciones Cordemex, Mérida, Yucatán, México.

BAUER, Laurie

1988 *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

BEETZ, Carl P. and Linton Satterthwaite

1981 *The Monuments and Inscriptions of Caracol, Belize*. University Museum Monograph 45, University of Pennsylvania, Philadelphia.

BELIAEV, Dmitri

2005 *Epigraphic Evidence for the Highland–Lowland Maya Interaction in the Classic Period*. Paper presented at the 10th European Maya Conference, Leiden.

BERLIN, Heinrich

1958 El glifo “emblemata” en las inscripciones mayas. *Journal de la Société des Américanistes* n.s. 47: 111-119.

BICKFORD, J. Albert and David Tuggy (eds.)

2001 *Electronic Glossary of Linguistic Terms*.

URL: <<http://www.sil.org/americas/mexico/ling/glosario/E005ai-Glossary.htm>>

BOOT, Erik

s.a. A Classic Maya – English / English – Classic Maya Vocabulary of Hieroglyphic Readings. *Mesoweb*. URL: <<http://www.mesoweb.com>>

BRICKER, Victoria R.

1986 *A Grammar of Maya Hieroglyphs* (Middle American Research Institute, Publication No. 56). Tulane University, New Orleans.

BRICKER, Victoria R.

1992 Noun and Verb Morphology in the Maya Script. In *Handbook of Middle American Indians, Supplement Vol. 5: Epigraphy*. University of Texas Press, Austin.

BRICKER, Victoria R.

2000a Bilingualism in the Maya Codices and the Books of Chilam Balam. *Written Language and Literacy*, Vol. 3:1, pp. 77-115.

- BRICKER, Victoria R.
2000b Aspect, Deixis, and Voice: Commentary on Papers by Wald and Lacadena. *Written Language and Literacy*, Vol. 3:1, pp. 181-188.
- CAMPBELL, Lyle
1998 *Historical Linguistics: An Introduction*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- CARLSON, John B.
1983 The Grolier Codex: A Preliminary Report on the Content and Authenticity of a Thirteenth-Century Maya Venus Almanac. In: *Calendars in Mesoamerica and Peru: Native American Computations of Time*. Proceedings of the 44th International Congress of Americanists. Edited by Anthony F. Aveni and Gordon Brotherston. *BAR International Series* 174, Oxford.
- CARR, Philip
1993 *Phonology*. The MacMillan Press Ltd., London.
- CHASE, Arlen F., Nikolai Grube, and Diane Z. Chase
1991 Three Terminal Classic Monuments from Caracol, Belize. *Research Reports on Ancient Maya Writing* 36.
- CIUDAD REAL, Antonio de
1984 *Calepino Maya de Motul, Tomos I-II*. Edición de René Acuña. Universidad Nacional Autónoma de México, México, D.F.
- Codex Tro-Cortesianus (Codex Madrid)*
1967 Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz.
Códice de Madrid
1933 Drawings by Carlos A. Villacorta. Tipografía Nacional, Guatemala.
- COE, Michael D.
1992 *Breaking the Maya Code*. Thames and Hudson, Inc., New York.
- COE, Michael D. and Justin Kerr
1998 *The Art of the Maya Scribe*. Harry N. Abrams, Inc., New York.
- COE, Michael D. and Mark Van Stone
2001 *Reading the Maya Glyphs*. Thames and Hudson Inc., New York.
- DIENHART, John M.
1989 *The Mayan Languages: A Comparative Vocabulary, Vols. 1-3*. Odense University Press, Odense, Denmark.
- DON, Jan, Johan Kerstens, and Eddy Ruys
1999 *Lexicon of Linguistics*. Utrecht Institute of Linguistics OTS, Utrecht University.
URL: <<http://tristram.let.uu.nl/UiL-OTS/Lexicon/>>
- EUW, Eric von
1977 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 4, Part 1: Itzimte, Pixoy, Tzum. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- EUW, Eric von
1978 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 5, Part 1: Xultun. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- EUW, Eric von and Ian Graham
1984 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 5, Part 2: Xultun, La Honradez, Uaxactun. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- FELDMAN, Lawrence H.
1998 *Pokom Maya and Their Colonial Dictionaries*. Report submitted to The Foundation for the Advancement of Mesoamerican Studies, Inc.
- FÖRSTEMANN, Ernst
1880 *Die Mayahandschrift der Königlichen öffentlichen Bibliothek zu Dresden*. Verlag der A. Naumann'schen Lichtdruckerei, Leipzig.

- FOX, James A. and John S. Justeson
1984 Conventions for the Transliteration of Mayan Hieroglyphs. In *Phoneticism in Mayan Hieroglyphic Writing* (edited by John S. Justeson and Lyle Campbell, Institute for Mesoamerican Studies, State University of New York at Albany, Publication No. 9), pp. 363-366.
- FOX, James A. and John S. Justeson
1984 Polyvalence in Mayan Hieroglyphic Writing. In *Phoneticism in Mayan Hieroglyphic Writing* (eds. John S. Justeson and Lyle Campbell, Institute for Mesoamerican Studies, State University of New York at Albany, Publication No. 9), pp. 17-76.
- FRAWLEY, William
1987 *Text and Epistemology*. Ablex, Norwood.
- FRAWLEY, William
1992 *Linguistic Semantics*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale.
- FREIDEL, David A., Linda Schele, and Joy Parker
1993 *Maya Cosmos: Three Thousand Years on the Shaman's Path*. William Morrow & Co., Inc., New York.
- GRAFF, Don and Gabrielle Vail
2001 Censers and Stars: Issues in the Dating of the Madrid Codex. *Latin American Indian Literatures Journal* 17, pp. 58-95.
- GRAHAM, Ian
1967 Archaeological Explorations in El Peten, Guatemala. *Middle American Research Institute*, Publication No. 33. Tulane University, New Orleans.
- GRAHAM, Ian
1975 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 1: Introduction to the Corpus. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1978 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 2, Part 2: Naranjo, Chunchutz, Xunantunich. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1979 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 3, Part 2: Yaxchilán. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1980 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 2, Part 3: Ixkun, Ucanal, Ixtutz, Naranjo. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1982 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 3, Part 3: Yaxchilán. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1986 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 5, Part 3: Uaxactun. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1992 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 4, Part 2: Uxmal, Xcalumkin. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian
1996 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 7, Part 1: Seibal. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian and Eric von Euw
1975 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 2, Part 1: Naranjo. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

- GRAHAM, Ian and Eric von Euw
1977 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 3, Part 1: Yaxchilán. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian and Eric von Euw
1992 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 4, Part 3: Uxmal. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian and Eric von Euw
1997 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 8, Part 1: Coba. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian and Peter Mathews
1996 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 6, Part 2: Tonina. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRAHAM, Ian and Peter Mathews
1999 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 6, Part 3: Tonina. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- GRUBE, Nikolai
1994 Epigraphic Research at Caracol, Belize. *Studies in the Archaeology of Caracol, Belize* (edited by Arlen F. Chase and Diane Z. Chase), pp. 83-122. Pre-columbian Art Research Institute Monograph 7, San Francisco.
- GRUBE, Nikolai (ed.)
2001 *Maya: Divine Kings of the Rainforest*. Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Köln.
- GRUBE, Nikolai, Alfonso Lacadena, and Simon Martin
2003 Chichen Itza and Ek Balam: Terminal Classic Inscriptions from Yucatan. *Notebook for the XXVIIIth Maya Hieroglyphic Forum at Texas, Part II*. Maya Workshop Foundation, The University of Texas, Austin.
- GRUBE, Nikolai and Werner Nahm
1994 A Census of Xibalba: A Complete Inventory of *Way* Characters on Maya Ceramics. In *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 4 (ed. Justin Kerr), Kerr Associates, New York, N.Y., pp. 686-715.
- GUTIERREZ, Mary Ellen
1993 Caracol, Altar 21: A Reconsideration of the Chronological Framework and Implications for the Middle Classic dynastic Sequence. *Mexicon*, Vol. XV, Nr. 2, pp. 28-32.
- HARRIS, John F. and Stephen K. Stearns
1997 *Understanding Maya Inscriptions: A Hieroglyph Handbook*. The University Museum of Archaeology and Anthropology, University of Pennsylvania, Philadelphia.
- HELMKE, Christophe
1997 *Portraits of Kings: An Analysis of Design of Classic Maya Stelae*. Honours Thesis. Department of Anthropology, McGill University, Montreal.
- HELMKE, Christophe, Harri Kettunen, and Stanley Guenter
2006 Comments on the Hieroglyphic Texts of the B-Group Ballcourt Markers at Caracol, Belize. *Wayeb Notes* 23.
- HOBBS, James B.
1999 *Homophones and Homographs: An American Dictionary*. 3rd edition. McFarland & Company, Inc., Jefferson, North Carolina.
- HOFLING, Charles Andrew
2000 Mayan Texts, Scribal Practices, Language Varieties, Language Contacts, and Speech Communities: Commentary on Papers by Macri, Vail, and Bricker. *Written Language and Literacy*, Vol. 3:1, pp. 117-122.
- HOUSTON, Stephen D.
1987 Notes on Caracol Epigraphy and Its Significance. *Investigations at the Classic Maya City of Caracol, Belize 1985-1987* (edited by Arlen D. Chase and Diane Z. Chase), pp. 85-100. Pre-columbian Art Research

Institute Monograph 3, San Francisco.

HOUSTON, Stephen D.

1989 *Maya Glyphs*. University of California Press, Berkeley.

HOUSTON, Stephen D.

1997 The Shifting Now: Aspect, Deixis, and Narrative in Classic Maya Texts. *American Anthropologist* Vol. 99, pp. 291-305.

HOUSTON, Stephen D.

2004 Writing in Early Mesoamerica. In *The First Writing: Script Invention as History and Process* (edited by Stephen D. Houston, Cambridge University Press, Cambridge), pp. 274-309.

HOUSTON, Stephen, Oswaldo Chinchilla Mazariegos, and David Stuart

2001 *The Decipherment of Ancient Maya Writing*. University of Oklahoma Press, Norman.

HOUSTON, Stephen, David Stuart, and John Robertson

1998 Disharmony in Maya Hieroglyphic Writing: Linguistic Change and Continuity in Classic Society. In *Anatomía de una civilización: Aproximaciones interdisciplinarias a la cultura maya* (edited by Andrés Ciudad Ruiz & al., Sociedad Española de Estudios Mayas), pp. 275-296.

HOUSTON, Stephen, John Robertson, and David Stuart

2000 The Language of Classic Maya Inscriptions. *Current Anthropology*, Vol. 41, No. 3. The Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research, pp. 321-356.

HULL, Kerry

2002 *A Comparative Analysis of Ch'orti' Verbal Art and the Poetic Discourse Structures of Maya Hieroglyphic Writing*. Report submitted to FAMSI. URL: <<http://www.famsi.org/reports/hull2/hull2.htm>>

IIVONEN, Antti, Mari Horppila, Miika Heikkonen, and Olli Rissanen

2000 *Fonetiikan perussanasto*. Helsingin yliopisto, Fonetiikan laitos. URL: <<http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/fonterm/>>

KARLSSON, Fred

1998 *Yleinen kielitiede*. Yliopistopaino, Helsinki.

KAUFMAN, Terrence

1972 El Proto-Tzeltal-Tzotzil: Fonología comparada y diccionario reconstruido. *Centro de Estudios Mayas*, Cuaderno 5, Universidad Nacional Autónoma de México, Centro de Estudios Mayas, México, D.F.

KAUFMAN, Terrence S. and William M. Norman

1984 An Outline of Proto-Cholan Phonology, Morphology and Vocabulary. In *Phoneticism in Mayan Hieroglyphic Writing* (edited by John S. Justeson and Lyle Campbell, Institute for Mesoamerican Studies, State University of New York at Albany, Publication No. 9), pp. 77-166.

KERR, Justin

1989 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 1. Kerr Associates, New York, N.Y.

KERR, Justin

1990 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 2. Kerr Associates, New York, N.Y.

KERR, Justin

1992 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 3. Kerr Associates, New York, N.Y.

KERR, Justin

1994 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 4. Kerr Associates, New York, N.Y.

KERR, Justin

1997 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 5. Kerr Associates, New York, N.Y.

- KERR, Justin
2000 *The Maya Vase Book: A Corpus of Rollout Photographs of Maya Vases*, Vol. 6. Kerr Associates, New York, N. Y.
- KERR, Justin
n.d. *Maya Vase Database: An Archive of Rollout Photographs Created by Justin Kerr*.
URL: <<http://www.famsi.org/research/kerr>>
- KETTUNEN, Harri
1996 An Interview with Linda Schele and Peter Mathews. *Revista Xaman* 2/1996.
URL: <http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/9610/9610_hk.html>
- KETTUNEN, Harri
1998a Relación de las cosas de San Petersburgo: An Interview with Dr. Yuri Valentinovich Knorozov, Part I. *Revista Xaman* 3/1998. URL: <http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/9803/9803_hk.html>
- KETTUNEN, Harri
1998b Relación de las cosas de San Petersburgo: An Interview with Dr. Yuri Valentinovich Knorozov, Part II. *Revista Xaman* 5/1998. URL: <http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/9805/9805_hk2.html>
- KETTUNEN, Harri
2002a *Transcription, Transliteration, Linguistic Analysis, and Different Stages and Versions of Translating a Selected Passage (J5–J8) of the Palenque Palace Tablet*. Workshop Closing Paper presented at the XXVth Linda Schele Forum on Maya Hieroglyphic Writing at the University of Texas at Austin.
- KETTUNEN, Harri
2002b *Applied Linguistic Terminology Associated with Maya Epigraphy*. Typescript.
- KETTUNEN, Harri
2003 *Mayahieroglyfit*. Acta Ibero-Americana Fennica. Series Hispano-Americana 3, Instituto Iberoamericano de Finlandia, Suomen Madridin instituutti, DARK, Vantaa.
- KETTUNEN, Harri
2005 An Old Euphemism in New Clothes: Observations on a Possible Death Difrasismo in Maya Hieroglyphic Writing. *Wayeb Notes*, No. 16.
- KETTUNEN, Harri
2008 *Scribal Tradition Meets Harmony Rules: Implications of Statistical Patterns of Synharmonic and Disharmonic Spellings in Maya Hieroglyphic Writing*. Typescript.
- KETTUNEN, Harri and Christophe Helmke
2003 *Introducción a los Jeroglíficos Mayas: Manual para el Taller de Escritura*. Segunda Edición. VIII Conferencia Maya Europea, Wayeb/ S.E.E.M., Madrid.
- KETTUNEN, Harri, Christophe Helmke, and Stanley Guenter
2002 *Transcriptions and Transliterations of Selected Texts from Yaxchilán, Chiapas, Mexico*. First Edition. Typescript in the possession of the authors.
- KNOROZOV, Yuri V.
1952 Drevnyaya pis'mennost' Tsentral'noy Ameriki. *Sovetskaya Etnografiya* 3: 100-118.
- KNOROZOV, Yuri V.
1952 *Ancient Writing of Central America*. Translated from Sovietskaya Etnografiya 3: 100-118.
- KNOROZOV, Yuri V.
1967 (*Selected Chapters from*) *The Writing of the Maya Indians*. Translated from Russian by Sophie Coe. Russian Translation Series of the Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Vol. IV, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- KOSUNEN, Riina and Susanne Väisänen
2001 *Kääntämisen opetussanasto*. Turun yliopisto, Kääntämisen ja tulkkauksen keskus.
URL: <<http://www.utu.fi/hum/centra/pedaterm/>>
Kumatzim Wuj Jun: Códice de Dresde

1998 Editorial Cholsamaj, Guatemala.

LACADENA, Alfonso

2000 Antipassive Constructions in the Maya Glyphic Texts. *Written Language and Literacy*, Vol. 3:1, pp. 155-180.

LACADENA, Alfonso

2003 El sufijo verbalizador *-Vj (-aj ~ iij)* en la escritura jeroglífica maya. In *De la tablilla a la Inteligencia artificial: Homenaje al Prof. Dr. Cunchillos en su 65 aniversario* (edited by A. González, J. P. Vita, and J. A. Zamora, Instituto de Estudios Islámicos y de Oriente Próximo, Zaragoza), pp. 913-931.

LACADENA, Alfonso

2004 Passive Voice in Classic Maya Texts: *-h-...-aj* and *-n-aj* Constructions. In *The Linguistics of Maya Writing* (edited by Søren Wichmann, University of Utah Press, Salt Lake City), pp. 165-194.

LACADENA, Alfonso

n.d. *Apuntes para un estudio sobre literatura maya antigua*. Typescript in the possession of the author.

LACADENA, Alfonso and Søren Wichmann

2000 *The Dynamics of Language in the Western Lowland Maya Region*. Paper presented at the 2000 Chacmool Conference. Calgary, November 9-11, 2000.

LACADENA, Alfonso and Søren Wichmann

2002a The Distribution of Lowland Maya Languages in the Classic Period. In *La organización social entre los mayas: Memoria de la Tercera Mesa Redonda de Palenque*, Vol. II (edited by Vera Tiesler Blos, Rafael Cobos and Merle Greene Robertson, Instituto Nacional de Antropología e Historia, México D.F.), pp. 275-314.

LACADENA, Alfonso and Søren Wichmann

2002b *Classic Maya Grammar*. Advanced Workshop, 7th European Maya Conference, London.

LACADENA, Alfonso and Søren Wichmann

2004 On the Representation of the Glottal Stop in Maya Writing. In *The Linguistics of Maya Writing* (edited by Søren Wichmann, University of Utah Press, Salt Lake City), pp. 100-162.

LACADENA, Alfonso and Søren Wichmann

2005 *Harmony Rules and the Suffix Domain: A Study of Maya Scribal Conventions*. Electronic document. <<http://email.eva.mpg.de/~wichmann/harm-rul-suf-dom7.pdf>>

LACADENA, Alfonso and Marc Zender

2001 *Classic Maya Grammar: Advanced Group*. Sixth European Maya Conference, University of Hamburg & Wayeb.

LANDA, Diego de

1986 *Relación de las Cosas de Yucatán*. 13. ed. Editorial Porrúa, S.A., México, D.F.

LANDA, Diego de

2010 *Správa o veciach na Yucatáne, ktorú napísal brat Diego de Landa z rádu sv. Františka roku Pána 1566*. Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava.

LOUNSBURY, Floyd G.

1984 Glyphic Substitutions: Homophonic and Synonymic. In *Phoneticism in Mayan Hieroglyphic Writing* (eds. John S. Justeson and Lyle Campbell, Institute for Mesoamerican Studies, State University of New York at Albany, Publication No. 9), pp. 167-184.

LOVE, Bruce

1994 *The Paris Codex: Handbook for a Maya Priest*. University of Texas Press, Austin.

MacLEOD, Barbara

1990 *Deciphering the Primary Standard Sequence*. Unpublished Ph.D. Dissertation. Department of Anthropology, University of Texas at Austin.

MACRI, Martha J.

2000 Numeral Classifiers and Counted Nouns in the Classic Maya Inscriptions. *Written Language and Literacy*,

Vol. 3:1, pp. 13-36.

MARCUS, Joyce

1992 *Mesoamerican Writing Systems - Propaganda, Myth, and History in Four Ancient Civilizations*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

MARHENKE, Randa

1997 Latin in the Madrid Codex. *U Mut Maya* VI, pp. 199-201.

MARTIN, Simon and Nikolai Grube

2000 *Chronicle of the Maya Kings and Queens: Deciphering the Dynasties of the Ancient Maya*. Thames & Hudson, London.

MATHEWS, Peter

1997 *La escultura de Yaxchilán*. Serie Arqueología, Colección científica No. 368. Instituto Nacional de Antropología e Historia, México, D.F.

MATHEWS, Peter and Marc Zender

1998 *Notebook for the Kelowna Museum's Second Annual Maya Hieroglyphic Workshop Online*.

URL: <<http://www.acs.ucalgary.ca/~harriscj/mayaglyphs/>>

MAUDSLAY, Alfred P.

1974 [1889-1902] *Biologia Centrali-Americana: Archaeology*, vols. I-VI. R.H. Porter & Dulau & Co., London.

MILBRATH, Susan

1999 *Star Gods of the Maya: Astronomy in Art, Folklore, and Calendars*. University of Texas Press, Austin.

MORAN, Francisco de

1695 *Arte y vocabulario de la lengua Cholti que quiere decir la Lengua de Milperos*. Manuscript Collection 497.4/M79, American Philosophical Society, Philadelphia.

MORLEY, Sylvanus G.

1937 *The Inscriptions of Peten*. Vols. I-V. Carnegie Institution of Washington, Publication No. 437, Washington.

NODINE, Mark H.

1996 *Glossary of Grammatical Terms*. URL: <<http://www.cs.brown.edu/fun/welsh/Glossary.html>>

NORD, Christiane

1991 *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Rodopi, Amsterdam.

PROSKOURIAKOFF, Tatiana

1950 *A Study of Classic Maya Sculpture*. Publication No. 593, Carnegie Institution of Washington, Washington, D.C.

PROSKOURIAKOFF, Tatiana

1960 Historical Implications of a Pattern of Dates at Piedras Negras, Guatemala. *American Antiquity* Vol. 25, No. 4, pp. 454-475.

PROSKOURIAKOFF, Tatiana

1963 Historical Data in the Inscriptions of Yaxchilán, Part I. *Estudios de Cultura Maya* 3, pp. 149-167.

REENTS-BUDET, Dorie

1994 *Painting the Maya Universe: Royal Ceramics of the Classic Period*. Duke University Press, London.

ROBERTSON, John S.

1992 *The History of Tense/Aspect/Mood/Voice in the Mayan Verbal Complex*. University of Texas Press, Austin.

ROBERTSON, Merle Greene

1985 *The Sculpture of Palenque, Vol. III: The Late Buildings of the Palace*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

ROBERTSON, Merle Greene

1991 *The Sculpture of Palenque, Vol. IV: The Cross Group, the North Group, the Olvidado, and Other Pieces*.

Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

ROSNY, Léon de

1876 *Essai sur le déchiffrement de l'écriture hiératique de l'Amérique Centrale*. Archives de la Société Américaine de France 2: 5-108, Paris.

ROSNY, Léon Louis Lucien Prunol de

2001 [1876] Essai sur le déchiffrement de l'écriture hiératique de L'Amérique Centrale (excerpts). In *The Decipherment of Ancient Maya Writing* (edited by Stephen Houston, Oswaldo Chinchilla Mazariégos, and David Stuart; University of Oklahoma Press, Norman 2001), pp. 77-88.

SAEED, John I

1997 *Semantics*. Blackwell Publishers, Cambridge.

SATURNO, William A., David Stuart, and Boris Beltrán

2006 Early Maya Writing at San Bartolo, Guatemala. *Science Express*, January 5, 2006.

URL: <www.scienceexpress.org>

SATURNO, William A., Karl Taube, and David Stuart

2005 *The Murals of San Bartolo, Guatemala, Part I: The North Wall*. Ancient America, 7. Center for Ancient American Studies. Barnardsville, North Carolina.

SCHELE, Linda

1982 *Maya Glyphs: The Verbs*. University of Texas Press, Austin.

SCHELE, Linda (ed.)

1990 *Notebook for the XIVth Maya Hieroglyphic Workshop at Texas*. The University of Texas, Austin.

SCHELE, Linda and David Freidel

1990 *A Forest of Kings: The untold Story of the Ancient Maya*. William Morrow and Company, Inc., New York.

SCHELE, Linda and Nikolai Grube

1996 The Workshop for Maya on Hieroglyphic Writing. In *Maya Cultural Activism* (edited by Edward F. Fischer and R. McKenna Brown; The University of Texas Press, Austin), pp. 131-140.

SCHELE, Linda and Nikolai Grube

2002 Introduction to Reading Maya Hieroglyphs. In *Notebook for the XXVIth Maya Hieroglyphic Forum at Texas*. Maya Workshop Foundation, Austin, Texas.

SCHELE, Linda and Peter Mathews

1998 *The Code of Kings: The Language of Seven Sacred Maya Temples and Tombs*. Scribner, New York.

SCHELE, Linda and Mary Ellen Miller

1986 *The Blood of Kings: Dynasty and Ritual in Maya Art*. George Braziller, Inc., New York.

SCHELE, Linda, Robert Wald, and Peter Keeler

1999 *A Palenque Triad*. 2nd Edition. Maya Workshop Foundation, Austin, Texas.

SCHELLHAS, Paul

2001 [1945] Die Entzifferung der Mayahieroglyphen: ein unlösbares Problem? Translated in *The Decipherment of Ancient Maya Writing* (edited by Stephen Houston, Oswaldo Chinchilla Mazariégos, and David Stuart; University of Oklahoma Press, Norman 2001), pp.173-179.

SHARER, Robert J.

1994 *The Ancient Maya*. 5th ed. Stanford University Press, Stanford, California.

SPENCER, Andrew

1991 *Morphological Theory: An Introduction to Word Structure in Generative Grammar*. Basil Blackwell, Cambridge.

STEPHENS, John Lloyd

1993 [1841] *Incidents of Travel in Central America, Chiapas, and Yucatan*. Smithsonian Institution Press, Washington.

- STONE, Andrea J.
1995 *Images from the Underworld: Naj Tunich and the Tradition of Maya Cave Painting*. University of Texas Press, Austin.
- STUART, David
1987 Ten Phonetic Syllables. *Research Reports on Ancient Maya Writing* No. 14. Center for Maya Research, Washington, D.C.
- STUART, David
1994 Kings of Stone: A Consideration of Stelae in Maya Ritual and Representation. *RES* 29/30: pp. 149-171.
- STUART, David
1995 *A Study of Maya Inscriptions*. PhD Dissertation, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee.
- STUART, David
1996 *Hieroglyphs and History at Copán*. URL: <<http://www.peabody.harvard.edu/Copán/text.html>>
- STUART, David
1998 The Arrival of Strangers: Teotihuacan and Tollan in Classic Maya History. Extract of a paper presented at Princeton University, October 1996 - Revised February 1998. *Precolumbian Art Research Institute (P.A.R.I.) Online Publications*: Newsletter No. 25.
URL: <http://mesoweb.com/pari/online_publications.html>
- STUART, David
2005 *The Inscriptions from Temple XIX at Palenque: A Commentary*. The Pre-Columbian Art Research Institute, San Francisco
- STUART, David
2006 *Sourcebook for the 30th Maya Meetings, March 14-19, 2006*. The Mesoamerican Center, Department of Art and Art History, The University of Texas at Austin.
- STUART, David and Ian Graham
2003 *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions*, Vol. 9, Part 1: Piedras Negras. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- STUART, David and Stephen Houston
1994 Classic Maya Place Names. *Studies in Pre-Columbian Art & Archaeology* No. 33. Dumbarton Oaks Research Library and Collections, Trustees for Harvard University, Washington, D.C.
- STUART, David, Stephen D. Houston, and John Robertson
1999 Recovering the Past: Classic Maya Language and Classic Maya Gods. *Notebook for the XXIIIrd Maya Hieroglyphic Forum at Texas*, pp. II.1-II.96. Department of Art and Art History, the College of Fine Arts, and the Institute of Latin American Studies, The University of Texas at Austin.
- TATE, Carolyn Elaine
1992 *Yaxchilán: The Design of a Maya Ceremonial City*. University of Texas Press, Austin.
- THOMPSON, J. Eric S.
1962 *A Catalog of Maya Hieroglyphs* (The Civilization of the American Indian Series, Vol. 62). University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma.
- VAIL, Gabrielle
2002 *The Madrid Codex: A Maya Hieroglyphic Book, Version 1.0*. A web site and database available online at: <<http://www.doaks.org/codex>>.
- VAN VALIN, Robert D.
2001 *An Introduction To Syntax*. Cambridge University Press, Cambridge.
- VILLACORTA C., J. Antonio and Carlos A. Villacorta
1933 *Códices mayas*. Tipografía Nacional, Guatemala, C. A.
- WALD, Robert F.
1994 *Transitive Verb Inflection in Classic Maya Hieroglyphic Texts: Its Implications for Decipherment and Historical Linguistics*. M.A. Thesis. University of Texas at Austin.

WALD, Robert F.
2000 Temporal Deixis in Colonial Chontal and Maya Hieroglyphic Narrative. *Written Language and Literacy*, Vol. 3:1, pp. 123-153.

WISDOM, Charles
1949 *Materials on the Chortí Language*. The University of Chicago Microfilm Collection of Manuscripts of Cultural Anthropology, 28, Chicago.

ZENDER, Marc U.
1999 *Diacritical Marks and Underspelling in the Classic Maya Script: Implications for Decipherment*. M.A. Thesis, Department of Archaeology, University of Calgary.

ZENDER, Marc U.
2004 On the Morphology of Intimate Possession in Mayan Languages and Classic Mayan Glyphic Nouns. In *The Linguistics of Maya Writing* (edited by Søren Wichmann, University of Utah Press, Salt Lake City), pp. 195-209.

ISBN 978 - 80 - 970516 - 3 - 1

